

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN

Mültecilik

Mülteci Uluslararası
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

İnsan Hakları Perspektifinden MÜLTECİLİK

2017

Uluslararası
Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik

Yayına Hazırlık

Ümmühan Özkan

Mücahit Ekşi

Reyyan Münire Yavuz

Esmâ Zorlu

Hatice Kübra Kayabaşı

Merve Nur Özyayın

Berranur Yıldırım

Leyla Karatekin

ISBN: 978-605-5260-13-2

1. Baskı: Ocak 2017

Kapak ve Sayfa Tasarım

Nuhun Gemisi

Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

© UMHD | İNSAMER | MEMUR-SEN

Bu eserin tüm hakları mahfuzdur. Yazarın ve yayıncının izni alınmaksızın kitabın metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz, ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

UMHD

Telefon: +90 212 531 20 25 | Faks: +90 212 531 20 26

www.umhd.org.tr | info@umhd.org.tr

İNSAMER

Telefon: +90 212 631 21 21 | Faks: +90 212 621 70 51

www.insamer.com | info@insamer.com

MEMUR-SEN

Telefon: +90 312 230 48 98 | Faks: +90 230 09 72 - 73

www.memursen.org.tr | info@memursen.org.tr

Baskı

Semih Ofset

Büyük Sanayi Çilingir Sokak 26/47 İskitler 06070 / Ankara / Türkiye

Telefon: 0312 341 40 75

Teşekkür

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkısı olan İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Koordinatörü Dr. Ahmet Emin Dağ'a, metinlerin düzenlenmesi ve yayına hazır hale getirilmesinde emeği geçen değerli arkadaşlarımız Şeymanur Uzunok, Zeynep Ay, Hamza Talha Baba, Gülnaz Yücel, Ahmet Can Yazgı, Samet Aktaş, Selman Oğur, Elif Remle Yaralı, Deniz Özdemir, Sena Güngör ve Sümeyye Nur Düzcan'a teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Takdim.....	11
Mülteciliği Konuşmanın Zorluğu	
Av. Uğur Yıldırım.....	13
Hepimiz Mülteciyiz	
Av. F. Bülent Yıldırım.....	19
Göç Sorunu İnsani Yaklaşımla Çözülebilir	
Mehmet Bayraktutar	27
Mülteciler İçin de İnsan Hakları	
Prof. Dr. İbrahim Kaya.....	33

1. Bölüm

MÜLTECİLİK: EKONOMİK, SİYASİ VE İNSANİ BOYUT

1951 Cenevre Konvansiyonu'ndan Günümüze Mülteci Tanımı	
Prof. Dr. Nuray Ekşi.....	39
Sınır Yönetimi Bağlamında Mültecilik	
Prof. Dr. İbrahim Kaya.....	61

Mülteciler ve Hukuk	
Av. Abdulhalim Yılmaz.....	71
Suriyeli Mültecilerin Psikososyal Sorunları	
Klinik Psikolog Tuba Öztürk.....	85

2. Bölüm

MÜLTECİLERİN TOPLUMA UYUMU VE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ

Entegrasyon Politikaları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Ozan Ceyhun	99
Göç Alan Toplumlarda Mültecilik Algısı	
Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel.....	109
Mültecilik Algısında ve Mülteci Sorunlarına Yaklaşımında Medyanın Rolü	
Ardan Zentürk	121
BMMYK ve Sivil Toplum Kuruluşları	
Av. Elif Selen Ay.....	129

3. Bölüm

GÜNCEL MÜLTECİ KRİZLERİNE YAKIN BAKIŞ

Suriyeli Mülteciler ve Entegrasyon	
Doç. Dr. Murat Erdoğan.....	143
Suriyeli Mülteciler	
Samir Hafez	151
Filistinli Mülteciler	
Muhammed Mişeniş	163

Havada Duran Kılıç/Bilinç	
Ahmet Mercan.....	169
Iraklı Mülteciler	
Mithat İbrahim.....	179
Moro'da İnsani Durum ve Mülteciler	
Ömer Kesmen.....	183

Önsöz

Bugün dünyada 60 milyona yakın insan, kendine daha güvenli bir ortam bulmanın kaygısıyla yurdunu terk etmek zorunda kalmış durumda.

Yaşanan savaş, afet ve kaos ortamları; ardında binlerce yeni mülteci ve mağdur bırakırken, dünyanın değişik bölgelerinde devam eden iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ve yoksulluk, Batı ülkelerine olan mülteci akınlarını hızlandırıyor. Sınırlara dayanan mültecilere karşı ise başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm gelişmiş ülkeler âdeta etten duvarlar örmeyi temel siyaset olarak belirlemiş durumda.

Sınırlarda bekleyen mültecilerin %60'ı, kendi ülkelerinde yaşanan iç çatışmalara bağlı olarak insan hakları ihlallerine uğrayan yahut tehdit altında olan kişilerden oluşuyor. Mültecilerin %40'ı ise yoksulluk nedeniyle umut yolculuklarına çıkıyor.

Bugün dünyamızda değişik sebeplerle her gün ortalama 400 yeni mülteci söz konusu rakamlara ekleniyor. Daha acısı, yaşadığı

topraklardan ayrılarak farklı ülkelere umut yolculuğuna çıkan her 100 kişiden 20'si kayboluyor, 12'si ise yaşamını yitiriyor. Kayıp ve ölüm nedenlerinin tamamına yakını da insan tacirlerinden kaynaklanıyor. Yine yaşanan zorluklar, umutsuzluk ve çaresizlik sebebiyle birçok mülteci, intiharı tercih ediyor ve evinden binlerce kilometre uzakta yaşamına son veriyor.

Göçmenlerin geçiş ülkesi olarak kullandığı ve sık sık mülteci ölümleri ile gündeme gelen Türkiye'de, kamuoyunun yabancı olmadığı mülteci gerçeği insanlarımız için gazete haberi olmanın ötesinde bir duyarlılık unsuruna dönüşmeli.

Mülteci sorununun çözümünü, insanların kendi ülkelerinde kalmalarını sağlayacak önlemlerde görüyoruz. Bu önlemler ise insan hayatına ve insan haklarına saygının esas olduğu, ekonomik olarak kendi kendine yetebilen bir toplum oluşturmakla mümkün. Bunun yolu ise göçmenleri sınır kapılarında bekletmekten değil, onları Avrupa sınırlarına getiren koşulları ortadan kaldırmaktan geçiyor.

İşte elinizdeki bu çalışma, insanların yaşadıkları sorunları ve çözüm yollarını tartışmakta ve bir kitapla da olsa konuyu kamuoyunun gündemine getirerek çözüme mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamakta. 2015 yılında gerçekleştirilen bilimsel bir sempozyum bu kitabın alt yapısını oluşturdu. Burada dile getirilmiş olan birbirinden değerli görüşleri kalıcı kılmak üzere elinizdeki eser ortaya çıktı.

Emeği geçen herkese teşekkür ediyor, mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde mütevazı bir katkı olmasını diliyoruz.

Dr. Ahmet Emin Dağ
İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Koordinatörü

MÜLTECİLİĞİ KONUŞMANIN ZORLUĞU

Av. Uğur Yıldırım*

Bugün ne yazık ki mültecilerin ötekileştirildiği, örselendiği bir dünyada yaşıyoruz. Kimse tarafından sahiplenilmeyen bu insanlara karşı duyarlı olanların sayısı ise son derece az. Oysa 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda, tüm devletlerce oy birliğiyle bütün halklar ve milletler için uygulanacak insan hakları modeli ve bir ortak ideal olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ilan edildi. O günden bu yana dünyanın daha adil ve daha yaşanabilir bir yer olması için insanlığın ortak vicdanının ürettiği bu değerler manzumesi, bir mihenk taşı kabul edildi. Beyannamede yer alan haklar ve değerler,

* Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Genel Başkanı

her insanın doğuştan sahip olduğu ve bütün devletlerin saygı duyması gereken asgari şartlar olarak kabul edildi. Metnin özüne baktığımızda burada sayılan haklar karşısında herkesin eşit olduğunu ve bu haklardan eşit şekilde yararlanılacağını görmekteyiz. Metinde *herkes* sözüyle başlayan ifadelerle yaşama hakkı, eşit koruma, adil yargılanma, serbestçe dolaşma ve seyahat, mal edinme, fikir ve inanç özgürlüğü, sosyal güvenlik ve öğrenim hakkı gibi insanca yaşam için gerekli sosyal ve hukuki haklar tanımlanmakta. Beyanname metninde ayrıca *hiç kimse* diye başlayan ve içeriğinde köleleştirme yasağı, işkence ve gayriinsani muamele yasağı, keyfî tutuklama ve alıkoyma yasağı gibi yaşama hakkının önündeki tüm engelleri reddeden bir anlayışın kabul edildiği görülmekte. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan hassasiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun; hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olarak insana insan olduğu için değer veren bir anlayışın benimsenmesi bakımından belki de insanlık tarihinin en önemli kazanımlarından biridir. İnsanlığın içine düştüğü durum, o gün bu değerleri ortaya koymayı ve bu değerler bütünü üzerine kurumsallaşmayı gerekli kılmıştır.

Bugün tüm dünyada 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en fazla mülteci nüfusun olduğu günleri yaşıyoruz. Sayıları 60 milyona varan mülteciler bugün dünyanın dört bir yanında her birimizin komşusu durumundadır. Savaş başta olmak üzere ülkelerindeki kıtlık, yokluk, kaos ve terör ortamlarından kaçmak zorunda kalan kadın, çocuk ve erkekler hayatta kalma mücadelesi verirken hayatlarını ortaya koymaktadır.

Dünyanın en büyük silah satıcısı olan küresel güçler, aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi gibi kurumlarda veto hakkı sahibi ülkelerdir. Bu güçler ayrıca uluslararası insani yardım örgütlerinin de finans kaynaklarını sağlamaktadır. Tüm bu tablo ise bir kısır döngüyü gözler önüne sermektedir.

Mültecilik sorununu çözmek için öncelikle mülteciliği oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak gerekiyor çünkü mültecilik bir tercih değildir. Bugün dünyada onlarca çocuk mülteci olarak doğuyor; onlarca çocuk her gün, doğdukları yurtlarından ayrılıp mülteci oluyor ve yine her gün onlarca çocuk mültecilik yolunda denizlerde yahut kamyon kasalarında havasızlıktan boğuluyor.

Bir yandan yaşam hakkının en temel insan hakkı olduğunu söylerken denizdeki mülteci botlarının bir devlet politikası olarak mızraklarla patlatıldığını; yine bir yandan hiç kimsenin dil, din, ırk ayrımına tabi tutulamayacağını belirtirken Müslüman mülteci kabul etmeyeceğini açıklayan ülke liderlerini; hiç kimse işkence, zalimane ve gayriinsani muameleye tabi tutulamaz derken kafesler içindeki mültecilere ekmek atan, coplayan, çelme takan güvenlik güçlerini tartışacağız burada. Peki, insan hakları standartlarını yükseltmenin ve insana değer vermenin medeniyetin göstergesi kabul edildiği zamanımızda, mülteciler neden bu haklardan asgari ölçüde de olsa istifade edemiyorlar? Mülteciler yurtlarından çıkmak zorunda kalınca neden yasa dışı ilan ediliyorlar, kaçak damgası yiyorlar? İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ve insana dair olmazsa olmaz kabul edilen hangi hak, mülteciler için bir lütuf değil de hak olarak kabul ediliyor?

Mülteciler, başta yaşam hakları olmak üzere her türlü haklarını riske eden güvenlik duvarları yüzünden insan kaçakçılarının insafına terk edilmiş durumdadır. Mülteciler köleleştirilme yasağının istisnası olarak kabul edilmektedir. Bu arada kaçak çalışma şansı bulan mülteciler kendilerini şanslı hissediyorlar. Adil yargılanma hakkından bahsetmek ise mümkün değil. Bunun için öncelikle mültecilerin bulundukları ülkelerde haklarını arayabilecekleri bir olgu ve pratiğin gelişmesi gerekiyor. Burada İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde yer alan 30 maddeyi ayrı ayrı saysak ve mültecilerin durumunu da ayrı ayrı bu maddelere göre değerlendirecek olsak önümüze çıkacak karnenin hiç de iyi bir karne olmayacağı ortadadır. Böyle düşünmeyenler için beyannamenin sadece 13 ve 14. maddelerini zikretmek yeterli olacaktır:

Beyanname 13/1: “Herkes, herhangi bir devletin sınırları dâhilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına sahiptir. Herkes kendi memleketi dâhil herhangi bir memleketi terk etme ve memleketine dönme hakkına sahiptir.”

Beyanname 14/1: “Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulünü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir.”

Eğer *herkes* ve *hiç kimse* ifadelerinin insanlığın bütününe dair bir vurgu olduğunu kabul ediyorsak o zaman bugün sorgulanması gereken şey hiç kuşkusuz, sizin benim kadar insan olan ve mülteci olmayı daha önce aklının ucundan bile geçirmeyen

bu kişiler için de bu hakların geçerli olması zorunluluğudur. Ancak ne yazık ki uygulamalar bunun tam tersini göstermektedir ve mlteçilerin en temel hakları yok sayılmaktadır. Çoğu zaman mülteci olma kriterleri ve mülteci kavramlarıyla o kadar çok uğraşıyoruz ki, mlteçinin insan olduğunu ve her mülteci hakkı ihlalinin aslında bir insan hakkı ihlali olduğunu unutuyoruz. Her bir bireyin potansiyel bir mülteci olduğu dünyamızda, toplumlar, dezavantajlı kesimde olan mlteçiler için korumayı daha üst seviyelere taşımaları gerekirken tam tersi bir yaklaşımla bu insanları tekileştiriyor. Bugün İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin neredeyse tüm toplumlarca kabul edildiği; dünyanın medeniyet, teknoloji, insan hak ve zgrlklerinde çığır açtığı bir dönemde yaşıyoruz, ancak ne yazık ki modern zamanın ötekileştirilmiş insanlarını, mlteçileri ne yapacağımızı hâlâ bilemiyoruz.

HEPİMİZ MÜLTECİYİZ

Av. F. Bülent Yıldırım*

Çok değil bundan 15-20 yıl önce üniversitelerde başörtülü olduğu için eğitim hakları ellerinden alınan, gözyaşı döken ve bunun için yeryüzünün dört bir yanına dağılmak zorunda kalan, mülteci olan kardeşlerimi yakinen gördüm. Annelerinden ayrıldılar, sevdiklerinden ayrıldılar, yurtlarından ayrıldılar. Eğitim yuvası olması gereken üniversitelerimizde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni âdeta ayaklar altına alan ve bundan da memnun olan öğretim görevlileriyle karşılaştık. Acımasızdılar, merhametsizdiler ama o dönemde de inançları uğruna mücadele eden kardeşleriniz, ağabeyleriniz, ablalarınız her türlü haksızlığa rağmen, uğradıkları yanlışlığa rağmen kendilerine zulmeden

* İHH İnsani Yardım Vakfı Genel Başkanı

bu kişilere daima merhameti ve kardeşliği hatırlattılar. Ve asla onların yaptığı kötülükleri yapıp onların konumuna düşmediler.

Bugün herkes mülteci hakları üzerine konuşuyor. Ancak hepimiz, insan hakları konusunda, zengin sofralarında oturup da insanların sıkıntılarını, ızdırabını anlamak için empati yapmaktan yoksun liderlerin verdiği kötü imtihanın sonuçlarını yaşıyoruz.

Aslında hepimiz mülteciyiz, çünkü insan mültecidir. Hz. Adem cennetten indirilmiştir, çıkarılmıştır. Vatanından koparılmıştır bir günah yüzünden, o da bir mültecidir. Vatanını arzular, dünya hayatında imtihanını verip tekrar o vatana dönmek ister. Bu ülkede herkes; birbirleriyle anlaşılanlar veya anlaşılmayanlar, Allah'ın nimet olarak vermiş olduğu söz söyleme sanatını, konuşma imkânını bir tarafa bırakıp da şiddete başvuranlar da dâhil olmak üzere hepimiz, şöyle soylarımızı baştan aşağı incelesek, mülteci olmayan hiçbir sülaleyle karşılaşmayız. Hepimizin ailesinde mutlaka savaştan, kıtlıktan, kan davalarından veya toprağın verimsizliğinden dolayı göçler olmuştur.

Kayıp çocuklar vardır, yollarda uğranılmış haksızlıklar vardır, şimdi olduğu gibi. Bugün Antep'te, Kilis'te, Reyhanlı'da, İstanbul'da, Ankara'da, Avrupa'ya giden yollarda mültecilerin kaybettiği çocukları topluyoruz. Baba yok, anne yok, bu çocuklara ne oluyor? 12 yaşında bir kız çocuğu bulduk, şehri önemli değil. Akıl hastası olmuş, anne-babası kayıp. Çocuk, başına gelen kötülüklerden dolayı akıl hastası olmuş. Başına ne kadar kötülük geldiğini bilmiyor. Aldık yurdumuza götürdük. Buradaki ablaları onu temizlerken vücudunda büyük bir ameliyat izi

gördüler. Anlaşıldı ki organının biri alınmış. İsraili bir organ mafyası daha yeni yakalandı değil mi? 30 yıla yakındır bas bas bağıryoruz bu organ mafyaları hakkında. Bosna Savaşı'ndan beri mültecilerin yaşadıklarını anlatıyoruz ama hiç kimse doğru dürüst dinlemiyor. Şimdi işte görüyorsunuz, adamlar nasıl yakalandı! Daha bu hiç. Bu vesileyle onu da belirtiyim, organ ticareti işini en çok İsraililer yapıyor. Zalim adamlar. Niye? Çünkü ellerinde Filistinliler gibi mülteciler var, kimsenin sahip çıkmadığı, herkesin gözünü kapattığı Filistinli mülteciler...

Dünyadaki mültecilerin %80'inden fazlası ne yazık ki İslam topraklarından çıkmaktadır ve bu insanların hiçbir hakkı tanınmamaktadır.

Bu vesilesiyle Türkiye'yi tebrik ediyorum. Evet, Avrupa'ya, Batı'ya yönelik eleştirilerimizde tamamen haklıyız ancak Türkiye olarak eksiklerimizi de görmek mecburiyetindeyiz. Dilovası'nı biliyor musunuz, Gebze tarafında? Oranın özelliği şudur: İstanbul fethedilince Osmanlı'nın her yerinden gelen insanlar İstanbul'a getirilir; marangozlar, ayakkabıcılar, üzengiciler, nalcılar, nalbantlar, o zamanın şartlarındaki esnaf... Bu insanlar İstanbul'a alınmadan önce Dilovası'na getirilir, orada İstanbul kültürü onlara anlatılır, o kültürün üzerine bir de İstanbul lehçesi -o dönemin şartlarında artık nasılsa- öğretilir, sonra bu kişiler mesleklerine göre İstanbul'un çeşitli yerlerine yerleştirilirdi.

Şimdi bakın Suriye'den mülteciler geldi. 2 milyon değil, 3 milyona yakın mülteci var, kayıt dışı mülteciler de var. Bunların çoğu Kürt bölgesinden gelen mülteciler ve onların kayıtları dahi yok. Hâlbuki Kürt, Türk bunlar tarih boyunca kardeşler. Yeni

kardeşlikler de vardır. Tarih boyunca kardeş olmasak ne olur? İnsanız ve kardeşiz. O nedenle buradan gelen mültecileri bizim tasnif etmemiz gerekiyordu. Bunları mesleklerine göre ayırmamız gerekiyordu. Bakın şu anda Avrupa ve Amerika doktorları alıyor, mühendisleri alıyor, yetişmiş elemanları alıyor. Geri Gönderme Anlaşması gereği de vasfı olmayanları geri gönderecek. Hani şöyle bir şey vardı ya, iyi çocukları alıp yetiştirelim, zeki olmayan çocuklar da çöpe gitsin. Böyle vicdansız bir anlayış var ya, işte aynısı şimdi mültecilere yapılıyor. Bir mülteci çocuk kendi çocuğumuz gibi olmadığı müddetçe insanlık tan çıkmışız demektir.

Gelelim Türkiye'ye. Gerçekten 30 yıldır bütün savaş bölgelerindeyiz, mülteci hareketliliklerini çok yakinen takip ediyoruz. Hepsini birebir yaşadık ve şahitlik ettik. Mültecilere en iyi imkânları, maddi imkânları Türkiye sunmuştur. Peki hiç düşünüyor muyuz bu kadar imkân sunulduğu halde bu insanlar neden Avrupa'ya gitmek istiyor? Daha iki gece önce Vatan Caddesi'nin köşesinde beyaz renkli, camları siyah o ölüm arabasını gördüm. O otobüs firmaları kimlerinse Allah'tan korksunlar! Mülteciler bu firmaların otobüslerine çok yüksek paralar karşılığında biniyorlar ve muhtemelen Çanakkale'ye doğru gidiyorlar. O çocuğu gördüm annesinin kucağında... Bu çocuk anlamaz, bu çocuk annesinin sıcaklığına sarılmış. Bu çocuk o denizde boğulmak nedir bilmez. Bu çocuk ölüme gittiğini bilmez. Bu çocuk için tek bir şey var, annesiyle babasıyla gidiyor olmak. Peki bu çocukların hakkını biz iyi koruyor muyuz? Niye onlar buradan kaçıyor? İnanan kesim! Hani ensar ve muhacirlik? Hani malının yarısını vermek?!

Allah Resulü (sav) Medine'ye gittiğinde muhacirleri Medine'dekilerle kardeş etti. Ensar malının yarısını verdi ki, sosyal şartlar oluşsun. Biz ne verdik? Birer tane baraka, etrafı örülmüş bir toprak parçası. 25 metrekaare içerisinde dört yıl yaşayın dedik, aileleri birbirine düşürdük. Evet doğrudur, güzel şeyler yaptık ama eksikliklerimiz de çok. Burada açıkça belirtmek gerekirse, denizde boğulan her çocuğun katili buna izin veren kim olursa olsun, hepimiziz. Eğer bu mültecilerin buradan gitmesini sağlamak bir devlet politikasıysa o zaman kapıları açın, Kapıkule'den gitsinler. Yürüsünler! Avrupa'yı korumak, kollamak bize mi düştü? Bangladeş'te 1,5 milyon Arakanlı var. Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Bangladeş 1,5 milyon Arakanlı mülteciyi ülkesine kabul ediyor da Almanya 20.000 mülteci alınca neden bu kadar telaşlanıyor? Ama bir taraftan da bilgisayar uzmanını alıyor, doktoru alıyor, eğitilmiş meslek sahibi olanları alıyor. Onun için hepimizin gayret etmesi lazım; üniversitelerimiz, Memur-Sen'imiz, Uluslararası Mülteci Hakları Derneğimiz, bizler. Eğer bu denizlerde ölümler devam edecekse o kapıların açılması için sadece Suriyeli mülteciler değil, hepimiz oraya yürümek mecburiyetindeyiz, insansak!.. Ya da diyeceğiz ki, "Avrupa'ya gitmenize gerek yok, gelin biz burada size bütün haklarınızı veriyoruz."

Bu vesileyle belki devrim niteliğinde olabilecek bir önerimiz var; bu mültecilere, şartları oluşanlara, herhangi bir terör faaliyetine karışmamış olanlara mutlaka vatandaşlık hakkı verilmelidir. Hani şimdi bir sürü yaygara yapanlar var ya onlar bilgeliler ki, Türkiye'nin nüfusu ne kadar artarsa fırsatları da o kadar artar.

Ve Suriye ile sınıırımızın daha geçişken olması bu vatandaşlık hakkının verilmesiyle ilgilidir. Ayrıca bu konulara duyarlı genç kardeşlerim, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşu başkanları var. Bakın şu bekleme yeri var ya Kumkapı'daki, orada insan yaşamaz. Mesela Memur-Sen'den ricam, mutlaka orayı bir ziyaret etsinler. Gittiniz mi hiç Kumkapı'ya? 600'e yakın insanı bir araya koyuyorlar. Oradaki görevli arkadaşlar feryat ediyor ve sesimizi duyurun diyorlar. Çünkü suçlu suçsuz, bulaşıcı hastalığı olan olmayan, kim olursa hepsi aynı yere koyuluyor. Ahlakı yozlaşma içinde olan kadınla ahlaklı kadın da aynı yere konuluyor ve hukukçularımız aylarca uğraşsa dahi o insanları oradan çıkartamıyor. Yani sizler rahat sofralarınızda yer içerken, rahat evlerinizde gününüzü gün ederken o insanlar orada korkunç şartlarda bulunuyor. Bir sözüm de üniversitelerde birbirini kıranlarla İslam coğrafyalarındaki güç odaklarına olsun!

Şu an İslam coğrafyası emperyalist ve siyonistler tarafından üç alanda çatışma ortamı olarak kurgulandı: Birincisi Sünni-Şii savaşı, başardılar. İkincisi çok önemli bir tehlike, Selefi-Sufi çatışması, bu da Sünni dünyanın kendi içerisindeki çatışma. Bütün bunlar mülteci hareketliliklerini arttıracak şeyler. Üçüncüsü de etnik çatışma; Kürt, Türk, Çerkez hangi milletten olursa olsun. Elleri silahı aldılar, bütün Müslümanlar birbirini kırıyor. Peki şimdi size şöyle bir tablo çizeyim: Suriye'den mülteciler geliyor; Kürt bölgesinden, Türk bölgesinden, Arap bölgesinden geliyorlar. Siz hiç Avrupa'nın ayrım yaptığını gördünüz mü buradan gelen mültecilere? Kürtler içerisinde PKK'lılar var, İslamcı olanlar var, laik olanlar var ama hepsinin de çocukları denizde boğuluyor. Avrupa bu insanların denizde boğulmasına göz yumarken

ayrım yapıyor mu? İslamcılar boğulsun da PKK'lılar veya laikler boğulmasın, öyle bir ayrım yapıyor mu? Hayır. Düşüncesi ne olursa olsun herkes o denizde boğulabilir. Nusayriler gidiyor, Sünniler gidiyor, hepsi denizlerde boğuluyor.

Avrupa ve diğer Batı ülkeleri, ne yazık ki üzülererek söylüyorum haçlı ittifakı, siyonist ittifak, iş birlikçiler -bu konuda İran'ı da bunlardan ayıramıyorum- şu anda Esed'le beraber 16 ülke, Suriye semalarında, Suriyeli kadın ve çocukların üzerine bomba yağıdırıyor. Nasıl bir şey bu? Ekmek fırını önünde bekleyen kadın ve çocukların üzerine bomba yağdırmak ne demek!.. Ve bu bombalar yağdırılırken üniversitelerimizde ufak tefek de olsa kavgalar oluyor -Allah herkesi affetsin, bizler de geçmişte yaptık. Oysaki Batı, bu bombaları yağdırırken Kürt, Türk, Çerkez, Kemalist, İslamcı, laik, milliyetçi, solcu, sağcı ayrımı yapmıyor. Bombaların üzerine adres koyamıyorlar. O bombalar İslam toprakları üzerinde yaşayan herhangi bir görüşteki insanın üzerine zevkle atılıyor. Bu arada elbette tesettürlü tesettürsüz ayrımı da yapmıyor bombalar. Onu geçmişte üniversite yetkililerimiz yaptı. Ama emperyalizm ve siyonizmin öyle bir ayrımı yok. Emperyalizm ve siyonizm İslam coğrafyasında kim yok olursa ona sevinir. Onun için bütün üniversitelere, üniversitelerdeki bütün arkadaşlara söylüyorum. Düşüncelerimiz ne kadar farklı olursa olsun bizim kaderimiz bir! Bu kavgalardan, bu ufak tefek atışmalardan vazgeçmek zorundayız. Aksi takdirde hepimizi mülteci durumuna düşürecek, katledecek çok büyük bir emperyalist ve siyonist güç var karşımızda.

Rahmetli Erbakan Hoca şöyle derdi: "Siyonizm ve emperyalizme karşıyım diye bağırırsınız, ama bir bakarsınız ki onlara

hizmet ediyorsunuz.” O duruma düşmemek lazım. Siyonizm ve emperyalizme karşı olmak, İslam coğrafyası içinde farklılıklara rağmen bir arada yaşayıp bu silah tüccarlarına, çocuk katillerine, mültecilerin dinlerini değiştirmek isteyenlere, mültecilere insani muamele yapmayanlara karşı birlikte hat oluşturabilmektir. İşte Mavi Marmara buydu! Mavi Marmara’da bütün dünya dinlerinden, farklı görüşlerden insanlar vardı. 50’den fazla ülkeden insan vardı. Tekrar yeni bir erdemliler ittifakına ihtiyacımız var. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi aslında bir erdemliler ittifakı hareketidir. Demek ki dünyanın çeşitli yerlerinde, çeşitli alanlarda, eşitli konularda erdemliler ittifa-kı hareketi devam ediyor.

Unutmayın, mülteciye dokunmadığınız müddetçe insanlığı-nızdan uzaklaşırsınız!...

GÖÇ SORUNU İNSANİ YAKLAŞIMLA ÇÖZÜLEBİLİR

Mehmet Bayraktutar*

Anadolu, tarih boyunca mağdurların ve mahzunların anası olmuştur. Anadolu'nun bereketinden ve feyzinden dünyanın dört bir yanından gelen mülteciler istifade etmiştir ve etmeye de devam edeceklerdir. Anadolu insanı ana merhametiyle etnik yapısı, mezhebi, dini ne olursa olsun, hangi coğrafyadan gelirse gelsin zulme uğrayanlara kucağını açmış ve onlarla ekmeğini paylaşmıştır. Bu manada her zaman ensar rolünü üstlenmiştir. Tarihi hafızamızı film şeridi gibi gözümüzün önünde canlandırdığımızda Anadolu insanının Yahudileri, Ahıska Türklerini, Batı Trakyalıları, Bulgar Türklerini, Çerkezleri,

* Memur-Sen Memur Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkan Yardımcısı

Azerileri, Afganları, Tatarları, Kırım Türklerini, Boşnakları, Peşmergeleri, Yezidileri, Arapları bağrına bastığını; aşını, işini onlarla paylaştığını görürüz. Bu salonda benim yaşımnda olanlar 70'lerden sonra Anadolu'nun kucağına sığınan mültecileri ve göçmenleri elbette hatırlarlar.

Ülkemizin güzel insanları sadece kendisine sığınanlara ve yardım isteyenlere değil uzak diyarlardaki mazlum ve mağdurlara da el uzatmaktadır. Memur-Sen ve İHH başta olmak üzere gönüllü ve eli cömert kuruluşlarımız, Anadolu insanını arkalarına alarak Ankara'dan Filistin'e, Pakistan'dan Somali'ye, Haiti'den Kosova'ya, Eritre'den Sudan'a, Türkistan'dan Bayırbucak'a kadar dünyanın neresinde ihtiyaç sahipleri varsa onlara yardımcı koışmakta, iyilik kervanında yer almaktadır. Zor durumda olanlara ve zorda kalanlara kapısını, sofrasını, gönlünü açma diğerkâmlığı kültür ve medeniyet değerlerimizin bizlere yüklediği mesuliyet duygusundan, insanlık anlayışımızdan kaynaklanmaktadır.

Bu noktada tarihsel rol modelimiz ise muhacir-ensar ilişkidir; *Hilfu'l-Fudul* yani Erdemliler Hareketi'dir. Bu tarihsel rol modeller Anadolu insanı tarafından özümsemiş, içselleştirilmiş, tarihin tüm süreçlerinde hayata geçirilmiştir. Anadolu insanı içselleştirdiği bu tarihsel rolünü bugün de Suriyeli mültecilere sahip çıkma, onlara kucak açma ve onların dertleriyle dertlenme noktasında ortaya koymaktadır. Anadolu insanının mültecilere sahip çıkma, el uzatma civanmertliği elbette her türlü takdirin üzerindedir. Ancak bölgenin en güçlü ülkesi olarak temel hedefimiz Balkanların, Kafkasların ve Ortadoğu'nun

barışını sağlamak, ekonomik kalkınmışlığına katkıda bulunmak, bölge ülkelerinin demokratikleşmelerine yardımcı olmak suretiyle herkesin kendi yurdunda, yuvasında, huzurlu, mutlu ve refah içinde yaşamasını sağlamaktır. Bu konudaki mücadelemiz de açık bir şekilde ortadadır. Bugün dünyaya, insan hakları adına meydan okuyanlar, nutuk atanlar özellikle ümmetin, İslam dünyasının ocağına ateş düşürmüşlerdir.

Onlar kendi medeniyetlerini çağdaşlık adına dünyanın her yerine reklam ederler ama bütün insanlığı kendi zalim anlayışlarıyla mülteci durumuna düşürerek ve bu duruma düşürdükleri mazlum Müslüman milletleri özellikle kendi ülkelere istemezler ve onları hain, cüzzamlı, hastalıklı olarak nitelendirirler. Hatta televizyonlarda gördüğümüz gibi çelme takmaktan tutun da dövme, insan onuruna yakışmayan yerlerde barındırmaktan parmaklıklar arkasına hapsedmeye kadar her türlü kötü muamelede bulunurlar. Bunca kötü muamele dışında bir şey yapmayan bu devletler, aslında İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ni yayınlayanlardır. Kendi yayınladıkları bu beyannameye sahip çıkmadıkları, özellikle bunun gereğini yapmadıkları için de dünya tarihinin en büyük suçunu işlemektedirler.

Türkiye 2 milyondan fazla Suriyeli ve Iraklı mültecinin yüküyle yalnız bırakılırken, Avrupa ülkeleri ördükleri yüksek duvarlara rağmen bir şekilde oralara ulaşabilen az sayıda mültecinin yükünün adil paylaşılmadığı konusunda birbirlerini suçlamaktadır. Irak'ta, Suriye'de, Libya'da, Mısır'da, Afganistan'da ve diğer Ortadoğu ülkelerinde yerel politikaların

ve güç mücadelelerinin şekillenmesinde her zaman müdahil olan Batılı ülkeler, bu müdahalelerinin bir sonucu olarak tezahür eden mülteci sorununun insan onuruna uygun bir şekilde çözülmesi konusunda ise sorumluluk almaktan kaçmakta ve büyük bir pervasızlıkla bunun bölgesel bir sorun olduğunu söylemektedirler.

Ancak Avrupa içlerine kadar uzanan son mülteci dalgası ve Ege Denizi'nde sahillere vuran küçük bedenler, yaşanan bu dramın sorumluluğundan hiç kimsenin kaçamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye mülteciler konusunda eksik de olsa, elinden geleni yapmaya çalışmakta ve yüksek ekonomik ve sosyal maliyetine rağmen sığınmak için gelen insanlara sınırlarını hep açık tutmaktadır.

Avrupa'nın artık üzerine düşeni yapma zamanı gelmedi mi? Bunun muhataplarına bu soruyu sormak istiyorum. Türkiye'nin 2 milyon mülteciyi kabul ettiği şartlarda, medeniyetin beşiği diye adlandırılan Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin 20 milyon mülteci kabul etmesi gerekmiyor mu? Mültecilere engel olmak için sınırlarındaki duvarları her gün biraz daha yükselten AB'nin, başka ülkelerin mülteciler için yaptıklarını eleştirmeyi bırakıp bu konuda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi için daha kaç çocuğun cesedinin sahillere vurması gerekiyor acaba?

2,2 milyon kişiyi kamplarda uzun süre tutmak, onlara sıcak çorba vermek, barınma imkânı sağlamak sürdürülebilir bir şey değildir. Çünkü insanın hayatı sadece yemek ve barınmaktan ibaret değildir. Bu çerçevede bu kardeşlerimizin mesleklerini

tespit edip onlara mesleki seminerler verdikten sonra, çalışma hayatına kazandırmak da gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal entegrasyonu sağlamak mümkün değildir. Böyle devam ederse zamanla suç eğilimleri de artacaktır. Böyle bir durumun ülkemize toplumsal maliyeti ise çok büyük olur.

Göç meselesi salt bir güvenlik konusu da değildir; insani bir olgudur. Sınırları kapatmak gibi güvenlik tedbirlerinin arttırılmasıyla da çözülemez. Kapsamlı bir yaklaşım, sabır ve dayanışma gerektirir. Önce mültecilere insanca muamele edilmelidir. Bu konuda Türkiye'nin tarihsel ve güncel tecrübe ve yaklaşımlarının tüm insanlık adına yüz ağartıcı örneklerle dolu olduğunu ve mutlaka bunlardan faydalanılması gerektiğini düşünüyoruz. Ve nihayet göçün kökenlerinin araştırılması ve kalıcı çözüm için gerekli siyasi, diplomatik, askerî tedbirlerin alınması da sorunun çözümü için elzemdir.

Milletimizi ve hükümetimizi mülteciler konusundaki hassasiyetinden, fedakârlığından ve gayretlerinden dolayı takdir ediyorum. Özellikle kamu kuruluşları arasından AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) ve Kızılay'a, sivil toplum kuruluşları arasından İHH'ya özel teşekkürlerimi belirtmek isterim. Türkiye'nin bu fedakârlığına karşın Batı'nın gelişmiş ülkelerinin olayı sadece para olarak görmesini ise insani ve vicdani bir davranış olarak görmüyorum. Bütün enerjilerini mültecilerin ülkelerine girmemesi için sarf eden, bir şekilde ülkelere giren mültecilere ise insanlık dışı muamelede bulunan ülkelere de esefle kınıyorum. İnşallah onlar da en yakın zamanda insani ve vicdani sorumluluklarını hatırlarlar. Bir düşünürün dediği gibi, "Asla yapabileceğiniz her şeyi yaptığınız konusunda

kendinizi ikna ve teselli etmeye çalışmayın çünkü bu doğru değildir.” Ahlaklı bir insan yeterince ahlaklı davranmadığı konusunda şüpheleri olan ve her daim çaba içerisinde olan insandır. Bu yüzden bireysel olarak bizi aşan boyutlarına ve hayırseverliğin küresel sistem içerisindeki stratejik rolüne rağmen yoksulluğa ve yoksullara dair yaptığımız ve yapabileceğimiz sorgulama titizliği, ahlakın bir gereğidir. Ülkemizin vicdanlı münevverlerinden Mehmet Akif İnan ağabeyin Erdemliler Hareketi adıyla yol haritasını oluşturduğu büyük Memur-Sen ailesi olarak çağrılmadan ve karşılıksız yardım etmeyi seviyoruz. Bu insanileşme yolculuğunda yaptığımız yardımları arttırarak sürdüreceğimizi büyük Memur-Sen ailesi adına müjdeliyorum.

MÜLTECİLER İÇİN DE İNSAN HAKLARI

Prof. Dr. İbrahim Kaya*

1947-48’de, dünyanın değişik ülkelerinden insan hakları alanındaki uzmanlık ve aktivistlik yönleriyle öne çıkmış kişiler; bir Amerikalı, bir Fransız, bir Arap, bir Çinli, bir Hintli bir araya geldiler ve bizim bugün İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olarak bildiğimiz beyannameyi kaleme aldılar. 10 Aralık 1948’de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen bu metin, bugün de pek çok konuda alınmış Genel Kurul kararlarında olduğu gibi, hukuki olarak tavsiye mahiyetindedir ve bağlayıcı bir hükmü bulunmamaktadır. Hukuken bağlayıcı olmasa bile hukuken bağlayıcı olacak birçok şeyin önünü açtı, onlara önderlik etti. 1951 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair Sözleşme’nin temellerini bu

* İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Merkezi Müdürü

karar attı. 1966 tarihli insan hakları alanında hazırlanan iki sözleşmenin temellerini de bu karar attı. Bunlar dışında başka pek çok sözleşme yine bu karardan etkilendi.

O tarihten bu yana dünya hakikaten çok değişti. 1960'lı yıllarda, ABD'deki siyah ve beyaz ayrımcılığı ortadan kalktı. En azından hukuken ortadan kalktı. Hâlâ uygulamada pek çok eksikliklerin olduğunu *Ferguson* olayları ve başka olaylar bizlere gösterse de ayırımın hukuken ortadan kaldırılması bu karardan esinlenilerek gerçekleşti. 1990'lı yıllara kadar Güney Afrika Cumhuriyeti'nde *Apartheid* rejimi, yani toplumu ırklara göre ayırma tabi tutan rejim, bir süre daha devam etti. Ancak çok zaman alsa da bahsettiğimiz Genel Kurul kararı buraya da etki etti ve Batılı devletler oradaki rejime olan desteklerini geri çektiler ve sonunda oradaki yönetim de pes etti. 1990'lı yıllarda Sovyet Bloğu'nun yıkılmasıyla Demir Perde ortadan kalktı ve bu tarihten sonra dünyada insan hakları alanında çok önemli değişiklikler oldu.

Türkiye'de de benzeri değişiklikler yaşandı. 1948'de ilan edildikten birkaç ay sonra, bu karar 1949 yılının ilkbaharında *Resmî Gazete*'de yayımlandı. Normal şartlar altında BM kararları *Resmî Gazete*'de yayımlanmazdı ama bu karara ayrı bir önem atfedildi. 1949 yılında Türkiye'de hâlâ tek parti iktidarı sürüyordu. Sonrasında çok partili rejime geçildiyse de 1960'ta bir darbe, 1971'de bir darbe, 1980'de bir darbe daha yaşandı; 28 Şubat 1998'de post modern yeni bir darbe ve daha sonra başka profesyonel darbe teşebbüsleri oldu.

Ancak son yıllarda ülkemizde insan hakları alanında önemli gelişmeler kaydedildi. Üniversitelerimizde çok önemli değişiklikler

oldu. 28 Şubat'ın kudretli rektörleri, bu ilim merkezlerinde uyguladıkları ayrımcılığın ve zulmün gerekirse bin yıl daha süreceğini ilan etmişlerdi ama bakın çok şey değişti.

Tabii ki insan hakları alanındaki değişiklikler her zaman olumlu yönde olmuyor. 1990'lı yılların ortalarında, Avrupa'nın göbeğinde, tüm dünyanın gözleri önünde bir soykırım yaşandı. 11 Eylül'den sonra ABD'de ve daha sonra Avrupa'da ayrımcılıkla ilgili insan haklarının kısıtlanması yönünde adımlar atıldı.

1948'den bu yana değişmeyen tek bir şey oldu; bütün dünya değişti, ülkemiz değişti, üniversitemiz değişti, ama değişmeyen tek şey Filistin'deki zulüm oldu. 1948 aynı zamanda işgal devleti İsrail'in kuruluş yılıydı ve Filistin toprakları işgal edilerek büyük bir zulüm başlatılmıştı. Bugün insan hakları bağlamında üzerinde durduğumuz mültecilik konusunun kökeni de esasen Filistin'deki bu zulümdür. Mülteci denildiği zaman bu en son yaşanan Suriye olaylarına kadarki süreçte ilk akla gelen hep Filistinli mültecilerdi. Mültecilikle ilgili BM'nin ilk yapısal düzenlemesi Filistinli mülteciler için yapıldı. Çünkü Filistinliler zalimce yerlerinden yurtlarından edildiler. Kamplarda yaşamak zorunda bırakıldılar. Ancak kamplarda da güvende olamadılar. 1980'li yıllarda Sabra ve Şatilla kamplarında acımasız katliamlara maruz kaldılar. Mültecilik Filistinlilerde âdeta dededen toruna, babadan oğula geçen bir hal aldı. Dolayısıyla mültecilik konusuyla Filistin konusu hâlâ yakinen alakalı. Mültecilik denildiği zaman akla hemen Filistinliler geliyor. Filistin'deki zulüm dünyadaki pek çok kötülüğün de anası. Pek çok kötülük oradan doğuyor, pek çok kötülük oradan meşrulaştırılmaya çalışıyor. Kalıcı çözümler üretilmedikçe bu böyle devam edecek gibi görünüyor.

1951 tarihinde mültecilerin konumuna ilişkin bir sözleşme yapıldı. Esasen bu sözleşme sadece Avrupa'daki mülteciler için; 1951 öncesinde mülteci konumuna düşmüş kişiler için geçerli olacaktı. Yani dünya, 1951'de mülteciliği bir defaya, sadece belirli bir coğrafi alana mahsus bir hadise olarak gördü ancak Filistin hadisesi ve akabindeki gelişmeler, bunun böyle olmadığını gösterdi.

Bugün geldiğimiz noktada insan hakları kavramını artık mülteciler açısından tartışıyoruz. Fransız Devrimi'nin özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkelerini acaba mülteciler de Paris'te oturanlar kadar hissedebiliyorlar mı? Onlar da Paris'te oturanlar kadar eşitler mi? Paris'te oturan insanlarla kardeşler mi? Bunları tartışıyoruz, bunları sorguluyoruz. Bu ciddi bir meydan okuma, hepimizin karşı karşıya olduğu büyük bir sınav; sadece Paris'te oturanlar için değil Brüksel'de oturanlar için de New York'ta oturanlar için de İstanbul'da oturanlar için de... "Acaba mülteciler bizim kadar eşit mi? Bizim kadar özgür olmalı mı? Bizlerle ne kadar kardeş?" işte bunları tartışıyoruz.

I. BÖLÜM
MÜLTECİLİK:
EKONOMİK,
SİYASİ VE
İNSANİ BOYUT

1951 CENEVRE KONVANSİYONU'NDAN GÜNÜMÜZE MÜLTECİ TANIMI

Prof. Dr. Nuray Ekşi*

Burada üzerinde duracağım konu, mülteci kavramında 1951 Cenevre Konvansiyonu'ndan bu yana meydana gelen değişikliklerdir. Sığınma talep eden herkes için mülteci tanımını kullanılmaktadır, ancak aslında mülteci statüsü ilticanın bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle mülteci statüsü, “uluslararası koruma”nın bir türüdür ve uluslararası koruma bir çatı kavramdır. Bu kavramın altında mülteci statüsünün yanı sıra “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Başkanı

koruma” kavramları da yer almaktadır. Bu sebeple 1950 yılından başlayarak günümüze kadar olan mülteci kavramının ve bu kavramla beraber ortaya çıkan yeni müesseselerle bu müesseseleri ifade etmek için kullanılan kavramların üzerinde durulması gerekmektedir.

1950 yılında BM’ye bağlı olarak kısaca “BMMYK” adıyla anılan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği oluşturulmuştur. BMMYK’nın ilk görevi mültecilere ilişkin bir uluslararası anlaşmanın hazırlanması olmuştur. Çünkü mülteciler muhtelif ülkelerde çok farklı uygulamalara maruz kalabiliyorlardı. Bazı devletlerde mültecilere iyi davranılırken bazı devletlerde mülteciler zaman zaman insanlık dışı muamelelere maruz kalabiliyorlardı; hatta mültecilerin köle olarak kullanıldığı, zulüm gördüğü devletler de vardı. Sahipsiz oldukları ve kendi devletlerinin diplomatik himayesinden yararlanamadıkları için mültecilere ilişkin bir uluslararası kuruluşun ihdas edilmesi; mültecilerin haklarının bir milletlerarası anlaşmayla belirlenmesi oldukça önem taşımaktaydı.

İşte bu amaçla BMMYK, 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu’nu imzaya açmıştır. Konvansiyon, imzalandığı yıl ve yerin adıyla kısaca “1951 Cenevre Konvansiyonu” olarak anılmaktadır. Çok sayıda devlet bu konvansiyona imza koymuş ve ardından onaylamıştır. İşin ilginç tarafı, Türkiye delegasyonu, 1951 Cenevre Konvansiyonu’nun hazırlıkları sırasında çok ciddi katkılarda bulunmuştur. Bilhassa 2. Dünya Savaşı öncesi ve 2. Dünya Savaşı sırasında çok sayıda insanın Hitler’den, Mussolini’den

kaçarak Türkiye'ye sığınması ve Türkiye'nin de edindiği bu tecrübeyi uluslararası bir platformda, Cenevre'de ortaya koyması, Türk diplomasisinin başarısı olmuştur. Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu aynı yıl imzalamış olmakla beraber, onay süreci 10 yıl sonra gerçekleşmiştir. Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu 1961 yılında onaylamıştır.

Belirtmek gerekir ki, 1951 Cenevre Konvansiyonu'ndan önce de bazı milletlerarası anlaşmalarda mülteciler konusu düzenleniyordu; ancak burada bizim başlangıç noktamız 1951 Cenevre Konvansiyonu olduğu için öncelikle bu konvansiyondaki mülteci tanımını açıklayacağız, daha sonra da mülteci kavramında zamanla meydana gelen değişiklikler üzerinde duracağız.

Türkiye'nin de taraf olduğu 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun I. Maddesi'nin 2. Paragrafı'nda mültecinin tanımı yapılmıştır. 1951 Cenevre Konvansiyonu'na göre, konvansiyon hükümleri, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen kimselere uygulanacaktır. 1951 Cenevre Konvansiyonu uyarınca bir kimsenin mülteci statüsü alabilmesi için, konvansiyonda sayılan beş kriterden en az birinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Kişinin “ırkından”, “dininden”, “siyasi düşüncelerinden”, “vatandaşlığından” veya “belirli bir gruba mensup olmasından” dolayı zulme uğrayacağı gerçek korkusuyla ülkesini terk edip başka ülkelere

gitmesi gerekmektedir. Ayrıca 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda yer alan mülteci tanımında, 1967 Protokolü ile değişiklik yapılmadan önce, kişinin "1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa'da cereyan eden olaylar sebebiyle ülkesini terk etmesi" şartı da öngörülmüştü. 1967 yılında yapılan bir protokolle değiştirilmeden önce, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda yer alan mülteci tanımı iki kısıtlama içermektedir. Diğer bir ifadeyle bizzat anlaşmanın kendisi mülteci tanımına iki kısıtlamayla başlıyordu: Birincisi "zaman kısıtlaması"; ikincisi ise "coğrafi alan" veya "mekân kısıtlaması"ydı. 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda, "Avrupa'da cereyan eden olay" ifadesine yer verilmesi sebebiyle "mekân", "coğrafi alan" kısıtlaması getiriliyordu. Ancak konvansiyonu bu kısıtlamayla uygulamak, konvansiyona taraf devletlerin inisiyatifine bırakılmıştı. Başlangıçta konvansiyona bazı devletler tarafından konulan coğrafi kısıtlamalar zamanla kaldırılmıştır. Şu anda 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu yalnızca Kongo, Madagaskar, Monako ve Türkiye coğrafi kısıtlama şartıyla uygulamaktadır.

1967 yılına kadarki süreçte, 1951 Cenevre Konvansiyonu, "zaman sınırlaması" ile uygulanmıştır. Çünkü mülteci tanımında, "1 Ocak 1951 tarihinden önce cereyan eden olaylar" ifadesi yer alıyordu ve 1 Ocak 1951'den sonra gerçekleşen olaylar sebebiyle mülteci statüsü talep edilmesi mümkün değildi. Türkiye tarafından 1968 yılında onaylanan ve New York'ta imzalanan 1951 Cenevre Konvansiyonu'na ek 1967 Protokolü ile "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri, konvansiyon metninden çıkarılmıştır. "New York Protokolü" olarak da adlandırılan 1967 Protokolü ile

tarikh sınırlaması olmaksızın 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun hükümleri, I. Madde'nin 2. Paragrafı'nın kapsamına giren bütün kişilere uygulanacaktır. O halde protokolün âkit devletlerde yürürlüğe girdiği andan itibaren bu konvansiyonda yer alan "1 Ocak 1951'den önce cereyan eden olaylar" ifadesi, konvansiyon metninden çıkarılmıştır. 1951 Cenevre Konvansiyonu'na taraf olan devletler, 1967 New York Protokolü'ne de taraf olmuştur. Dolayısıyla hem 1951 Cenevre Konvansiyonu'na hem de 1967 New York Protokolü'ne taraf olan devletler, konvansiyon hükümlerini uygularken kişiyi mülteci statüsüne sokan olay açısından zaman sınırlaması getiremezler. 1967 New York Protokolü âkit devletler için bağlayıcılık kazandığı andan itibaren artık tarih kısıtlaması uygulanamaz hale gelmiştir. Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu bazı beyanlarla onaylamıştır. 1951 Cenevre Konvansiyonu ile ilgili olarak Türkiye'nin beyan ettiği birinci husus tarihe ilişkin bir sınırlamadır. Buna göre, Türkiye, yalnızca 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle mülteci statüsünü tanıyacaktı. Ancak daha önce belirtildiği üzere, zaman kısıtlaması 1967 New York Protokolü ile kaldırılmıştır. 1967 New York Protokolü'nün 31.07.1968 tarihinde onaylanmasından itibaren, zaman kısıtlaması Türkiye açısından da ortadan kalkmıştır.

1951 Cenevre Konvansiyonu'ndaki mülteci tanımı yapılırken asıl hedef kitle, özellikle Hitler'den ve Mussolini'den kaçan insanlardı. 2. Dünya Savaşı sırasında milyonlarca insan ülkesini terk edip başka ülkelere gitmek zorunda kalmıştır. Bu tanıma baktığınız zaman zaten "1 Ocak 1951 tarihinden önce" denmesi

sebebiyle tamamen 2. Dünya Savaşı ve savaş öncesi yıllarda özellikle Avrupa’da cereyan eden olaylar neticesinde ülkelerinden kaçan kişilerin korunması düşüncesinin ağırlık kazandığını görüyoruz. Oysa 1951 Cenevre Konvansiyonu yapıldığında savaş sona ermiş, 2. Dünya Savaşı öncesinde ve bu savaş sırasında Hitler’den, Mussolini’den kaçanlar ülkelerine geri dönmüş, iltica statülerinden vazgeçmiş, kendi ülkelerindeki mülkiyet hakları ve diğer haklarını elde etmiş, savaşta ölenlerin ailelerine tazminat verilmiştir. Dolayısıyla anlaşmayı hazırlayanların asıl hedef kitlesi aslında Hitler ve Mussolini’den kaçanlar iken böyle bir hedef kitle kalmamıştır. Hedef kitle kalmayınca 1951 Cenevre Konvansiyonu uygulanamaz hale gelmiştir. Bunun üzerine 1951 Cenevre Konvansiyonu’nu hazırlayanlar, bu konvansiyonda yer alan zaman kısıtlamasının kaldırılması için bir protokol hazırlamaya karar vermişlerdir. 1967 yılında BMMYK’nın New York’ta yaptığı toplantı sonucunda Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonuna Ek Protokol imzaya açılmıştır. Türkiye 1967 New York Protokolü’nü, 1968 yılında onaylamıştır. 1967 New York Protokolü, zaman sınırlamasını yani “1 Ocak 1951 tarihinden önce cereyan eden olaylar” ifadesini, 1951 Cenevre Konvansiyonu’nun metninden çıkarmıştır. Çünkü 1 Ocak 1951 denildiğinden 2 Ocak 1951 tarihinde bir olay olsa ve bu olay sebebiyle kişi ırkından, dininden, vatan-daşlığından, siyasi düşüncesinden veya belirli bir gruba mensup olmasından dolayı zulme uğrama gerçek riski altında bile olsa kendisine mülteci statüsü verilemeyecekti. İşte bu sebeple zaman sınırlaması kaldırılmıştır ve dolayısıyla bugün veya yarın mülteci statüsü almayı gerektirecek bir olay meydana gelirse

iltica talep eden kimse yine 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamına girecektir.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, Cenevre Konvansiyonu'nun getirmiş olduğu ikinci kısıtlama coğrafi kısıtlamadır. 1951 Cenevre Konvansiyonu, taraf devletlere, konvansiyonu coğrafi kısıtlama ile uygulama hakkını vermiştir. Konvansiyona taraf olan devletler, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu coğrafi alan kısıtlaması olmaksızın ve hangi ülkeden geldiğine bakmaksızın uygulayabilecekleri gibi, coğrafi kısıtlamayla da uygulayabilirler. Türkiye, gerek 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu gerekse bu konvansiyona ilişkin 1967 Protokolü'nü onaylarken her ikisini de coğrafi kısıtlamayla uygulayacağı beyanında bulunmuştur. "Beyan" diyorum "çekince" demiyorum; çünkü milletlerarası hukukta çekince ve beyan birbirinden farklı kavramlardır. O halde Türkiye başlangıçtan itibaren gerek 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu gerekse 1967 New York Protokolü'nü sadece Avrupa'da cereyan eden olaylar sebebiyle kişiyi mülteci durumuna sokan bir durum varsa uygulamaktadır.

1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamında bir yabancının Türkiye tarafından mülteci olarak kabul edilebilmesi için:

1. Yabancıyı mülteci kılan olayın Avrupa ülkelerinde meydana gelmesi,
2. Mülteci başvurusunda bulunan yabancının ırkından, dininden, tabiiyetinden, belli bir toplumsal gruba mensubiyetinden veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından korkması,
3. Zulüm korkusunun haklı olması,

4. Ülkesi dışında bulunması,
5. Ülkesinin diplomatik himayesinden yararlanamaması yahut söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istememesi koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

1951 Cenevre Konvansiyonu’nda yer alan bu tanım, kısaca “YUKK” olarak anılan ve 2013 yılında *Resmî Gazete*’de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61. Maddesi’nde aynen yer almaktadır.

Uluslararası kuruluşların, STK’ların ve insan hakları derneklerinin söylemlerinde “Türkiye’de bugüne kadar zaten 20’den fazla mülteci yoktur”, “Türkiye Cenevre Konvansiyonu’nu ne zaman uyguladı ki” vb. ifadeler yer almaktadır. Fakat bu söylemler kesinlikle ne haklı ne de doğrudur. Şimdi size hepimizin bildiği örnekler vereceğim. Ancak 1. Dünya Savaşı ve Bolşevik İhtilali sırasında Türkiye’ye sığınan yabancılara ilişkin örnekleri vermeyeceğim. Türkiye’nin Cenevre Konvansiyonu’nu onayladığı tarihe yakın olan olayları baz alacağım. 2. Dünya Savaşı sırasında Almanya’dan Türkiye’ye kaçanlar arasında hepimizin bildiği üzere 1.000 civarında akademisyen vardı. Almanya’dan gelen bu akademisyenler Yahudi ırkından ve Musevi dininden oldukları için zulüm görüyorlardı, yani Almanya’dan kaçarak Türkiye’ye gelen kimseler hem dinlerinden hem de ırklarından dolayı Almanya’da zulüm görme tehdidi altında canlarını kurtarıp Türkiye’ye gelmişlerdir. Atatürk’ün bir mektubuyla Yahudi akademisyenler Türkiye’ye kabul edilmiştir. Başta İstanbul Üniversitesi olmak üzere muhtelif üniversitelerde görev

yapmışlardır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde çalışan Prof. Dr. Ernst E. Hirsch, Türk Ticaret Kanunu'nun yapımında öncü rol oynamıştır. Acaba söz konusu 1.000 akademisyen mülteci değil de neydi? Bizim istatistiklerimize Almanya'dan gelen akademisyenler mülteci olarak geçmemiştir. Çünkü Türkiye, Yahudi akademisyenlere Türk vatandaşı profesörlerle aynı hakları sağlamıştır; ama uluslararası literatürde hiç şüphesiz söz konusu akademisyenler mülteciydiler. Avrupa'dan gelmişlerdi, dinlerinden ve ırklarından dolayı zulüm görme gerçek riski altındaydılar, dolayısıyla 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamına girmektedirler. Yine 1980'li yılların sonlarında Türkiye'ye Batı Trakya'dan 350.000 civarında Türk soylu Bulgar vatandaşı kaçıp gelmek zorunda kalmıştır. Neden? Müslüman oldukları için, Türk soylu oldukları için; yani ırklarından ve dinlerinden dolayı zulüm görme gerçek riski altında oldukları için. 350.000 kişinin uluslararası hukuk açısından adı nedir? Dininden, ırkından dolayı zulüm görme gerçek riski altında olan ve Avrupa ülkesinden kaçarak Türkiye'ye gelen bu 350.000 Türk soylu Bulgar vatandaşı mülteci değil midir? Her ne kadar Türkiye, 350.000 kişiye İskân Kanunu kapsamında Türk soyundan ve Türk kültüründen oldukları için "göçmen" veya biraz eski Türkçesiyle "muhacir" olarak muamele yaptıysa da bunlar 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamına giren mültecilerdi. Yine, eski Yugoslavya iç savaşı sırasında yaklaşık 20.000 kişi Türkiye'ye gelmiştir. Eski Yugoslavya iç savaşının dayanağı neydi? Etnik gruplar arasında bir savaştı. O zaman etnik kökeninden dolayı, inancından dolayı, siyasi düşüncesinden dolayı Türkiye'ye kaçıp gelen 20.000 kişi elbette ki uluslararası

literatürde ve uluslararası hukuk açısından mülteciydi. Kosova krizi sırasında, oradaki Müslüman azınlığa uygulanan zulüm ve baskıdan kaçarak Türkiye'ye gelenler de tabii ki yine mülteciydi. O zaman söylendiği gibi veya açıklamalarda yer aldığı gibi Türkiye'nin mülteci sayısı 20 kişi ile sınırlı değildir, çok sayıda insan Türkiye'ye mülteci olarak gelmiştir. Sayılar ve veriler ortada, ben sadece yakın tarihten örnekler verdim.

Ancak Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu coğrafi kısıtlama ile uyguladığından sadece Avrupa ülkelerinde cereyan eden olaylar sebebiyle Türkiye'ye sığınanlara mülteci statüsü vermektedir. Peki Afganistan'dan, Pakistan'dan, Afrika ülkelerinden, Suriye'den, Irak'tan, İran'dan gelenlere Türkiye hangi statüyü vermektedir? İşte yukarıda da belirttiğim gibi, mülteci kelimesi demek ki tek başına yeterli bir kavram değildir. Kendi hukukumuzda, uluslararası hukukta, diğer ülkelerin yasal düzenlemelerinde, mülteci statüsünün yanı sıra başka uluslararası koruma türleri de bulunmaktadır ve bu türleri ifade etmek için farklı kavramlar kullanılmaktadır. Söz konusu türleri ve kavramları da bilmek durumundayız.

Türkiye, Avrupa dışından gelmiş olmakla beraber, mülteci tanımına aynen uyan yabancılara, "şartlı mülteci" muamelesi yapmaktadır. Avrupa derken neyi kastediyorum? 6458 sayılı YUKK'un 3(1). Maddesi'nin (b) Bendi'ne göre, Avrupa ülkeleri, Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerle Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek diğer ülkeleri ifade etmektedir. Yani Bakanlar Kurulu diyebilir ki, "Ukrayna ve Azerbaycan'ı Avrupa ülkesi sayıyorum". O zaman o ülkelerden -yani Azerbaycan ve

Ukrayna'dan- gelenler de Türkiye'de mülteci statüsü alabileceklerdir. Ancak henüz Bakanlar Kurulu'nun böyle bir kararı ortada olmadığı için yalnızca Avrupa Konseyi'nin kurucu üyesi olan ülkelerden Türkiye'ye gelenlere mülteci muamelesi yapılacaktır. Bu ülkelerin dışından gelenlere ise şartlı mülteci muamelesi yapılacaktır; ama şartlı mülteci statüsü almak isteyen yabancının mülteci tanımında yer alan kriterleri de yerine getirmesi gerekmektedir. Yani mülteci statüsü almak için başvuran yabancının dininden, ırkından, vatandaşlığından, belli bir gruba mensup olmasından veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulüm görme gerçek riski altında ülkesini terk ederek Türkiye'ye gelmesi gerekir. Örneğin, İran Devrimi sırasında 2 milyon kişi Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu coğrafi kısıtlama ile uyguladığından siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrama riski altında İran'dan Türkiye'ye gelen 2 milyon kişinin statüsü mülteci değildir. Avrupa'dan gelmedikleri için 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamında mülteci başvurusunda bulunamayan 2 milyon İranlının statüsü neydi? Bugünkü mevzuatımızın ifadesiyle 2 milyon İranlı "şartlı mülteci" statüsü talep edebilecekti. 6458 sayılı YUKK'ta, Avrupa dışından gelmekle beraber mülteci tanımında yer alan diğer kriterleri yerine getiren ve uluslararası koruma talep eden yabancıları ifade etmek için "şartlı mülteci" kavramı kullanılmıştır. Ancak 6458 sayılı YUKK'tan önce şartlı mülteci kavramı yerine Avrupa dışından gelip de koruma talep eden yabancıları ifade etmek için "sığınmacı" kavramı kullanılıyordu. O halde 6458 sayılı YUKK'tan önce Avrupa dışından gelenler için "sığınmacı", Avrupa ülkelerinden gelenler için ise "mülteci" kavramını kullanıyorduk.

Ancak YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte artık sığınmacı yerine "şartlı mülteci" kavramını kullanıyoruz. Mülteci ile şartlı mülteci arasında ne fark vardır? Diğer bir ifadeyle, İran'dan siyasi düşüncesinden dolayı Türkiye'ye gelen İran vatandaşı ile siyasi düşüncesinden, ırkından, dininden dolayı Hitler'den kaçarak Türkiye'ye gelen yabancı -her ikisi de mülteci tanımına uymak zorunda olduğuna göre- arasında ne fark vardır? Şartlı mülteci, Türkiye'de geçici bir süre kalabilir, kendisine geçici ikamet izni verilir. Güvenli üçüncü ülke (*safe third country*) bulunduğu zaman Türkiye'yi terk etmek zorundadır. Peki güvenli üçüncü ülkeyi nasıl bulacaktır? Kanada, Amerika, Avustralya, Finlandiya ve başka bazı ülkeler dönem dönem göç kabul etmektedirler. Bu kişiler bu ülkelerin Türkiye'deki temsilciliklerine başvuracaklardır. Şartlı mültecilere, güvenli üçüncü ülke bulmada özellikle BMMYK'nın Türkiye'deki ofisleri yardımcı olabilmektedir. Kendilerini kabul eden güvenli üçüncü ülke bulan şartlı mülteciler, Türkiye'yi terk edeceklerdir. Tabii her zaman güvenli üçüncü ülke bulup Türkiye'yi terk etmek mümkün olmamaktadır. Şu anda zaten BMMYK da bu konuda pek destek vermemektedir. Yakın zamanda yerleştirilen kişi sayısı sadece beştir. Dolayısıyla bugün itibarıyla uygulamaya baktığımızda, BMMYK'nın geçmişte gerçekten Türkiye'den üçüncü ülkelere yerleştirme yaparken şu anda böyle bir yerleştirme yapmadığı görülmektedir. Her ne kadar Türkiye coğrafi sınırlamayı koruyorsa da güvenli üçüncü ülkelere yerleştirme yapılmadığından dolayı Avrupa'dan veya Avrupa dışından gelenler arasında bir fark yoktur. Şartlı mültecilere geçici ikamet izni verilmektedir. Ancak adı geçici ikamet izni olsa da geçicilik

kavramını lafzıyla anlamamak gerekmektedir. Yani bu ikamet izni, söz gelimi şartlı mülteciye sadece üç ay, altı ay, bir yıl gibi bir süreyle Türkiye'de kalma imkânı sağlıyor, sonra da bu kişiler Türkiye'den sınır dışı ediliyor şeklinde anlaşılmamalıdır. Geçmişte de, örneğin geçici ikametle Türkiye'de yedi-sekiz yıl kalan bir Iraklı aile vardı. Dolapdere'deki hayatlarını anlatan bir belgesel filme konu olmuşlardı. Yani bazen geçici ikamet izniyle yedi-sekiz yıl, hatta daha uzun süreyle Türkiye'de kalan yabancılar olmaktadır.

Uluslararası koruma talep eden yabancı; mülteci veya şartlı mülteci tanımına uymayabilir. Örneğin, İran'da zina yapan bir kadın ecrim cezasına çarptırılıyor, göğsüne kadar toprağa gömülüyor ve taşlanarak öldürülüyor. Veya bazı İslam ülkelerde -Somali örneğinde olduğu gibi- kadın sünneti vardır. Kadının cinsel duygularını yok etmeye yönelik olarak yapılan bu operasyon; bazen kadının sakat kalmasına, ölmesine veya doğurma yeteneğinin ortadan kalkmasına sebebiyet verebilmektedir. İran'dan ecrim cezasından kaçarak Türkiye'ye gelen veya Somali'den kadın sünnetinden kaçarak Türkiye'ye gelen kadın, mülteci veya şartlı mülteci tanımına uymamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından verilen bir karara konu olan Hoda Jabari örneğini zikretmek istiyorum. İran'da zina yaptığı gerekçesiyle hakkında yasal işlem başlatılan ve bu nedenle Türkiye'ye kaçıp gelen Hoda Jabari adında İran vatandaşı kadın, resmî makamlarla irtibat kurmaksızın bir yıl Türkiye'de yaşamıştır. Ancak daha sonra Kanada'nın göç alacağını öğrenmesi üzerine bir sahte pasaport çetesiyle irtibata geçmiş ve kendisine sahte bir Türk pasaportu yaptırmıştır.

Paris aktarmalı Kanada'ya gidecekken Paris'te polis pasaportunun sahteliğinden şüphelenince, Fransa'dan Türkiye'ye geri gönderilmiştir. Türkiye'de, Jabari hakkında, yasa dışı yollardan Türkiye'ye giriş ve çıkış yapmaktan dolayı ceza davası açılmıştır. Ancak Ceza Mahkemesi Hoda Jabari'nin canını kurtarmak için Türkiye'ye yasa dışı yollardan girdiğini ve çıktığını belirterek suçun manevi unsurunun olmadığı sonucuna varmıştır. Yetkili makamlar Hoda Jabari'nin iltica talebini reddetmiş, ancak kendisine belirli bir süre Türkiye'de oturma izni verilerek bu süre sonunda Türkiye'yi terk etmezse sınır dışı edileceği belirtilmiştir. Hoda Jabari, bu karara karşı İdare Mahkemesi'ne ve ardından Danıştay'a başvurmuştur. İdare Mahkemesi ve Danıştay'dan sonuç alınmaması üzerine de AİHM'e başvurmuştur. AİHM sürecinde ise, Hoda Jabari BMMYK tarafından Amerika'ya yerleştirilmiştir. Dolayısıyla Hoda Jabari fiilen Türkiye'den sınır dışı edilmemiştir. Somut olayda Hoda Jabari dininden, ırkından, vatandaşlığından veya belirli bir gruba mensup olmasından ya da siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrama riski altında değildir; zina yaptığı için taşlanarak öldürülme riski altındadır. Yani İran'a gönderilirse hem yaşama hakkı ortadan kaldırılacak hem de taşlanarak öldürüleceğinden zulüm, işkence, insanlık dışı, haysiyet kırıcı bir muameleye maruz kalacaktır. 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamında Hoda Jabari'ye mülteci yahut İran'dan gelmesi sebebiyle şartlı mülteci statüsü verilemezdi. Ancak Hoda Jabari, İran'a gönderilirse ecrim cezasına; Somali'den gelen kadın Somali'ye gönderilirse kadın sünnetine maruz kalacaktı. Yine, bazı ülkelerde homoseksüellere zulüm, işkence ve kötü muamele yapılmaktadır.

İran'ın da bu ülkelerden biri olduğunu söyleyen insan hakları raporları vardır. Ancak bu raporların aksine İran'da halkın içinde, kamuoyuna açık yerlerde homoseksüelliğe yönelik hareket edilmediği zaman bu kişilerin cezalandırılmadığına yönelik raporlar da bulunmaktadır. Farz edelim ki İran'da homoseksüellere kötü muamele yapılmaktadır ve İran'dan bir homoseksüel kaçıp Türkiye'ye gelirse bu kişiye hangi sığınma statüsü verilecektir? Söz konusu yabancılar, mülteci tanımına ve şartlı mülteci tanımına uymamaktadırlar, ama bunlar geldikleri ülkeler olan İran veya Somali'ye geri gönderildikleri takdirde yaşama hakları ellerinden alınacak; zulüm, işkence, insanlık dışı, haysiyet kırıcı ve onur kırıcı muamele göreceklidir. Böyle bir durumda olan yabancılar Türkiye "ikincil koruma" vermektedir. İkincil koruma, 6458 sayılı YUKK'un 63. Maddesi'nde düzenlenmiştir. İkincil korumaya ilişkin diğer bir örnek olarak Meksika'daki uyuşturucu mafyasından kaçarak Türkiye'ye gelen çocuk verilebilir. Türkiye, bu çocuğu Meksika'ya gönderirse uyuşturucu mafyasının çocuğu öldürme ya da işkence yapma ihtimali bulunduğu çocuk ikincil koruma altına alınır. Çünkü Meksika vatandaşı çocuk dininden, ırkından, vatandaşlığından, belirli bir gruba mensup olmasından veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğramayacak, mafyanın eline düştüğünden dolayı zulme uğrayacaktır. Yahut Afrika ülkelerinde, bazen belgesellerde veya televizyonda haberlerde görüyorsunuz, küçük çocukların elinde makineli tüfekler var ve insanları tarayıp öldürmeyi âdeta oyun haline getirmişler. Afrika'daki silahlı çatışmalardan kaçarak Türkiye'ye gelen çocuk, Afrika'ya gönderilirse tekrar yaygın şiddet ve silahlı çatışmanın içine

sokulacaktır. Böyle bir sonuç; yaşama hakkına, haysiyet ve onur kırııcı muamele yasağına aykırı olacağı için çocuğa ikincil koruma sağlamak zorundayız.

Peki diyebilirsiniz ki Suriyeliler hangi gruba giriyor? Bahsettiğim mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma, bireysel koruma türleridir. Ne zamanki uluslararası alanda bir kitlesel akın olursa işte o zaman biz geçici koruma (*temporary protection*) dediğimiz bir koruma sağlıyoruz. Acaba bir kişi gelince mi bireysel oluyor? Kitlesel akından söz edebilmek için 10 kişinin mi, yoksa 1 milyon kişinin mi gelmesi gerekiyor? Hayır, kitlesel akının sayısal bir göstergesi yoktur. O halde “kitlesel iltica” ile “bireysel iltica” arasındaki fark sayıya bağlı değildir. Öyle bir durum olabilir ki, bir ülkeye aynı anda 1 milyon yabancı gelebilir ve hâlâ bireysel koruma talebinden söz edebiliriz; ama öyle bir durum da olabilir ki diğer bir ülkeye 5.000 yabancının gelmesi kitlesel akın teşkil edebilir. Peki kitlesel akını belirleyici faktör nedir? Bir ülke tahammül edebileceği yükün üstünde bir yük oluşturacak şekilde bir göç akınıyla karşılaşırsa işte onun adı kitlesel akındır. Suriyeliler Türkiye’ye ne zamandan itibaren kitlesel akınla geldiler? Veya şu anda Türkiye’de yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli kayıtlıdır. Türkiye’de kayıtlı Suriyeli sayısı 2,5 milyona varınca mı, yoksa 1 milyonu geçince mi kitlesel akından veya toplu akından söz edeceğiz? Kesinlikle değil, daha önce de belirttiğim gibi tek bir hususa bakıyoruz: Türkiye’nin kaldırabileceği yükün üstünde bir yükü karşılaması halinde Avrupa’dan mı, Avrupa dışından mı geldiğine bakılmaksızın, diğer bir ifadeyle hangi ülke ya da hangi kıtadan geldiğine bakılmaksızın, Türkiye’nin vereceği korumanın adı uluslararası literatürde *geçici korumadır*.

Benim veya sizlerin söylemi, kitlesel akını belirleyici olamaz. O halde benim ya da sizin Türkiye şu kadar yükü kaldıramaz dememizin hiçbir anlamı yoktur. O zaman kitlesel akının belirleyici faktörünü siyasilerimizin söylemlerinde arayacağız. Elbette ki bunu söylerken dönemin Dışişleri Bakanı Sayın Davutoğlu, benim yaptığım gibi bir ayırım yaparak bunu söylememişlerdir. Ama bir hukukçu olarak bu söylemleri -yani siyasi söylemleri- nitelendirdiğimiz zaman Suriyelilerin ne zaman kitlesel akın teşkil ettiği sorusuna da yanıt bulmuş oluruz. Yıl 2011, Türkiye’de yaklaşık 30.000-40.000 arasında Suriyeli vardı ve Türkiye güneydoğu illerinde kamplar inşa etmekteydi. Bu kamplar gerçekten uluslararası standartların üzerinde kamplardı. Kamplarda 30.000-40.000 kişi yerleştirilmiş durumdaydı. Başlangıçta Türkiye, Suriye krizinin üç ay içinde biteceği ve Türkiye’de bulunan Suriyelilerin geri döneceği tezinden hareket etmiştir. Dışişleri Bakanımız, “Türkiye’ye 100.000 civarında Suriyeli bekliyoruz, sayı 100.000’e kadar olduğu vakit, biz bunun üstesinden gelebiliriz, ancak 100.000 sayısı kırmızı çizgimizdir.” açıklamasını yapmışlardı. Ancak yukarıda ifade ettiğim gibi, Dışişleri Bakanımız bunu söylerken kesinlikle kitlesel akını ya da bireysel akını esas alarak böyle bir açıklama yapmamıştır. Bu resmî söylemi esas alarak ben de diyorum ki, Suriyelilerin sayısı 100.000’i geçtikten sonra kitlesel akın başlamıştır. Ve kitlesel akın halinde, bir ülkenin sağlayacağı koruma geçici korumadır. O halde Suriyeliler bireysel iltica statüsünde değillerdir. Kitlesel iltica statüsünün adı da geçici korumadır. Suriyeliler mülteci değildir. Uluslararası literatürde Suriyelilerin adı “geçici korunan Suriyeliler”dir. Bu

ifadeyi de yasal düzenlemelerimize yerleştirdik. YUKK'un 91. Maddesi'nde düzenlenen "geçici koruma", 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Artık söylemlerimizde, yazılarımızda, basında, yayında ve resmî yetkililerin açıklamalarında Suriyelileri ifade etmek için bu kavramı kullanalım ve yerleştirelim.

Herkes mülteci kavramından bahsetmektedir; oysaki artık "uluslararası koruma" diye bir çatı kavram vardır. 1951 yılından bugüne geldiğimiz zaman mülteci kavramının yanı sıra yeni kavramlar ortaya çıkmıştır; mülteci de dâhil yeni kavramlar uluslararası koruma (*international protection*) çatısı altında toplanmıştır. Uluslararası korumanın bir dalı mülteci statüsüdür. Türk hukuku kapsamında baktığımız zaman uluslararası korumanın ikinci dalını şartlı mülteci; üçüncü dalını ikincil koruma ve dördüncü dalını da geçici koruma oluşturmaktadır. Açıklamalarımıza 1951 Cenevre Konvansiyonu'ndaki mülteci kavramıyla başladık; Türkiye'nin uyguladığı coğrafi sınırlama sebebiyle "mülteci" ve "şartlı mülteci" ayrımından bahsettik; daha sonra da ikincil korumadan ve son onlu yıllarda ortaya çıkan geçici koruma adıyla yeni bir statüden söz ettik.

Bir başka müessese daha var: iklim mültecileri (*climate refugees*) veya çevre mültecileri (*environmental refugees*). Bu kavram yeni bir kavram olup henüz daha iklim mültecilerine veya çevre mültecilerine uluslararası hukukta bir koruma sağlanmış değildir. Örneğin, 2050 yılında Tuvalu ve Kiribati adaları tamamen deniz seviyesinin altında kalacak ve bu adalarda yaşamak hiçbir şekilde mümkün olmayacaktır. Her iki ada, insansız toprak parçası olarak varlıklarını okyanusun dibinde

sürdüreceklidir. Birinin nüfusu 100.000, diğerinin nüfusu 10.000'dir. Her iki adanın vatandaşları da deniz seviyesi sürekli yükselip ekilebilir alanı azalttığı için ülkelerini terk etmektedirler. Bir avuç toprak için birbirini öldürmeye varan olaylar yaşanabilmektedir. Bugüne kadar mülteci literatüründe görülme-
yemeyen bir şey yaşanmıştır ve her iki ada devlet yetkilileri, Yeni Zelanda ve Avustralya'dan Tuvalu ve Kiribatilileri mülteci olarak almalarını istemişlerdir. Yeni Zelanda ve Avustralya, Tuvalu ve Kiribatililere iltica kapılarını kapatmıştır; yani mülteci statüsü vermemiştir. Neden? Çünkü Tuvalu ve Kiribatililer 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda yer alan mülteci tanımına uymamaktadır. Tuvalu ve Kiribatililer, dinlerinden, ırklarından, vatandaşlıklarından, siyasi düşüncelerinden veya belirli bir gruba mensup olmalarından dolayı değil; iklimden dolayı, çevresel felaketlerden dolayı ülkelerini terk ettikleri için onlara mülteci statüsü verilmemektedir.

Bu tebliğ çerçevesinin kısıtlı olması sebebiyle “yerinden edilmiş kişiler”e ayrıntılı olarak değinmiyorum. Yerinden edilmiş kişiler de yine uluslararası korumanın yeni bir kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler (*Internally Displaced Persons-IDP*), mültecilerden farklıdır. Çünkü bunlar yaşadıkları ülkeyi terk etmemiştir. Sadece yaşadıkları ülke içinde yer değiştirmişlerdir. Hatta bu sebeple ülkesinde yerinden edilmiş kişiler kavramı yerine, “ülkesel mülteciler” kavramı da kullanılmaktadır. Yaşadıkları ülke içinde yer değiştiren yerinden edilmiş kişilere uluslararası koruma sağlanmasını düzenleyen bir milletlerarası anlaşma henüz yoktur. Bu sebeple de ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin

durumları, yasal olarak belirlenmiş değildir. Ancak belirtmek gerekir ki, ülkesinde yerinden edilmiş kişileri koruyan özel bir milletlerarası anlaşma olmamakla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yanı sıra azınlık haklarının korunmasına ilişkin anlaşmalar; medeni, siyasi ve kültürel haklara ilişkin anlaşmalar başta olmak üzere diğer milletlerarası anlaşmaların sağladığı korumadan yararlanmalarına engel bir durum da yoktur. Elbette diğer anlaşmalar kapsamında korumadan yararlanmak için, yerinden edilen kişinin bulunduğu ülkenin söz konusu anlaşmalara taraf olması gerekir. Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, Avrupa Konseyi'nin de ilgilendiği konulardan biridir. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, Türkiye, Rusya Federasyonu, Bağımsız Devletler Topluluğu, Güney Doğu Avrupa, Kafkaslar ve Gürcistan'da yerinden edilmiş kişilere ve yerinden edilmiş kişilerin insan haklarına ilişkin kararlar almış ve tavsiyeler hazırlamıştır. Ayrıca yerinden edilmeye ilişkin ulusal mevzuatların düzeltilmesi üzerinde de durulmuştur. Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan yerinden edilmeye ilişkin iç mevzuatlarını Avrupa Konseyi ilkelerine uygun hale getirmek için önemli aşamalar kaydetmiştir. Ayrıca Balkan ülkeleri, AB'ye katılım süreci nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin durumlarını düzeltmek için önemli adımlar atmışlardır.

Bir de şu hususu belirtmeden geçemeyeceğim, Türkiye 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu coğrafi kısıtlama ile uyguladığından ciddi eleştiriler almaktadır ve mutlaka coğrafi kısıtlamayı kaldırması gerektiği dile getirilmektedir. Bütün insan hakları örgütleri, STK'lar ve AB, Türkiye'ye bu yönde baskı yapmaktadır. İnsan hakları aktivistlerinin bu yaklaşımını eleştirmek doğru

değil, insan hakları örgütlerinin zaten umduğu, beklediği şey nedir, mümkün olduğunca, kim olursa olsun herkes için insan hakkı ihlallerini engellemek ve herkesin insana yaraşır ortamlara kavuşmalarını sağlamak; ancak bir de coğrafi sınırlamanın hukuki boyutu vardır. Ben, coğrafi sınırlamanın sadece hukuki boyutunun altını çizmek istiyorum. Türkiye'ye yapılan bu eleştiriler hukuki açıdan doğru mu yanlış mı?

Bu konu AİHM'in önüne üç davada gelmiştir. Bu davalardan sadece birinde AİHM Türkiye'nin "Avrupa'dan geldin mülteci, Avrupa dışından geldin şartlı mülteci" ayrımı yapmasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi'nde düzenlenen ayrımcılık yasağını ihlal edip etmediğini ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. 1999 yılında *A.G. ve diğerleri v. Türkiye* davasında verilen AİHM kararına konu olan olay şöyleydi: İran vatandaşı, İran Halkının Mücahitleri Örgütü'ne üye olduğu için eşi ve çocuklarıyla beraber kaçarak Türkiye'ye gelmiştir. İsmi A.G. yani adının ve soyadının kısaltması. A.G., karısı ve çocukları Türkiye'den sığınma talebinde bulunmuşlardır. Türk makamları bu talebi reddetmiştir ve bu kişilerin sınır dışı edilmelerine karar verilmiştir. Olayın vuku bulduğu dönemde iç hukuk yollarının etkin olmadığı kabul edildiği için A.G. doğrudan AİHM'e başvurmuştur ve AİHM'deki davasında başka taleplerinin yanı sıra, Türkiye'nin bu şekilde Avrupa'dan gelenlere mülteci, Avrupa dışından gelenlere şartlı mülteci muamelesi yapmasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi'nde yasaklanan ayrımcılığa aykırı olduğunu iddia etmiştir. AİHM, Türkiye'nin 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu coğrafi kısıtlama ile uygulama hakkının olduğunu; Türkiye'nin uluslararası bir

anlaşmadan doğan hakkını kullandığını; bu hakkını kullanması sebebiyle ayrımcılık yasağını ihlal etmediğini belirtmiştir. O zaman AB'nin coğrafi sınırlamanın kaldırılması dayatması çok da doğru değildir. Bu tamamen hukuki bir değerlendirmedir, yoksa insan hakları örgütlerinin coğrafi kısıtlama kaldırılсын söylemlerini kesinlikle saygıyla karşılamak gerekir.

Yaptığımız açıklamalardan anlaşılacağı üzere mülteci, şartlı mülteci, ikincil korunan ve geçici korunan statülerini vererek Türkiye, geniş kapsamlı uluslararası korumayı sağlamaktadır. Ancak Türkiye, AB ile bir Geri Kabul Anlaşması yapmıştır. Bu anlaşma, kesinlikle kabul edilebilir bir şey değildir. Geri Kabul Anlaşması hem insan haklarına aykırıdır hem de açık sınır politikası uygulayan, ülkesinde milyonlarca Suriyeli varken yabancılar ve insan hakları odaklı bir kanun olan YUKK'u parlamentodan geçiren Türkiye'nin önceki tutumuyla bağdaşmamaktadır. Geri Kabul Anlaşması ile Avrupa'nın kalesi görevini görme yükümlülüğü Türkiye'ye yüklenmek istenmiştir. Bugün geldiğimiz noktada Türkiye, AB Geri Kabul Anlaşması'yla insan hakları odaklı yaklaşımını kaldırıp Türkiye'den Avrupa'ya giden ya da gittiği farz edilen düzensiz bütün göçmenleri geri aldığı zaman, onca geri aldığı kişiye insan haklarına yaraşır bir ortam sunabilecek mi? Bunun değerlendirmesini kamuoyunun takdirine bırakıyorum.

SINIR YÖNETİMİ BAĞLAMINDA MÜLTECİLİK

Prof. Dr. İbrahim Kaya*

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, hukuk alanında inovatif gelişmeler ortaya koymakla da meşhur bir fakülte. Son beş yıldır film festivali düzenliyoruz, filmlerle hukuk konularını birleştiriyoruz. Çünkü artık yaşadığımız çağda, özellikle öğrencilerimiz sadece sözden, sözle anlatılan şeylerden etkilenmiyor. Konuları daha iyi bir şekilde anlamak bakımından görsel materyalden de istifade ediyoruz.

Benim doktora çalışmam “Uluslararası Akarsular” konusuydu; profesörlük çalışmam ise “Uluslararası Göç”. İki konunun da ortak bir özelliği var; ikisi de sınır tanımıyor. İnsanların çizmiş

* İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Merkezi Müdürü

olduğu sınırlar ikisi için de geçerli değil. Hava için de geçerli değil, kuşlar için de geçerli değil, su için de geçerli değil, hatta insanlar için de geçerli değil. Eğer hukuki perspektiften bakıyorsak tabii ki sınırlar önemlidir. Çünkü hangi sınırlar içerisinde, hangi coğrafi alan içerisinde, hangi ülkede, hangi spesifik kurallar uygulanacak, işte bu önem arz eder. Uluslararası hukuk açısından baktığımızda diyebiliriz ki, uluslararası huktan kaynaklanan istisnalar dışında, devletler sınırlarını nasıl yönetecekleri hususunda yetkilidirler. Kimleri ülkelerine alacaklar, kimleri almayacaklar, hangi koşullarda alacaklar gibi konularda takdir yetkileri vardır. Dolayısıyla çok farklı sınır yönetim modelleri oluşturmak mümkündür.

Geçtiğimiz günlerde bu modellerden bir tanesini de ABD Cumhuriyetçi Parti başkan aday adayını Donald Trump önerdi ve “Müslümanları ülkemize almayalım!” dedi. Daha öncesinde de benzer bir öneride bulunmuştu; Meksikalıları ülkemize almayalım da demişti. Avrupa’da da 2015’in yaz aylarında benzer önerilerin seslendirildiğini duyduk. Ancak sınır yönetimi modeli oluşturulurken uluslararası hukuk kuralları ihlal edilmemeli. Kişisel kanaatim şudur: Sınırlar olmalı, gerekli; fakat en iyi sınır en az hissedilen sınırdır. Sınır olsun fakat bu sınır hissedilmesin. Niçin hissedilmesin? Çünkü ne kadar az hissedilirse insanların karşılıklı etkileşimi o kadar artar. Kültürel alanda, ekonomi alanında etkileşim kolaylaşır. Motorlu araçlar kolay hareket ederler, ticaret gelişir. İnsanlar birbirlerini karşılıklı olarak daha iyi tanır ve anlayabilirler. Bütün bunları gerçekleştirmek daha kolay olur.

Burada ele alacağımız konu sınır yönetimi bağlamında mülteciler. Sınır yönetimi öyle dizayn edilmeli ki, uluslararası hukukun kabul ettiği iltica hakkını ihlal etmemeli. Çünkü iltica başvurusunda bulunabilmek için bir devletin topraklarına geçmek gerekiyor. Biz bunu ülkesel sığınma olarak adlandırıyoruz. O devletin topraklarına ulaşmadan ilticada bulunmak mümkün değil. Takdir edersiniz ki birçok durumda gerekli izinler alınıp, pasaport çıkartılıp, vize alındıktan sonra bir ülkeye iltica amacıyla gitmek mümkün olmuyor. Nitekim bu sebepten 1951 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair Sözleşme'nin 31. Maddesi yasa dışı girişin cezalandırılmayacağını hükme bağlıyor. Yani insanlar can havliyle kaçarken ne pasaport çıkartmaları ne de vize almaları söz konusu olabiliyor.

Yine uluslararası hukuk geri gönderme yasağını öngörüyor. Yani iltica başvurusu amacı ile yasal veya yasa dışı, düzenli veya düzensiz, gereken evraklar olsun veya olmasın sınır geçilip bir ülkeye varılmışsa bu kişilerin öncelikle iltica için başvurmaya erişme hakkı mevzubahis. Aynı zamanda bu kişiler zulme uğrama endişesi içerisinde bulundukları bir ülkeye de gönderilemezler. Aksi takdirde, ha gönderen devlet zulüm yapmış, ha gönderilen devlet zulüm yapmış bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur. AİHM'in de bu alanda birçok kararı bulunmaktadır.

Gördüğümüz gibi, Türkiye'yi de yakından ilgilendiren bir sınır düzenlemesi, mültecilik bağlamında AB ile ilgili düzenlemedir. AB 1985 yılında bugün *Schengen* olarak bildiğimiz sistemi inşa etti. Bu sistemde bazı devletlere sadece bir devletin vizesi ile girmek mümkün, bu devletler arasında da sınır kontrolü

yok. Bu durum AB'ye üye tüm ülkeler için geçerli değil, ama büyük çoğunluğu için bu sistem uygulanmakta. Ortak bir sığınma politikası o dönemde oluşturulmadığı gibi bugün de varlığı tartışmalı. 1999 yılında Amsterdam Anlaşması yürürlüğe girdi. Bu anlaşma sığınma ile ilgili hükümler de içeriyor. Burada hangi devlet sığınma başvurusunu alacak, bununla ilgili düzenlemeler var. Birinci aşamada, Avrupa ortak sığınma sistemi inşasına çalışılmaya başlandı. 1999-2005 yılları arasında minimum standartlar sağlanmaya çalışıldı. Bugün olduğumuz ikinci aşama ise hâlâ devam eden bir süreç. Dublin sistemi denilen bir sistem kuruldu. Sistemle ilgili anlaşma 1990'da imzalandı, 1997 yılında yürürlüğe girdi. İmzalandıktan sonra yürürlüğe girdiği tarihe kadar aradan yedi yıl geçti. Dolayısıyla çok kolay kabul edilebilir bir sistem değil. Normalde AB'deki düzenlemeler, uluslararası hukukun başka alanlarındaki düzenlemelere göre, daha çabuk yürürlüğe girebiliyor. Dublin yönetmeliği "ilk sığınma ülkesi" kuralını getirdi. Yani bir kişi AB topraklarına ulaşmışsa ilk vardığı ülkede sığınma başvurusunda bulunacak. 2003'te Dublin II çıktı. Dublin II'de, özetle söyleyecek olursak, sadece tek bir AB üyesi ülkede sığınma başvurusu hakkı tanınıyor. Dolayısıyla o zaman sadece ilk varılan ülkede sığınma başvurusu olacak. 2013'te de Dublin III çıktı ve şartlar daha da zor hale getirildi. Zaman geçtikçe sığınma başvurusunda bulunmak için engeller arttırıldı. Bu anlattığım kabaca mevcut hukuki çerçeve.

Kurumsal yapıya bakacak olursak, 2005 yılında *Frontex* kuruldu. *Dış sınırlar* anlamındaki Frontex, AB Sınır Güvenliği Birimi'nin resmî adıdır. AB üyesi ülkelerin komşularıyla olan

sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla oluşturulmuş bir AB kurumudur. Tırnak içerisinde söylenecek olursa AB'ye girmeye çalışan kişileri durdurma amaçlı bir kuruluştur. Sınır kontrolü yapıp koordinasyonu sağlamaya çalışmaktadır. Merkezleri de Polonya'nın başkenti Varşova'dadır. 2010 yılında da Malta'da Avrupa İltica Destek Ofisi kuruldu. Bunlardan önce, 2003'te, *Eurodak* olarak adlandırılan 14 yaşından büyüklerin parmak izlerini almaya yönelik bir sistem kurulmuştu. Görüldüğü üzere AB, çevresine duvarlar inşa etmeye, bariyerler geliştirmeye hızlı bir şekilde devam ediyor.

2015 yılının yaz ayları, Avrupa'nın göçmen krizi yaşadığı dönemler olarak belki de tarihe geçecektir. Burada kavramlar çok önemli. Avrupalı liderler bu kişilerden bahsederken hep yasa dışı göçmen veya düzensiz göçmen tabirlerini kullanıyorlar. En hafif olarak da göçmen tabirini kullanıyorlar. Bu önemli, çünkü "mülteci" dedikleri anda uluslararası hukuka göre bu kişileri kabul etme yükümlülükleri var. En azından onların iltica başvurusunda bulunmaları yönünde sisteme erişim sağlama yükümlülükleri var.

Hatta 2015'teki kriz o kadar büyüdü ki, Schengen Anlaşması'nın askıya alınması bile tartışıldı. Yani bütün AB sistemi kişilerin serbest dolaşımına, malların serbest dolaşımına, sermayenin, emeğin serbest dolaşımına dayanır. Birlik bütünüyle bunun üzerine bina edilmiştir. Krizle birlikte o sistemi ciddi olarak aksatacak Schengen uygulamasının -yeniden sınır kontrollerinin gelmesi vasıtasıyla- askıya alınması tartışıldı.

AB konuyu hâlâ tartışıyor. Tartışılan önemli konulardan bir tanesi de şu: İnsanlar AB'ye gitmek istiyor; peki AB kaç kişi

alacak, hangi devletler mülteci alacak, alınmayan kişiler ne olacak, çözüm ne? Bütün bu konular tartışılıyor. Bu konu hakkında Almanya, Avusturya, İngiltere, İsveç ve Fransa kota sistemini savunuyor. Diyorlar ki, her devlet gücü ölçüsünde mülteci alsın veya AB ile yapılacak müzakerelere göre üye devletler kaç kişi alacaklarına karar versinler. Çünkü ilk varılan ülkede müracaat edildiği zaman görüyoruz ki yük İtalya, İspanya ve Yunanistan üzerinde toplanıyor.

2015 verilerine göre yaklaşık 750.000'den fazla kişi Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçti. Nüfusunun da küçük olduğunu düşünecek olursak, Yunanistan açısından bu çok büyük bir rakam. Bu konular tartışılırken üstüne üstlük AB'de birkaç yıldır devam eden ciddi mali kriz, yani ekonomik kriz veya avro krizi denilen kriz de sürüyor. Dolayısıyla işsizlik fazla. İşsizlik fazla olduğu zaman ırkçılık artıyor ve ilk suçlanacak kişiler de düzenli veya düzensiz olsunlar, maalesef göçmenler oluyor. Bütün bunların üzerine bir de Paris olayları gerçekleşti ve Batı'daki yabancı düşmanlığı iyice arttı. Terör endişesi/korkusu dolayısıyla göçmenlerden bir an önce kurtulma fikri gündeme geldi. Buldukları çözümlerden bir tanesi de geri kabul yahut başka bir ifadeyle "geri gönderme". Kabul edecek ülke açısından, örneğin Türkiye açısından bakıldığında bu durum "geri kabul" olarak adlandırılmakta. Türkiye geri kabul edecek; AB geri gönderecek. Bu kişileri büyük ihtimal gemilere dolduracaklar ve Türkiye'ye veya Geri Kabul Anlaşması imzalamış oldukları başka devletlere geri gönderecekler.

Aslında Suriyeliler için, krizinden biraz da bağımsız olarak, geri kabul süreci gelişmişti. 1 Ekim 2014'te Geri Kabul Anlaşması'nın

büyük bir bölümü yürürlüğe girdi. Dördüncü ve altıncı maddeler ise henüz yürürlüğe girmedi. Fakat burada dördüncü ve altıncı maddeler can alıcı maddelerdir. Çünkü üçüncü devletlerin vatandaşlarının alınması bu maddelerle gerçekleşecektir. Yani geri gönderilecek kişi ne AB vatandaşı ne de Türk vatandaşı. Örneğin; Suriyelilerin, Bangladeşlilerin, Afganistanlıların geri kabulü söz konusudur. Normal şartlar altında anlaşmanın üç yıl sonra yani 1 Ekim 2017’de uygulamaya geçirilmesi hedeflenmişti. Fakat 29 Kasım’da Brüksel’de AB ile Türkiye arasında gerçekleştirilen zirvede anlaşmanın Haziran 2016’da uygulamaya geçirilmesi kararlaştırıldı. Çünkü AB, 2015 yazında yaşadıklarının bir benzerini 2016’nın yazında da yaşamak istemiyor. Yaz aylarında iklim şartları sebebiyle geçişler çok daha yoğun bir şekilde gerçekleşiyor. Bu anlaşma karşılığında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için Schengen bölgesinde serbest dolaşım hakkı söz konusu olacak. Bu hakkın uygulaması da Ekim 2016 gibi başlayacak. Normal şartlar altında geri kabul müzakereleri edilirken AB tarafı vize serbestisini hiç telaffuz etmiyordu. Daima vizelerin kolaylaştırılması yahut yumuşatılması şeklinde ifadelere yer veriliyordu. Ancak madalyonun diğer yönü itibarıyla baktığımızda, 2015 yazında yaşananlar artık AB’nin de, tırnak içerisinde, önemli ölçüde taviz vermesine sebep oldu.

Tabii burada esas olan husus, Türkiye’nin de sürekli vurguladığı, iltica sebeplerinin ortadan kaldırılması. Eğer bunlar ortadan kalkarsa zaten konu kendiliğinden çözülür; yani Suriye’de bir iç savaş yaşanmasa, katliamlar olmasa 300.000’den fazla insan hayatını kaybetmemiş olsa ne oradan Türkiye’ye ne de Türkiye üzerinden Avrupa’ya kitlesel bir akım söz konusu olurdu.

Sonuç olarak, sadece Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada değil, başka coğrafyalarda da iltica sebeplerinin ortadan kaldırılması önemlidir. 1990'lı yıllarda Sovyetlerin yıkılmasından sonra, âdeta ağzımızda pelesenk ettiğimiz, sürekli söylediğimiz, ama söylediğimizin belki yüz katı kadar da duyduğumuz bir tabir var: globalleşme veya küreselleşme. Bir ülkede üretilen mallar serbest olarak diğer ülkelerde satılacak; bu, malların serbest dolaşımıdır. Sermayenin serbest dolaşımı da var: Bir yatırımcı gidecek başka bir ülkede yatırımda bulunacak. Özellikle Batılı ülkeler bunu çok desteklediler. Çünkü ürettikleri malların satılmasına, kendi sermayelerinin başka yerlere gitmesine ihtiyaçları vardı. Fakat emeğin veya iş gücünün serbest dolaşımı, bunların küreselleşmesi hiç dile getirilmedi. Denildi ki, emek yani insanlar serbest dolaşırlarsa o zaman var olan toplumsal yapılar sarsılır. Oysaki asıl malların serbest dolaşımıyla var olan geleneksel üretim biçimlerinin yıkılacağı hep göz ardı edildi. Sadece kısmi olarak küreselleşme gerçekleşti ama bugün pratikte görüyoruz ki, bu şekilde düzenli veya düzensiz nüfus hareketleri küreselleşmenin gerçek manada ortaya çıkmasına da sebebiyet veriyor.

Burada Geri Kabul Anlaşması'yla ilgili birkaç hususu belirtmek lazım: İltica başvurusunda bulunma hakkı yahut mültecilik, uluslararası hukuktan kaynaklanan bir haktır ve Geri Kabul Anlaşması'nın bunu ortadan kaldırıcı bir şekilde uygulanmaması gerekir. Anlaşmaların uygulanması konusu burada çok önemlidir. Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan olaylara teşmil edilmeli, sadece o olaylar anlaşma kapsamına alınmalıdır. Daha önceki düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi söz

konusu olmamalıdır. Anlaşma uygulanmaya başladıktan sonra geçiş yapan kişiler için geri gönderme gerçekleşecekse, bunun da insani koşullar içerisinde olması sağlanmalıdır. İşte bunların hepsi 2016'nın Haziran ayından itibaren çokça gündemimizi işgal edip çokça tartışacağımız konular gibi gözüküyor.

MÜLTECİLER VE HUKUK

Av. Abdulhalim Yılmaz*

Mülteciler adına akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşlarının, aktivistlerin ve üniversitelerin birlikte çalışmasıyla eminim çok iyi neticeler elde edilecektir. Burada özellikle mültecilerin maruz kaldığı hak ihlallerinden ve bu işin hukuki kısmından bahsedeceğim. Bahsedeceğim örnekler daha çok mahkeme kararlarıyla paralel gidecek.

Önce yakın tarih için bir tarihçe çizmek lazım. Burada en önemli ihlal *non-refoulement*, yani *sınır dışı etmeme* daha doğrusu *bir insanın zulüm görebileceği yere gönderilmemesi* ilkesidir ve bu ilke, mülteciler bakımından hayati derecede önemlidir. Bir insan zulüm nedeniyle size sığınmışsa ve siz o insanı

* MAZLUMDER Genel Başkan Yardımcısı

zulüm göreceği yere geri göndermişseniz bununla bir anlamda o insanın özgürlüğünü, hayatını çok ciddi biçimde tehlikeye atmış veya sona erdirmiş olursunuz. Bu bakımdan doğal olarak mülteciler hususunda en önemli hak ihlali *non-refoulement/geri gönderilmeme ilkesinin* ihlalidir.

Esasında hem uzak hem yakın tarihte ne yazık ki bu türden çok sayıda örnek var. Geleneksel hukukta bir insan suçlu dahi olsa, size sığınmışsa onun korunması esası kabul edilir; törede de bu şekildedir. Ve bir kişi mülteci olsun veya olmasın, gönderileceği yerde zulme, işkenceye ve benzeri kötü muamelelere maruz kalma riski ile karşı karşıyaysa o kişi geri gönderilmez, bu kesin ve tartışılmaz bir kuraldır. Bu anlamda aklımıza gelen en vahim örneklerden biri, 1945 yılında 145 civarında askerî mültecinin malesef çok feci bir şekilde Sovyetler Birliği'ne iade edilmesi ve hemen sınırda kurşuna dizilmeleri hadisesidir. Bu konuyu yakın tarihle ilgili anekdotlarda görmüşsünüzdür. Bu, aynı zamanda edebiyata, şarkılara konu olmuş bir olaydır.

Ben burada 1990'lardan itibaren kısa bir özet yapmak istiyorum. Özellikle 1989-91'de Balkanlardan ve Irak'tan gelen göçmenleri dikkate aldığımızda -Halepçe'den ve Körfez Savaşı'ndan gelenlerden ötürü- Türkiye bir anlamda sürpriz sayılacak kitlesel mülteci akınlarıyla karşılaştı. Ve mültecilerle ilgili ilk kanun düzenlemeyi de aslında bu nedenlerden dolayı 1994 yılında Bakanlar Kurulu Genelgesi'yle yaptı. Daha önce mültecilere ilişkin tek yasal düzenleme 1951 tarihli Mültecilere İlişkin Cenevre Sözleşmesi idi. 90'lı yıllarda aslında hem İran'dan hem Irak'tan biraz da Suriye'den özellikle muhalif insanların Türkiye'ye geldiği,

sığındığı ve maalesef bir kısmının da usulsüz bir şekilde sınır dışı edildiği, kimisinin hayatını kaybettiği olaylar yaşandı. Burada mevzuat eksikliği ne yazık ki uygulamada da çok kötü sonuçlar doğurdu. 1994 yönetmeliğinin temel kurallarından biri şuydu: İltica başvurusu yapacak kişilerin ülkeye girmelerinden itibaren 10 günlük süre içinde başvurularını yapmaları gerekiyordu, aksi takdirde bu, hak düşürücü süre olarak kabul edilip başvurular reddediliyordu. Aslında ilk olarak beş gün sınırlaması vardı, daha sonra başvuru yapabilme süresi 10 güne çıkarıldı. Neyse ki AİHM ve Danıştay'ın kararlarıyla bu süre şartı artık kaldırıldı.

O yıllarda, İran'a ve Irak'a maalesef çok sayıda insan geri gönderildi ve bunlar hapse, işkencelere maruz kaldılar. AİHM kararları üzerinden baktığımızda tarihimizdeki kötü örnekleri tek tek görmüş oluruz. Bu anlamda Türkiye ile ilgili olarak AİHM'in verdiği ilk tedbir kararı MAZLUMDER'deki arkadaşların da yasal temsilciklerini yaptığı Özbekistanlı *Mamatkulov ve Askarov* kararıdır. Türkiye o dönem mahkemenin tedbir kararına uymadı ve bu iki şahsı Özbekistan'a geri gönderdi ve ne yazık ki bu kişilerden 16-17 yıldır hâlâ sağlıklı bir haber alınamıyor. Alınan tek haber, bu kişilerden birinin cezaevinde öldüğü yönünde. Bunun dışında bir haber alınabilmiş değil. Bu kişilerin maruz kaldığı zulümden, o dönem kendilerini geri gönderenler sorumludur. Bu olaydan dolayı Türkiye AİHM önünde 2003'te ve 2005'te hem daire önünde hem de büyük daire önünde mahkûm edildi ve tazminata hükmedildi.

AİHM temel olarak şunu söylüyor: Bir insanın gönderileceği yerde zulüm görme tehlikesi varsa geri gönderilmemesi gerekir.

Esas olan da tedbir kararı verilen bir dosyada şahısların hukuki durumlarının netleşmesi ve mahkemece tam olarak ortaya konulabilmesi için tedbir kararına devletlerin saygı göstermesidir. *Mamatkulov ve Askarov* kararı aynı zamanda mahkemenin temel içtihat kararlarından bir tanesi haline geldi. Bugün bile AİHM'den gelen bir tedbir kararı bu karara atıf yapar, hükümete de hatırlatmada bulunur: “*Mamatkulov ve Askarov* kararında belirtildiği üzere, bu karara uymak zorundasınız.” Mahkeme tedbir kararı verdiği yazışmalarda standart olarak bunu hatırlatır.

2005 yılından itibaren Türkiye’de bazı uygulama değişikliklerine gidildi ve yeni ikincil yasal düzenlemeler yapıldı. Özellikle AB’ye adaylık süreciyle birlikte, göç ve iltica eylem planı ve bunun dışında uygulama talimatları ile mültecilerin prosedürel hakları biraz daha iyileştirildi. Ancak bu konudaki sorunlar esas itibarıyla AİHM’e daha çok yansıdı. Özellikle 2008 yılındaki *Abdolkhani ve Karimnia* kararı ile sonrasında verilen kararlar, Türkiye’de bir mülteci kanununu zorunlu hale getirdi. 2014 yılına kadar yani 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) yürürlüğe girmesine kadar, mahkeme çok sayıda ihlal kararı verdi ve halen de vermeye devam ediyor.

Bunlardan kısaca anekdotlar aktarmak istiyorum. İlk verilen karar *Abdolkhani ve Karimnia* kararı. Bunlar iki İranlı mülteciydi ve Irak’a geçmişlerdi. Oradan da illegal şekilde Türkiye’ye giriş yapmışlardı. Muhafif silahlı bir terör örgütü olarak kabul edilen bir örgütün üyeleri sayıldıkları için İran’a gönderilmeleri halinde kesin olarak işkence ve idamla karşılaşacaklarını

savunuyorlardı. Keza Irak'taki BM Ofisi de onlara mülteci statüsü vermişti. Fakat Türkiye'deki makamlar -mahkemeler, polis, jandarma- onların iltica başvurularını dikkate almadı ve başvuruları işleme konulmadı. Aylarca Muş'un Hasköy ilçesindeki jandarma karakolunun bodrum katında gözaltında tutuldular, özgürlükleri kısıtlandı. Ve bu insanlar İran'a ve Irak'a zorla sınır dışı edilmeye çalışıldılar. Ancak bu sınır dışı işlemleri AİHM'in tedbir kararıyla durduruldu. Burada İran'a sınır dışı edilmemelerinde ilginç bir nokta var, onu anlatmak istiyorum. Bu kişiler uzun zaman Irak'ta kaldıkları için İran'a sınır dışı edilirken sadece Arapça konuşmuşlar. Şayet, İran'a sınır dışı edilirken Farsça konuşmuş olsalardı İran onları alacaktı. Sınırdaki Farsçayı anlaşılmaz buldukları, kendi aralarında Arapça konuştukları ve sorulara yalnızca Arapça cevap verdikleri için İranlı yetkililer kendilerini kabul etmemiş ve bu şekilde İran'a sınır dışı edilmekten kurtulmuşlardı.

Daha sonraki kararlar ise farklı açılardan önem arz ediyor; örneğin *Tunuslu Charahili* kararı. Burada mahkeme iki ayrı yönden ihlal kararı verdi: İlk olarak, başvuruçunun Tunus'ta işkence ve kötü muamele tehdidi altındayken -ki o zaman Tunus'ta rejim değişikliği söz konusu değildi- ülkesine geri gönderilmesinin işkence ve kötü muamele yasağına aykırı olduğu belirtildi. İkinci olarak da başvuruçunun Adana'da 20 ay boyunca polis merkezinin bodrum katında, kapalı ortamda gözaltında tutulması işkence yasağına aykırı bulundu. Yani mahkeme iki yönden ihlal kararı verdi: Birincisi, bu kişiyi Tunus'a göndermek onun hayatını ve özgürlüklerini tehlikeye atacak bu nedenle geri gönderme yasağını ihlal ediyorsun, dedi. İkinci olarak,

sınır dışı etme işlemleri sürecinde bu kişiyi yaklaşık 20 ay boyunca bir binanın bodrum katında, güneş ışığı görmeyen havasız bir yerde kapalı tuttuğun için yine ona kötü muamele etmiş oluyorsun, dedi. Mahkeme Türkiye'ye hem kişiyi Tunus'a geri gönderme kararından dolayı hem de yaklaşık 20 ay boyunca kötü şartlarda şahsın özgürlüğünü kısıtladığı için Sözleşmenin 3. Maddesi'nden, yani işkence ve benzeri kötü muamele yasasını ihlal etmekten, karar vermiştir.

Filistinli *Asalya* kararı. Bu dava İHH vasıtasıyla tedavi için Türkiye'ye gelen ve hukuki sorun sonrası MAZLUMDER'in takip ettiği bir dosya idi. Bu kişi 2009 yılında İsrail'in Filistin'deki sivilleri ve evleri bombalamasından sonra yaralı olarak Türkiye'ye gelmişti. Şahıs evinin bombalanması sırasında sakat kalmıştı. Sakatlığından ötürü de yaşamı tekerlekli sandalyeye mahkûm idi. Mahkeme burada ilk defa kişinin aile hayatını, özel hayatını özellikle engelli hakları bakımından da dikkate aldı. Bu kişinin İsrail'e ve Filistin'e gönderilmesini yine işkence yaşağına ve *non-refoulment ilkesine* aykırı buldu. Başvurucu sınır dışı edilmesi için sadece yedi gün gözaltında kalmış olsa da mahkeme, engelli bir kişinin Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'ndeki yetersiz fizikî şartlarda, gayriinsani bir ortamda tutulmasını sözleşmeye aykırı buldu. Bunun dışında şahsın eşi Türk vatandaşı olmasına rağmen kendisinin sınır dışı edilmesini değerlendiren mahkeme, bu sınır dışı işleminin, karı-kocayı ayırarak olmasından ötürü, başvurucunun özel ve aile hayatını ihlal edeceğine karar verdi.

Bir başka olayda Doğu Türkistanlı bir kısım başvuru haklarında *A. D. ve diğerleri* kararında mahkeme çok önemli tespitler

yaptı. 2008 yılında Pekin'deki olimpiyatlar nedeniyle Çinli yetkililerin isteği üzerine İstanbul'daki Uygur kökenli mültecilere operasyon yapılmış ve çok sayıda kişi idari talimatla gözaltına alınmıştı. Olimpiyatların bitiminde bunların 40'ı serbest bıraktı ama 5'i bırakılmadı çünkü haklarında güvenlikle ilgili endişeler vardı. İdare, bu kişileri sınır dışı ederek Türkiye'den çıkartmaya çalıştı. Ancak bu kişilerin iltica başvuruları vardı ve uzun süre işleme konulmamıştı. Başvurular işleme konulduktan sonra da henüz bir karar verilmeden bu kişiler İran üzerinden sınır dışı edilmeye çalışıldı. Nihayetinde bu kişiler yaklaşık dokuz ay boyunca Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nde kanuna aykırı bir şekilde tutulduktan sonra AİHM'in tedbir kararı üzerine serbest bırakıldılar.

Yakın tarihli bir başka karar, şu an mültecilerin özgürlüklerinin kısıtlandığı geri gönderme merkezleriyle ilgili. AİHM, *Yarashonen* kararında, özellikle İstanbul Kumkapı'daki Geri Gönderme Merkezi'nin yaşam koşullarının insani olmadığını, çok kalabalık olduğunu, insanların yatacak yerlerinin bile olmadığını tespit etmiş; özgürlüğü kısıtlanan bu insanların günlük olarak bahçeye, açık havaya çıkmaları gerektiğini belirtmiştir. Yani mahkeme, idari nedenlerle yabancıların özgürlüğü kısıtlanacak dahi olsa, insani bir ortamda tutulmaları gerektiğini, aksi halde bunun kötü muamele yasağının ihlali olacağını belirtmiş ve tazminata karar vermiştir.

AİHM 2008 ve 2014 yılları arasında, Türkiye hakkında 50'den fazla tedbir kararı verdi. Esasa ilişkin de şu ana kadar 30'a yakın ihlal kararı verdi. 2005'ten itibaren bir mülteci kanunun gerekliliği, mevzuatın yetersiz olduğu zaten ifade ediliyordu.

Henüz Suriyeli mülteciler meselesi gündeme gelmeden önce bunlar zaten konuşulan konulardı. AİHM kararlarının hemen hepsinde kişilerin sınır dışı edilmelerindeki usulle ilgili eksiklikler, bunun dışında mahkemeye başvurma halinde iç hukuk yollarının etkisiz olması ve bu insanların özgürlükleri kısıtlanırken buna kanuni bir dayanak bulunmaması, ciddi anlamda eleştiri konusu olmuştu.

2013 yılı Nisan ayında kabul edilen YUKK ile birlikte bu sorunların birçoğu giderilmeye çalışıldı. Ama şu an için bir geçiş sürecinde olduğumuzdan maalesef halen daha bu sorunlar yaşanmaya devam ediyor. 2014 Nisan ayında kanun yürürlüğe girdi ve 19 Mayıs 2015'ten itibaren de artık mülteciler ve yabacılarla ilgili bütün işlemler Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yapılıyor. Her ilde bulunan bu müdürlükler, yabancı kişilerin eğitim, ikamet vb. konularla ilgili tüm işlemlerini takip ediyor.

6458 sayılı yasa ile çok sayıda yenilik getirildi. Özellikle AİHM kararlarında dile getirilen ve eleştiri konusu olan hususlar giderilmeye çalışıldı. Bilhassa sınır dışı edilecek olan kişilerin mahkemeye başvurusu halinde sınır dışı işleminin otomatik olarak durdurulması ilkesi bu kanunla birlikte getirildi. Uluslararası korumanın reddi halinde bu kişilerin yine İdare Mahkemesi'ne başvurmaları durumunda geri gönderilmeyecekleri garanti altına alınmış oldu. Ayrıca geri gönderme merkezlerinde özgürlükleri kısıtlanan kişiler için hem bir yasal dayanak hem de bir itiraz mekanizması, yani sulh ceza hâkimine itiraz ederek idari gözetimin kaldırılması için başvurma hakkı getirilmiş oldu. Bunun dışında; tercüman, avukata erişim, BM görevlileriyle, noterle ve yakınlarıyla görüşme gibi

haklar konusunda da önemli yenilikler yapılmış oldu. Bu açılardan baktığımızda, birkaç istisna haricinde, genel itibarıyla kanunun olumlu olduğunu tekrar söylemek gerekir. Kanunda eleştirdiğimiz hususları ve eksiklikleri de meclisin kanunu çıkarması sırasında gidermeye çalıştık. Bu girişimlerimiz üzerine bazı değişiklikler de yapıldı. Eleştirilen noktaların bir kısmı giderilmiş olsa da maalesef özellikle iltica usulüne ilişkin kanundaki birtakım sorunlar, uygulamada halen devam etmektedir.

Esas itibarıyla baktığımızda şu an için kanundan ziyade uygulanmasıyla ilgili problemler yaşandığını görmekteyiz. Bunun temel sebeplerinden biri de kurumsal bir “geçiş süreci” olmasıdır. Bu geçiş sürecinde görevlendirilen göç uzman yardımcılarının henüz yeni göreve başlamış olmaları, bu konuyla ilgili yeterli eğitimlerinin olmaması ve tecrübe sahibi olmamaları doğal olarak bu durumun sebeplerindendir. Burada iğneyi kendimize de batırmamız gerekir. Zira sadece göç idaresi çalışanlarının değil avukatların ve STK’ların da bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığını görüyoruz. Maalesef yeterli donanımına sahip olmamak, bu ihlallerin ve sorunların devam etmesine neden olmaktadır. Umuyoruz ki bu geçiş sürecinin tamamlanmasıyla yakın zamanda bu tür sorunlar da giderilecektir.

Bugün Türkiye’nin özellikle 2,5 milyonu aşkın Suriyeli ve 150.000’i aşkın Iraklı mültecinin yanı sıra BM’ye kayıtlı Asya ve Afrika ülkelerinden gelen 100.000’i aşkın mülteci ile yaklaşık 3 milyon insanı misafir eden bir mülteci ülkesi haline geldiği anlaşıyor. Rakamın büyüklüğünü dikkate aldığınızda, bu insanların farklı nedenlerle sorunlar yaşayabileceğini de göz önünde bulundurmanız gerekiyor. Evet, Suriye’den gelen

mülteciler bakımından çözülmesi gereken ciddi sorunlar var ama aynı şekilde Afganistan'dan veya Irak'tan gelen mültecilerin her birinin de ayrı sıkıntıları var.

Uygulama sorunlarından biri de kanun yürürlüğe girinceye kadar hukukçuların, özellikle sulh ceza hâkimlerinin ve idare mahkemelerinin bu konulardan neredeyse habersiz olmasıdır. Kanun yürürlüğe girdikten sonra yapılan itirazlarda ve mahkemeye yapılan başvurularda hâkimlerin henüz kanundan haberdar dahi olmadığı; haberdar olduktan sonra da ne yazık ki yeterli, gerekli, etkili yargısal denetimi yapmadıkları gözlenmektedir. Ancak yakın dönemdeki gelişmelerle birlikte özellikle İstanbul ve Ankara idare mahkemelerinin verdiği bazı güzel kararları bu genellemenin dışında tutmak gerekir. Ankara ve İstanbul idare mahkemelerinde çok sayıda başvuru olması nedeniyle genel itibarıyla iyi kararlar verildiğini söylemek gerekiyor. Fakat bunlar dışında kalan Anadolu'daki birçok İdare Mahkemesi ve sulh ceza hâkimi, maalesef konudan haberdar değil ve hukuken çok kötü kararlar verdiklerini açıkça ifade etmek gerekir. Mahkemede kanunda belirtilen hususlara aykırı kararlar verdiklerini görüyoruz. Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) başvuru yapmak gerekiyor. AYM'ye bireysel başvuru yolu yaklaşık iki-üç yıl önce açıldı. Daha önce AİHM'e yapılan esastan başvurular veya tedbir kararlarını artık AYM vermeye başladı.

2013 yılı sonunda AYM ilk tedbir kararını Cezayirli mülteci *Rıza Boudraa* ile ilgili olarak verdi. Daha önce istenen tedbir kararları reddedilmiş olmasına rağmen, bu mültecinin BM'ye başvurusunun devam etmiş olması, hakkında sınır dışı kararı

verilmesi ve ülkesinde işkence görmüş olması dikkate alındı ve AYM bu kişi hakkında hızlı bir şekilde tedbir kararı verdi. Bu hızlılığı ve olumlu kararı maalesef her zaman görme imkânımız olmuyor. Ama şunu ifade etmek lazım -AYM'nin web sayfasında bu tedbir kararlarının çoğunu görme imkânı var- Suriyeli, Afgan, Çeçen en azından benim bildiğim kadarıyla bu başvurulara olumlu tedbir kararları verildiğini görmekteyiz. Ancak bir anlamda AİHM yerine geçen AYM, maalesef her zaman AİHM gibi çalışmamaktadır. Örneğin sınır dışı etme kararına karşı verdiği kararlarda otomatik durdurma yetkisi bulunmadığından tedbir kararı verilinceye kadar bazı durumlarda mülteciler sınır dışı edilebilmektedir. Bu yılın Mayıs ayında mahkeme tedbir kararı vermiş olmasına rağmen bir Afgan mülteci o arada geçen sürede Afganistan'a sınır dışı edilmiştir. Keza tedbir talebi için karar verme süresi uygulamada yaklaşık 20-25 günü bulmakta, bu da kararın etkisiz olması sonucunu doğurabilmektedir. Bu tür tedbir kararlarının bir-iki gün içinde verilmesi gerekir ki, faydası olabilsin. Umarım AYM bu konuya biraz daha hassasiyetle yaklaşarak uygulamasını düzeltir.

AYM'de sınır dışı etme işlemleri bakımından başvuru ile birlikte otomatik durdurma olmaması ve kararın uzun sürede verilmesi, başvuru için oldukça olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu da hâlâ AİHM'in kapısını tıklatma ihtiyacı doğurmaktadır. AYM'nin eleştirildiği noktalardan biri de idari gözetimlerle ilgili şimdiye kadar hiçbir olumlu karar vermemiş olmasıdır. Yani şahısların sulh ceza mahkemelerine başvurusundan sonra, kötü şartlarda ve etkin bir yargısal denetim olmadan aylarca tutulmalarına ilişkin yapılan başvurularda

bir anlamda ihlal görmemekte ve tedbir kararı vermemektedir. Esasen AİHM içtihadına göre karar veren AYM'nin bu konularda şimdiye kadar olumlu bir karar vermemesi kendisine yöneltile eleştirilerin başında gelmektedir. Örneğin Cezayirli mülteci *Boudraa* ile ilgili kararın esas kısmında, bu kişi 68 gün boyunca Yalova'da polis merkezi nezarethanesinde tutulmasına rağmen bunun bir insan hakkı ihlali olduğu tespitini yapamamıştır. Keza daha sonra yapılan başvurularda da -hem Kumkapı Geri Gönderme Merkezi ile ilgili hem de Antalya ve bunun dışında başka illerdeki geri gönderme merkezlerinden yapılan başvurularda- bu konuda ciddi bir ihlal olmadığı, işkence ve kötü muamele kriterindeki eşiğin aşılmadığı gerekçesiyle tedbir kararı alınması talepleri reddedilmiştir. Fakat AYM'nin tedbir kararı vermediği bu konularda AİHM'in arada istisnaen de olsa halen tedbir kararı verdiğini görmekteyiz. Bu da AYM'nin ve idare mahkemelerinin hâlâ kanunu tam olarak uygulamadıkları veya bu konudaki hak ve yükümlülöklere tam olarak nüfuz edemedikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Aksi halde hem bu kadar iyi olduğu ifade edilen bir kanun olmasına rağmen -yargısal yolların açık olması ve AYM'ye bireysel başvuru imkânı bulunmasına rağmen- AİHM'in hâlâ tedbir kararı veriyor olması, uygulamalarda veya mahkemelerde bir yerlerde sorun olduğu anlamına gelmektedir.

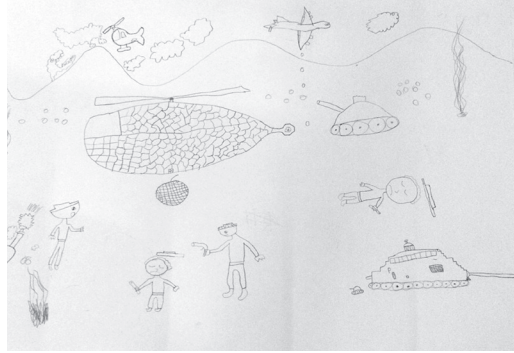
Bahsettiğimiz bu ihlallerden sonra bu ihlallerin nasıl giderilebileceğine dair de bir şeyler söylemek yerinde olacaktır. Öncelikle mültecilerin Türkçe bilmemeleri ve kendi yasal haklarından haberdar olmamaları sebebiyle haklara erişimde ve kullanmada sorunlar yaşadıkları açıktır. Bundan dolayı hem sulh ceza ve

idare hâkimlerine hem de bu hususlarda mültecilerin savunuculuğunu yapan avukatlara, barolar veya Adalet Bakanlığı tarafından özel eğitim çalışmaları yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Aksi halde mülteciler, çoğunlukla sınır dışı edildikten sonra ne geri dönme imkânı ne de gittikleri yerde hapsedildikleri için şikâyet etme şansı bulabilmektedirler. Yani maruz kaldıkları hak ihlalleri çoğunlukla kamuoyuna yansımamaktadır. Bu durumun temel nedenleri; bu kimselerin Türkçe bilmemesi, ulaşabilecekleri kanalların sınırlı olması, şikâyet mercilerine erişmelerinin çok zor olması ve özgürlüklerinin kısıtlı olmasıdır. Mülteciler, geri gönderme merkezlerinde tutuldukları zaman bu şikâyetleri kolaylıkla yapamamaktadırlar. Bu sebeple bu konuyla ilgilenecek olan avukatların veya karar verici olan idari ve yargısal mercilerin iyi bir değerlendirme yapması ve etkili kararlar vermesi gerekmektedir. Aksi halde bizim yaptığımız hataların AYM veya AIHM'den döneceği kesindir. Bu anlamda STK'ların, üniversitelerin, baroların ve Adalet Bakanlığı'nın bir arada çalışmasını ve kanunun daha iyi bir biçimde, insan haklarına uygun bir biçimde uygulanmasını umut ediyorum.

SURİYELİ MÜLTECİLERİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI

Klinik Psikolog Tuba Öztürk*

Uluslararası Doktorlar Derneği olarak İstanbul Fatih’te Suriyeli çocuklar ve kadınlara yönelik bir psikososyal destek projesi yürütüyoruz. Ben bu projede Suriyeli çocuklar ve kadınlarla çalışan bir terapistim. Sığınmacıların en mahrem acılarını dinlemiş biri olarak onların psikososyal problemlerini

Suriyeli kadınlar ve çocuklar için yürütülen “Zeytin Dalı Psikososyal Destek Projesi” kapsamında bireysel terapi alan 4,5 yaşındaki Suriyeli bir çocuğun gözünden “Savaş”

* AID/Uluslararası Doktorlar Derneği Psikososyal Destek Birimi Proje Koordinatörü

hakkıyla anlatmak kolay değil ancak burada konuyu kısaca özetlemeye çalışacağım.

Suriyeli çocukları terapi odasına davet ettiğimizde, onlarla dünyada yaşayan tüm çocukların ortak diliyle, oyun diliyle konuşmaya başlarız. Savaş travması yaşamış bir çocuk, terapi odasında oyuncakları kullanarak konuşur bizimle. Oyun bir şehrin muntazam bir biçimde kurulumuyla başlar. Evler, parklar, parkaların içinde ağaçlar, ağaçların altında oynayan çocuklar ve hayvanlar. Hava güneşlidir, insanlar neşelidir ve şehir emin bir yerdir.

Fakat sonra birdenbire bir şey olur... Evlerin tepesine kum yağmaya başlar, bombalar düşer şehre, askerler etrafa ateş etmeye başlar... Evler yıkılır, insanlar evlerin altında kalır... Şehir yerle bir olur ve artık güvenli bir yer olmaktan çıkar.

Paylaştığım fotoğraflar yedi yaşındaki Suriyeli bir çocuğun her oyun terapisi seansında kurguladığı oyunun birkaç karesi. Çalışmalarımız sırasında sadece yedi yaşındaki bu çocuğun değil, oyun odasına aldığımız her Suriyeli çocuğun bize anlattığı en büyük gerçek şu: Savaş sadece Suriye’de değil, savaştan kaçabilmeyi ve hayatta kalabilmeyi başarmış çocukların zihninde de devam ediyor.

Savaş mağduru çocuklarla yapılan araştırmalar ve saha çalışmaları, çocukların travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı bozukluğu gibi hastalıklara işaret eden belirtiler sergilediklerini gösteriyor. Belirtilerin şiddetinin ise, çocukların yaşadıkları veya tanık oldukları şiddet ve kayıpla doğru orantılı olduğu görülüyor. Savaş mağduru çocukları travmatize eden olaylar ne yazık ki, güvenli bir ülkeye sığındıkları zaman da son bulmuyor. Güven duygularını, ailelerini, akrabalarını, arkadaşlarını ve vatanlarını kaybeden bu çocukların sığındıkları ülkelerde yaşadıkları sorunlar, ikincil travmanın oluşmasına sebep oluyor. Çoğu kez ilk travmanın etkileri atlatılmadan oluşan bu ikincil travma, çocukların uyuma yönelik çabalarını olumsuz etkileyerek onlarda travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı bozukluğu ve madde bağımlılığı gibi klinik tablolara neden oluyor.

Okullarda Türkçe konuşmadığı için ötekileştirilen, her gün akran zorbalığına maruz kalan, öğretmenleri tarafından “*yük veya fazla mesai*” olarak algılanan, arkalarından “*defol git ülkenin pis dilenci*” şeklinde bağırılan Suriyeli çocuklar, doğal olarak önce okula gitmekten, daha sonra da sokağa çıkmaktan vazgeçiyor. Çocukların yaşadığı bu psikolojik şiddet, onların “dünyanın

güvenilmez bir yer” olduğuna dair geliştirdikleri inançlarını daha da pekiştiriyor. Çocukları farklı oldukları için eleştiren, etiketleyen ve geçersiz kılan bu ortam, çocuklarda zaten

İstanbul Fatih'te gittiği okulda ötekileştirilmeye ve akran zorbalığına maruz kalan 10 yaşındaki Suriyeli bir çocuğun resmi

var olan patolojik tablonun daha da güçlenmesine sebep oluyor.

Bununla birlikte çocuklarda korteks gelişiminin %80'inin 0-6 yaş döneminde gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda,

özellikle 0-6 yaş grubunun bu tabloda yüksek risk altında bulunan grup olduğunu ifade etmek mümkün. Yapılan araştırmalar 0-6 yaş grubundaki çocukların yaşadıkları travmaların korteks gelişimini olumsuz etkilediğini gösteriyor. Korteksin hafıza, dikkat, algılama, düşünme, dil gibi birçok önemli alana ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde, 0-6 yaş grubu Suriyeli çocukların yaşadıkları travmalardan dolayı gelişimlerinin ciddi anlamda sekteye uğraması kaçınılmaz oluyor.

Bunun yanında çocukların anne ve babalarının da birincil ve ikincil derecede travmalar yaşadığını unutmamak gerekir. Saha çalışmalarımız sırasında ebeveynleriyle yahut ebeveyn kaybı nedeniyle akrabalarıyla yaşayan çocukların yetişkinler tarafından fiziksel ve duygusal olarak istismar edildiklerini tespit ediyoruz. Sağlıklı olmayan yetişkinlerin, çocukların ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarını temin etmekte yetersiz kalmaları, sosyal çevre desteğinin ne denli önemli olduğunu gözler önüne seriyor.

Çalışmalarımız sırasında çocukların iyileşme ve kaynak bulma süreçlerinin yetişkinlere kıyasla daha hızlı ve daha güçlü olduğunu deneyimliyoruz. Bu sürece anne, baba veya bakım verenler dâhil olduğunda ise çocuklar kendilerine uzatılan eli sıkıca tutuyor ve yeniden güvenmeyi öğreniyor. Sonra ne mi oluyor? Hani başlangıçta bahsettiğim şehrin yerle bir olduğu oyun var ya! İşte o oyuna Örümcek Adam, Power Rangers, Selahaddin Eyyubi ya da iyi kalpli peri giriyor. Çocukları, ailelerini, kedi-leri, köpekleri ve çocuklar için hayati önem taşıyan oyuncaklarını askerlerin elinden kurtarıyor.

Bu bölümde savaşın içinde yetişkin olmanın, engelli olmanın, anne-baba olmanın, eşini kaybetmiş bir kadın veya bir erkek olmanın zorluklarına değineceğim.

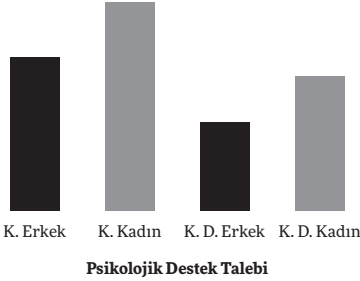
Suriyeli kadınlarla çalışırken en sık duyduğumuz cümle belki de şu: “*Kendisi gitti, acısı içimde kaldı.*” Ben bir mezar taşına sahip olmanın, o mezar taşına dokunarak dua edebilmenin ne kadar büyük bir servet olduğunu Suriyeli danışanlarımdan öğrendim.

Yine bir mülteciye ait şu cümleyle devam etmek istiyorum: “*Savaştan Amerika’ya kaçtığımda fiziksel olarak kaçmıştım ama zihinsel olarak hâlâ askerler peşimdeydi. Beni tutuklamaya çalışıyorlardı; hâlâ karnım açtı ve geceleri titriyordum, hâlâ geceleri uyuyamıyordum. Savaş, savaştan kurtulanların zihninde devam ediyor.*”

Mültecilerin, Suriyeli sığınmacıların bize en çok anlatmaya çalıştıkları şey bu: “Burada, kafamın içinde her şey devam ediyor; bombalar patlıyor, insanlar ölüyor kafamın içinde... Ne olur bana yardım et!”

Yayınlanan az sayıdaki araştırma, bize bu gruplarda travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve davranış bozukluklarının belirgin olarak daha fazla görüldüğünü anlatıyor. AFAD’ın Eylül 2013’te kamp içinde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli yetişkinlerle yaptığı çalışma, kampta yaşayan yetişkinlerin kamp dışında yaşayan yetişkinlere kıyasla daha fazla psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre kamp içindeki Suriyeli kadınların %55’i, kamp dışında yaşayan kadınların ise %49’u psikolojik desteğe ihtiyaç

duyduğunu belirtirken, kamplarda yaşayan erkekler için bu oran %50, kamp dışındaki Suriyeli erkekler için de %46'dır.

Travmatik yaşantıları olan Suriyeli yetişkinlerin psikolojik desteğe ihtiyaç duyma oranları oldukça dikkat çekicidir. Alpak ve arkadaşları tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Suriyeli sığınmacılar arasında travma sonrası stres bo-

zukluğu yaygınlığı %33,5 olarak bulunmuş, yetişkinlerin travma sonrası stres bozukluğu geliştirme ihtimali ise %71 olarak hesaplanmıştır.

Ruhsal ve fiziksel işkenceye, kitlesel şiddet ve soykırıma maruz kalan; aile bireylerinden veya arkadaşlarından birinin öldürülmesine tanık olan; cinsel istismara, çocuklarının ve eşlerinin kaçırılmasına, evlerinin ve mülklerinin yağmalanmasına tanık olan; yiyecek, su ve barınak yokluğu ile karşı karşıya kalan savaş mağduru bu insanları göç ettikleri ülkelerde bekleyen sorunlar, onlarda zaten var olan patolojik tablonun daha da belirginleşmesine ve ikincil bir travmanın oluşmasına sebep olmaktadır. İşsizlik, evsizlik, ötekileştirilme, eğitim ve sağlık olanaklarına erişimin zorluğu, ülkelerinde savaşın devam ediyor oluşu, ailenin bir kısmının hâlâ savaşın devam ettiği ülkede bulunuyor olması, sığınmacıların yaşamını güçleştiren faktörler olarak karşımıza çıkmakta ve çoğu zaman ikincil travmaya sebep olmaktadır.

Ülkemizde kriz durumlarında yapılan acil insani yardım çağrısına daha çok destek verilirken, sığınmacıların işsizlik, evsizlik, eğitim, sağlık problemleri, psikolojik destek gibi sorunları ne yazık ki daha az dikkate alınmaktadır. Bu durum sığınmacıların uyum problemi yaşamalarına ve yaşadıkları psikolojik sorunların daha da artmasına neden olmaktadır.

Saha çalışmalarımız sırasında ruhsal ve fiziksel anlamda sağlıklı olmayan sığınmacıların, çocuklarının ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarını temin etmekte yetersiz kaldıklarını, zaman zaman çocuklarını fiziksel ve duygusal olarak istismar ettiklerini tespit ediyoruz. Yaşanan birincil ve ikincil travmaların tedavi edilmemesi nedeniyle bireylerde yoğun öfke ve suçluluk duygularının mevcut olduğunu düşündüğümüzde, aile içinde şiddetin oluşması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Böylesi bir tabloda da sosyal çevre desteğinin ve ruhsal müdahale yardımlarının ne denli önemli olduğu açıkça görülüyor.

2011 yılından bu yana ülkemize çok fazla savaş mağduru insan kabul edilmiş olmasına rağmen bu alanda yapılan psikososyal destek çalışmaları oldukça sınırlı. Var olan çalışmalara katılım ise projelerdeki teknik sorunlar ve sığınmacıların güven duygularının aşırı derecede zedelenmiş olmasından dolayı ihtiyaca kıyasla epey düşük.

İstanbul Fatih'te yürüttüğümüz Zeytin Dalı Projesi'ndeki (Suriyeli kadın ve çocuk sığınmacılar için psikososyal destek projesi) çalışmalarımız esnasında kültürel farklılıkların kadınlarda psikolojik desteğe erişimi güçleştirdiğini gözlemliyoruz.

Suriye’de psikoterapinin yaygın olmaması, psikolojik problemlere psikiyatrların sadece ilaçla müdahale ediyor olması, sığınmacıların bu yardıma çekimser bakmalarına neden oluyor. Kendi kültürlerinde psikolojik rahatsızlıkların delilik olarak değerlendirilmesi ve “ben deli değilim, yardıma ihtiyacım yok” düşüncesine olan inançları, bu çalışma öncesinde proje ekibinin psikoterapi hakkında bilgilendirme eğitimleri verdikten sonra çalışmaya başlamasını gerekli kılmıştır. Bu görüşmeler güven oluşturmaları açısından Suriyeli din adamları ya da Suriyeli öğretmenler eşliğinde gerçekleştirilmiştir.

Suriyeli sığınmacıların psikolojik destek almalarını güçleştiren bir diğer etken ise aktarılan bilgilerin dışarıda paylaşılmasından duyulan endişedir. Terapi esnasında ortaya çıkan “*Burada anlattıklarım başka bir yerde kullanılacak mı?*” kaygısı, sorunların tam olarak anlaşılamaması tehlikesini de ortaya çıkarmaktadır. Yaşadıkları travmatik olaylardan bahsederken “*Allah’ı şikâyet ediyorum ve bu yüzden cezalandırılacağım.*” ya da “*Sevdiklerim oradayken iyileşmeyi hak etmiyorum.*” düşüncesi, iyileşme sürecine ket vuran unsurlar arasındadır.

Türkiye’de sığınmacıların uzun dönemli ihtiyaçlarına ne yazık ki yeteri kadar ilgi gösterilmediği görülmektedir. Bu durum hem sığınmacılar için hem de toplum sağlığı açısından büyük bir risk teşkil etmektedir. Bu nedenle toplumun her kesiminin bu tarz çalışmalara destek vermesi, özellikle bu çalışmaların devlet organları ve STK iş birliğiyle yürütülmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak sığınmacıların Türkiye’de yaşadığı sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kayıt dışı istihdam (Suriyelilerin ucuz insan gücü olarak çalıştırılması).
2. Kimlik ve belgelerin düzenlenmesindeki aksaklıklar, geçici koruma altındaki Suriyelilerin ilgili kurumlara müracaatı konusunda bilgi eksikliği, ilgili kurumlarda tercüman bulunmayışı.
3. Geçici koruma altındakiler hakkında demografik ve sosyoekonomik veri eksikliği.
4. Suriyeli sığınmacıların tamamının vasıfsız insan muamelesi görmesi. Sığınmacıların eğitimlerini ve diplomalarını değerlendiren özel birimlerin bulunmayışı.
5. Ailenin geçim sıkıntısıyla bağlantılı olarak çocuk işçiliğinin, çocuk gelinlerin, çocuk dilencilerin artması.
6. Ev sahiplerinin sığınmacılara ev kiralamaması ya da yüksek fiyat istemeleri, bu nedenle bazı bölgelerde ve büyük şehirlerde çadırlarda karton barınaklarda yaşayanların olması.
7. Dil ve eğitim müfredatı sorunu yaşanması. Sığınmacı çocuklar Türk okullarına mı yoksa Suriye okullarına mı devam edecekler sorusunun henüz cevaplanamamış olması.
8. Özellikle refakatsiz çocukların silah altına alınması, insan ve organ ticaretine kurban olmaları.
9. Kadınların ve özellikle refakatsiz çocukların çalışma hayatında dil ve haklarını bilmeyişleri yüzünden tacize ve tecavüze uğrama risklerinin yüksek olması.
10. Medyada Suriyelilerle ilgili nefret söylemlerinin ve ötekileştirmenin var olması.

Suriyeli çocuklar ve kadınlar için hazırladığımız psikososyal destek projesi (Zeytin Dalı Projesi) kapsamında çocuklarla yaptığımız atölye çalışmaları sırasında çocuklar bireysel psikoterapi hizmeti almanın yanında sanat, beceri ve oyun atölyelerine de katılıyorlar. Bu atölyeler bir yandan onların iyileşme süreçlerine katkı sağlarken bir yandan da Türkçe öğrenmelerine yardım ediyor. Hasılı, bizler savaş mağduru bu insanların hayatlarına olumlu bir katkı sağlamak için elimizden geleni yapmaya gayret ediyoruz.

II. BÖLÜM
MÜLTECİLERİN
TOPLUMA
UYUMU VE
SORUNLARININ
ÇÖZÜMÜ

ENTEGRASYON POLİTİKALARI, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ozan Ceyhun*

Avrupa’da yaşayan bizler, ister Türkiyeli olalım isterse Müslüman, kendimizi nasıl tanımlarsak tanımlayalım, mülteci konusu tartışıldığında maalesef hep acı anılar aklımıza geliyor.

Almanya’da, Mölln kentinde yakılarak katledilen insanların evinin bulunduğu yerde tam bir yıl sonra ilk anma toplantısının konuşmacısıydım. Mölln, Solingen ve daha nice başka köy, kasaba ve kentte Türklerin yaşadığı evler yakıldı, insanlar katledildi. Avrupa’nın beşiğinde böylesine ağır saldırılar

* Avrupa Parlamentosu 4 ve 5. Dönem Milletvekili

yaşanmasının nedeni ise o dönemde “mülteci sayısının” artmasıydı; mültecilere karşı olmak adına Türklere saldırılmıştı!

Almanya’da kaleme aldığım ve Türkiye’de basılan *Almanya’da Bir Türk* isimli kitabımda şöyle bir bölüm vardır:

“Sevgili mülteciler! Eğer Almanya’ya mülteci olarak giderseniz ülkeye karadan giremezsiniz çünkü size giriş hakkı tanınmaz. Eğer yasal yollardan gelecek olursanız geri gitmek zorundasınız. Bu durumda tek bir şansınız var: Yukarıdan paraşütle atlamak. Evet, paraşütle atlarsanız Almanya’da mülteci konumunda yaşama şansına sahip olursunuz. Ancak burada size öylesine yaşam koşulları sunulacak ki, bu koşulların Almanya tarihinde daha önce başkalarına sunulan yaşam ortamlarından, bazı kamplardaki bir yatak, bir ufacık oda ve çok kötü koşullardan hiçbir farkı olmayacak.”

İşte bu ifadelerden dolayı haksız bir suçlama ile karşılaştım. Oysa benim kastettiğim mültecilerin Almanya’da karşılaştıkları kötü yaşam koşullarıydı. Buna rağmen kasten yanlış anlamaya niyetli kesimler nedeniyle Almanya’da hakkımda o sırada çalışmakta olduğum işimden atılıp atılmamam konusunda Hessen Parlamentosu bir oylama yaptı. O tarihte parlamentoda iki sandalye ile çoğunluğu oluşturan hükümet kanadı sayesinde işimden atılmadım.

Aslında hiç kastetmediğim ve art niyetli olarak benzetme yapmadığım halde yazdıklarım dolayısıyla bazı kesimler tarafından “nasıl olur da mültecilerin yaşam koşullarını geçmişte Yahudilerin Hitler dönemindeki yaşam koşullarına benzetirsin”

diye suçlandım. Bunun üzerine Yahudilere hakaret suçundan hakkımda dava da açıldı. Elbette ki bu davalar takipsizlikle sonuçlandı.

Tek suçum, Almanya'daki mültecilerin yaşam koşulları üzerine -fikir özgürlüğünden yararlandığıma inanarak- demokratik görüşümü bildirmek ve “kötü koşullarda yaşayacaksanız isterseniz gelmeyin” demek için birkaç cümle kaleme almaktı. Bizzat bunu yaşamış bir insan olarak “AB ve mülteciler ve AB’de mülteciler” dendiğinde özellikle bu anekdotu anlatma ihtiyacı duyuyorum. Bunu anlatıyorum çünkü AB’deki koşulları, nerelerden nereye geldiğimizi, bugün neden bu noktada olduğumuzu ve niçin AB’de günümüzde sadece Suriyeli mülteci olmanın değil, aynı zamanda Türkiyeli veya Müslüman olarak yaşamamanın da her babayığidin harcı olmadığını ve bütün bu konuların “mülteci” kelimesi ile çok bağlantılı olduğunu gösterebilmek istiyorum!

“Mülteciler” diyen mülteci ve yabancı düşmanları, bu kelimeyi her türlü istismar ediyor. Ancak açıkça söylemek gerekirse günümüzde AB’de “mülteci krizi” olduğundan bahsedenler yanılıyorlar. Çünkü AB’de mültecilere yönelik bir kriz yok. AB, özünde şu anda mülteciler üzerinden bir “varoluş krizi” yaşıyor ve ciddi bir sınav veriyor. Burada cevaplanmasını merakla beklediğimiz soru şu: AB kendi kriterleri adına ne yapacak? Her zaman, örneğin Türkiye’yi eleştirirken veya başka ülkelere kendi değerlerini böbürlenerek anlatılırken veya kendi kendini överken “AB insan haklarına şöyle değer verir, AB’de Kopenhag kriterleri denildiğinde akan sular durur” denilir. Ancak bugün

yaşananlar AB'nin mülteciler konusunda kendi değerlerine sahip çıkma noktasında ne yazık ki sınıfta kaldığını gösteriyor. AB, ciddi bir sınav veriyor. Bunu AB Parlamentosu'nda iki buçuk yıl AB'nin içişleri bütçesinin raportörlüğünü yapmış ve burada birliğin çekirdeği konumundaki 82 milyonluk Almanya'yı temsil etmiş biri olarak ben söylüyorum.

Zengin, büyük dünyanın sayılı ekonomilerinden biri Almanya! İşte böylesine bir ülkede eyalet düzeyinde Mülteciler ve Göçmenler Bürosu'nun yöneticiliğini yapmış ve boşaltılmış çok sayıdaki askerî kışlada (Varşova Paktı çöktükten sonra o dönemki Hessen hükümeti tarafından bir Alman markına kiralanmış kışlalarda) barındırılan mültecilerin yaşadığı sorunlara birebir tanıklık etmiş bir insan olarak bunları özellikle söylüyorum.

Türkiye'de bazıları ne yazık ki AB'yi yüceltmeyi pek sever, eleştirmeyi ise sevmez. İşte tam da bugünlerde Alman sosyal demokratlarından Willy Brandt'ın AB için her zaman "daha, daha fazla demokrasi" sloganının ne anlama geldiğini çok iyi anlıyorum. Çünkü şu anda AB, mülteciler söz konusu olduğunda bırakın Türkiye'ye, başka herhangi bir ülkeye nasihat ve akıl verecek konumda değil.

Bugün AB bünyesinde daha önce Varşova Paktı üyesi olan ülkeler var; Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve diğerleri. Bu ülkelerin vatandaşları ve hatta belki de şu anda bu ülkelerdeki hükümetlerin yöneticisi konumunda olan insanların hepsi geçmişte mülteciydi. Bu ülkelerde yaşayanların çoğu -KGB veya Komünist Parti'nin kodamanları değilse- Batı'ya

kaçmak için uğraşıyordu. Kimisi kaçtı da. Batı’da birtakım insanlar onlara yardımcı oldular. Hatta çoğu kez Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye kökenliler de Doğu Avrupa’dan gelen bu insanlara yardımcı olmuştur! Ben bunun bizzat şahidiyim.

Batı’daki insanlar kendilerine yardım ettiği için yaşamları değişti. Onlar da tıpkı bugünkü Suriyeliler gibi Batı’ya girebilmek için uğraşıyorlardı. Batı onlara sınırlarını kapatmıştı. Büyükelçiliklere sığınıyorlardı. Neler neler yaşıyorlardı...

Ve şimdi aynı insanlar Suriyelilere sınırları kapatıyor. Sanki dün onlar mülteci değilmiş gibi! Ve aynı insanlar, AB’nin yeni üye ülkelerinin liderleri olarak öyle demeçler veriyorlar, öyle açıklamalar yapıyorlar ki, şaşırıp kalıyorsunuz!..

Çünkü mülteciler söz konusu olduğunda AB değerlerini savunmak adına ne Bulgaristan’da ne Romanya’da ne Macaristan’da ne de Çek Cumhuriyeti’nde herhangi bir şey yapıyor! Bütün değerler ayaklar altına alınmış durumda!

Vatanlarından ayrılmak zorunda kalan insanlar, AB’nin özellikle bu yeni ülkelerinde hiç de insani muamele görmüyorlar! Mültecilere yönelik bütün çıkışlar, davranışlar, polisin tavrı her şey son derece olumsuz. Hatta son zamanlarda gündeme gelen, kucağında çocuğu ile kaçmaya çalışan bir babanın Macar gazeteci tarafından ayağına çelme takılarak düşürülmesi olayı, bu yeni AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının mültecilere yönelik zalimane yaklaşımını açık bir şekilde gözler önüne seriyor.

AB liderlerinin yaptığı acımasız ve insanlık adına utanç verici açıklamaları da sürekli duyuyoruz. O yüzden özellikle belirtmek

istedim ki, Avrupa’da mülteci krizi yok! AB’de AB’nin kendisine yönelik bir varoluş krizi var! AB’nin gerçekten kendi kendisi ile hesaplaşması gerekiyor. Mültecilere yönelik politikalarından yola çıkacak olursak AB kendi değerleri adına çoktan sınıfta kalmış durumda.

AB’nin ortaya koyduğu bu olumsuz tutumla ilgili “Çözüm ne olabilir?” sorusuna da insan şu sıralarda cevap vermekte çok zorlanıyor. Çünkü AB’de Fransız vatandaşları bile çözümü faşist bir partide görür hale geldiler. Le Pen, yerel seçimlerin ilk turundan birinci çıkan partinin başkanı. AB Parlamentosu milletvekilleri ve Fransa’da vatandaşlar çözümü Le Pen’e ihaletmiş durumdalar.

Almanya’da Neonaziler veya PEGIDA yani Batı’nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar gibi yeni ortaya çıkmış entelektüel ırkçı hareketler ya da gerçekten aşırı sağcı birtakım çeteler, ilk yapılacak seçimlere yönelik kamuoyu yoklamalarında şimdiden oylarını arttırmış görünüyor! Örneğin Almanya’da AfD (Almanya için Alternatif) adında aşırı sağcı ırkçı bir parti şu an kamuoyu yoklamalarında %10’lara yaklaşıyor. 2017’de Almanya’da federal seçimler yapılacak ve Şansölye Merkel’in bu seçimlerden şansölye olarak çıkması bile tehlikede.

AB, mülteciler konusunda gerçekten kendi kamuoyu nezdinde büyük sorunlar yaşıyor. Mültecilere yönelik çıkardığı bütün yasalar, yaptığı bütün programlar özünde hep göstermelik! Kendi kamuoyunda “dünyanın adil bir dünya olması gerekiyor” gibi ifadelerle göz boyuyor. Yaşananlar gösteriyor ki, AB ülkeleri insan hakları ve adalet savunuculuğunda istedikleri kadar

böbürlensin, Fransızlar Mısır’da diktatör Sisi’ye savaş uçağı satmaya, Almanlar *Siemens* firması üzerinden milyarlarca avroluk anlaşmalar yapmaya devam ettiği sürece, Suriye’de eli kanlı diktatör Esed’in ve ona destek olan Rus savaş uçaklarının mazlumları bombalamasına kayıtsız kaldıkları sürece, Irak’ta, Libya’da ve Afrika’da ya kayıtsız kaldıkları için ya da silah sattıkları için sürekli yeni mültecilerin ortaya çıkmasına katkı sağladıkları sürece ve bu meseledeki en büyük sorumluluğun kendilerinde olduğu gerçeğini kabul etmedikleri sürece, savundukları değerler konusunda hiçbir inandırıcılıkları olmayacak!

Belçika, bugün Brüksel’in AB’nin başkenti olmasıyla böbürleniyor ama Belçika dünyada ufak kalibre silahların satışında bir numaralı ülke! Nereye satılıyor bu silahlar? Bir düşünün! Yine mücevher alanında da bir numaralı ülke Belçika! Mücevherler üzerinden ne kadar mülteci üretildiğini de bir düşünün! Yani bu dünyanın adil olmamasına sebebiyet veren, bu dünyada insanların ya can havliyle ya da açlık sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmasında en büyük pay sahibi olan AB ülkelerinin insan hakları ve adalet konularında kendi sorumluluklarını göz ardı edip sadece başkalarına nutuk attıklarını görüyoruz.

Evet, şu anda AB dev bir sorunla karşı karşıya! Çünkü ilk defa, AB’ye gelen bu mülteciler, özellikle Suriyeliler, AB’nin daha önce hiç tanık olmadığı, şimdiye kadar “sadece filmlerde olur” dediği bir tarzda geliyorlar.

Birincisi kaçışları çok entelektüel, çok ustaca! Yani bir telefonla mükemmel bir şekilde kaçış rotalarını organize ediyorlar. Gidenler gelecek olanlarla mükemmel bir dayanışmaya sahip.

Onlar tüm deneyimlerini gelecek olana aktarıyor ve her şey telemekünikasyon üzerinden mükemmel şekilde organize ediliyor ve ilk defa Suriyeliler, Türkiye’de de bize, gerekirse mültecilerin sınırlara nasıl yürüdüğünü gösteriyorlar. Ve biz şimdiye kadar bu yürüyüşün çok küçük boyutlarını gördük. Çünkü eğer Suriyeli mülteciler -bizdeki 2 milyon mülteci- Türkiye’de çok sıkıntı çekse ve hepsi bir araya gelip Edirne üzerinden Avrupa’ya geçmeye kalksa bizim polisimiz onlara kurşun mu sıkacak? Gitmeyin mi diyecek?

Sonra Bulgarlar ne yapacak?

Çekler, Slovaklar, Macarlar, sonra Avusturyalılar...

AB’nin *Frontex*’i ne yapacak?

Batı’da her şey “mülteciyi nasıl engelleriz” düşüncesi üzerine kurulu; “mültecilerin yaşadıkları ülkelerde mülteci olmalarını nasıl engelleriz” konusuna ise çok kafa yorulmuyor. Öte yandan en popüler sorular; “Akdeniz’i geçen gemiyi nasıl batırırım?”, “Yunanistan’a gelenin nasıl Macaristan’a geçmesini engellerim?” soruları!

Kimse demiyor ki, “İnsanların Suriye’yi terk etmemesi için Esed’i yıkmak zorundayım!”, “Suriyelilerin ailelerini, evlerini, tarlalarını bırakmaması için Ruslara dur demek zorundayım!” Hayır, bunlar konuşulmuyor. Konuşulsa da çok yüzeysel bir şekilde konuşuluyor.

Türkiye’nin üç-dört yıldır sürekli gündeme getirdiği, Suriye’nin kuzeyinde mültecilerin yaşayabileceği bölgeler oluşturulması önerilerine hiç kulak verilmediği için, meydan Esed’in

askerlerine, DAEŞ'e, PKK'ya, Rusya'ya ve İran'a bırakılmış durumda!

Bütün bunlar sebebiyle de şu an AB'ye akın akın mülteci geliyor ve bu mülteciler kış dolayısıyla çok zor şartlarda hayatlarını sürdürmek durumunda kalıyorlar. Bu nedenle sorunun insani çözümü için AB'nin acilen bir reforma ihtiyacı olduğunu belirtmemiz gerekiyor. AB liderlerinin "mültecileri nasıl engelleriz"i düşünmek yerine, bir an önce AB değerlerine sahip çıkarak, tarih boyunca insanların ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarına sebebiyet veren koşulları asıl kendilerinin oluşturduğu gerçeğini kabul edip bu koşulları o insanların lehine nasıl çevirebileceklerini düşünmeleri gerekiyor. AB ülkelerinin "İnsanların ülkelerinde kalmalarını nasıl sağlayabiliriz, bu ülkelere yönelik nasıl bir yardım programı geliştirebiliriz, diktatörleri bu ülkelerde nasıl demokratik değişimlerle alaşağı edebiliriz, silah satmanın yol açtığı sorunları silah endüstrimizle oturup nasıl konuşabiliriz?" sorularını cevaplaması gerekiyor. "Silah lobisi bizim politikamız dışına çıkmaz!" tarzı yaklaşımlarla hesaplaşılması gerekiyor.

Bu soruna çözüm üretemeyen, üretmeyen AB, dikkat ederseniz Türkiye'ye sarılmış durumda! Türkiye'den medet umuyor. Yapmadığı her şeyi Türkiye'nin yapmasını bekliyor ve karşı karşıya kaldığı bu büyük sorunu Türkiye üzerinden çözmeye çalışıyor. Tek bir umudu var o da içinde bulunduğu bu olumsuz ortamdan Türkiye'yi kullanarak kurtulmak. Kalıcı çözümler üretmek yerine en azından iki yıl süresince AB liderlerinin kendi kamuoyları nezdinde daha az terlemelerini sağlamak istiyor.

Ancak AB'nin mültecilik sorununun çözümünü Türkiye üzerinden gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını kesin olarak anlaması gerekiyor!

Mülteci sorununun çözümü, Türkiye'nin doğusundaki sınırlara yönelik politikalarda yatıyor. Burada doğru politikalar hayata geçmediği sürece -dürüstçe belirtmek gerekirse- ne entegrasyon konusuna ne de benzeri konulara değinmenin pek bir anlamı var.

Ayrıca şu an hâlâ, uzun yıllardır Almanya'da, Fransa'da, Belçika'da veya Hollanda'da yaşayan Türklerin camileri kundaklanıyorsa, evleri yakılıyorsa, Müslüman oldukları için her türlü dışlanmaya maruz kalıyorlarsa, entegrasyon konusu üzerinde durmamızın da bir tesiri olmayacaktır ve bu, Suriyeliler için de bir anlam ifade etmeyecektir.

İnsanların ülkelerini terk etmemeleri için AB'ye üzerine düşen sorumlulukları çok kesin, çok açık ve radikal bir şekilde hatırlatmamız gerekiyor.

GÖÇ ALAN TOPLUMLARDA MÜLTECİLİK ALGISI

Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel*

Bu çalışmada öncelikle göç alan toplumlarda mültecilik olgusundan ve mültecilik algısından, daha sonra da bu algıyı oluşturan sebeplerden bahsedeceğiz. BMMYK kayıtlarına göre dünya üzerinde 60 milyona yakın mülteci bulunmaktadır. Resmî kayıtlara baktığımızda mültecilerin %90'a yakınının Müslüman ülkelerden çıktığını, bu mültecileri kabul eden ve kapılarını açan ülkelere baktığımızda yine %90'a yakınının Müslüman ülkeler olduğunu görmekteyiz. En fazla mülteci durumuna düşenler, hepinizin tahmin edebileceği gibi ülkelerinde savaşın bütün şiddetiyle sürdüğü Suriyelilerdir. Suriye'yi, Afganistan, Somali,

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Sudan, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Myanmar, Eritre ve Irak takip etmektedir. Bu ülkelerdeki savaşlardan kaçan milyonlarca insan başta Türkiye, Pakistan ve Lübnan olmak üzere İran, Etiyopya, Ürdün, Kenya, Uganda, Çad ve Sudan’da misafir edilmektedir. Yani mülteciliğin her iki yanında da -hem mülteci durumuna düşenler hem de mültecileri kabul edenler tarafında- Müslümanlar ve Müslüman ülkeler var. Kamuoyundaki “Neden mülteciler hep Avrupa’ya kaçmaya veya sığınmaya çalışıyor, neden Müslüman ülkeler bunları almıyor?” eleştirilerinin çok da haklı olmadığını söylemek gerekiyor. Hâlihazırda mültecilik, Müslüman ülkelerde doğan ve Müslüman ülkelerde çözülmeye çalışılan bir olgu gibi duruyor. Sadece %5-10’luk bir mülteci diliminin Avrupa’ya yönelmesi, “hep Avrupa’ya gidiyorlar” yargısının oluşmasına yetiyor.

Buradan bakınca, mültecilikle Müslümanlık, mültecilere bakış ile Müslümanlara bakış ve algılar arasında bir paralellik oluşmaması imkânsız gibi görünüyor.

Mültecilerin Avrupa’da istenmeyen yabancılar olarak görülmesi, her yabancıнын da istenmeyeceği anlamına gelmiyor. En azından hükümetler/devletler nezdinde bu böyle. Bazı yabancılar arasında bir kategorizasyon yapılırsa onları makbul olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayırabiliriz. Makbul yabancılar göçmenlerdir. Daha doğrusu iş gücü göçü ile Avrupa ülkelerinin kendilerinin davet ettiği, seçtiği ve çalışma izni verdiği ekonomik göçmenler, makbul kişilerdir. Canını kurtarmak için kendi topraklarından ayrılmak durumunda kalan, Avrupa’nın kapısına dayanan mülteciler ise, makbul olmayan, davetsiz ve istenmeyen misafirlerdir.

Öncelikle makbul göçmenlerden bahsederseniz, Avrupa ülkelerinin özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden inşası sürecinde kabul ettiği göçmenler makbul olanlardır. Bu göçmenleri Avrupa ülkeleri kendileri davet edip davulla, zurnayla karşıladıkları için, hem hükümetler hem de o ülkelerdeki insanlar açısından kabullenilmeleri ve uyumları daha kolay olmaktadır.

Avrupalıların gözünde mültecilerin bazıları diğer bazılarına göre daha makbul görülebilir. Örneğin BMMYK aracılığı ile Avrupa dışındaki ülkelerde bekleyen milyonlarca sığınmacı arasından seçilerek alınan mülteciler, yasa dışı yollardan Avrupa'ya gelenlerden daha makbul ve kabul oranları daha yüksek mültecilerdir. Burayı biraz daha açarsak, Batı ülkelerinden birine iltica etmek isteyenler, Türkiye gibi üçüncü ülkelerde BMMYK aracılığı ile başvuru yapabilirler. Başvuruyu değerlendiren ülkeler (çok az ve sınırlı sayıda da olsa) mülteci kabulü yapabilirler. Bunlar da yine Avrupa ülkelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek iş gücü potansiyeli olan kişiler arasından belli bir düzen ve nizam içinde kabul edildiği için biraz daha makbul olabilirler. Bu makbul mültecilere, bugünlerde Kanada'nın Beyrut'taki kamplardan seçerek kabul edeceği Suriyelileri örnek gösterebiliriz. Kanada, BMMYK aracılığı ile gerekli araştırmaları yaparak ülkesine kabul etmede herhangi bir sakınca görmediği kişileri Beyrut'tan kalkacak bir uçak ile Kanada'ya götürmeyi planlıyor. Mülteciler Kanada'da başbakanın da katılacağı bir törenle karşılanacak. Böylece Kanada, Kurdi ailesinin mültecilik başvurusunu kabul etmeyip, Aylan bebeğin Akdeniz'de boğulmasına sebep olmasından kaynaklanan olumsuz imajını çok başarılı bir biçimde olumluya çevirebilecek. Kısacası, Batı

lkelerinin mültecilere yaklaşımı, mültecilerin can güvenliği ve emniyeti önceliğinde değil, kendi iş gücü ihtiyaçları ve imajları doğrultusunda şekilleniyor.

Mülteciler ve/veya göçmenler, gittikleri ülkelerde nasıl bir sosyal ortamla karşılaşıyorlar? Nasıl uyum sağlıyorlar, sağlayacaklar? Biraz da bu konu üzerinde duralım. G dediğimiz olgu, insanı doğup büyüdüğü yerlerden koparan ve büyük psikolojik ve sosyolojik travmaya yol açan bir süreç. Göçmenler ve mültecilerin yeni gittikleri ülkelerdeki uyum süreçlerinde en önemli aşama, sosyalleşme süreçlerinin kolaylaştırılmasıdır. Sosyalleşme bir kişinin dünyaya geldiği andan itibaren, o toplumun uyumlu bir parçası olarak yetiştirilmesi sürecini ifade etmektedir. Yani bir anlamda hayat tecrübesidir. Göç ederek kendi toplumundan çok farklı bir topluma katılan göçmenin hayat tecrübesi bir anda sıfırlanıyor. Dilini, kültürünü, coğrafyasını kısacası hiçbir şeyini bilmediği bir toplumda, âdeta sudan çıkmış balık gibi, başka bir gezegene gelmiş gibi büyük bir travma yaşıyor. Söz gelimi 40 yaşına kadar kendi ülkesinde güzel bir işi, ailesi, itibarı olan bir kişi, ülkesinde can güvenliği olmadığı için kaçmak zorunda kalıyor ve mülteci durumuna düşüyor. Hayatını tehlikeye atıp sınırlardan geçerek geldiği yabancı bir ülkede, kendisine acıma veya öfkeyle bakılan aciz bir duruma düşebiliyor. Örneğin Suriye’de akademisyen olan, doktor olan, mühendis olan bir kişi Türkiye’ye sığındığında, sıradan bir Suriyeliden farkı kalmıyor. Hem hayat hem mesleki tecrübesi sıfırlanıyor. Türkiye’de hayatını yeniden kurmak, yeniden tecrübe kazanmak, âdeta bir ocuk gibi en baştan başlayarak yeniden sosyalleşmek zorunda. Her şeyi deneme yanılma

yoluyla yeniden öğrenmesi gerekiyor. Nasıl bir çocuğun yaptığı hatalardan dolayı ona kızmıyorsak, kınamıyorsak, çevremizdeki mültecilerin bizi rahatsız eden davranışlarına da kızmamalı, hoşgörü eşiğimizi biraz daha yüksek tutmalı, onların sosyalleşme sürecine yeni başladığı bilinciyle hareket etmeliyiz. Çünkü dil, kültür, gündelik hayat ve ekonomik davranışları tamamen farklı bir toplumdan geldiler ve şimdi bizimle birlikte yaşamaya çalışıyorlar. Biz diyorum ve burada bile biz ve onlar diyerek ayırım yapıyorum. Dikkat edilecek olursa göç alan toplumlar “biz ve onlar” diyerek hemen bir kategorizasyona gidiyorlar. Onlar kim? Yabancılar. Yabancı dediğimiz zaman zaten ötekileştirmiş oluyoruz. Biz ve onlar arasındaki kültür farkı ne kadar az ise onlarla birlikte yaşamamız o kadar kolay oluyor. Kültürü oluşturan din, dil, gündelik hayattaki benzeşmeler ne kadar farklı olursa beraber yaşamak da o kadar zorlaşıyor. Bu konuyu, Suriyeliler başta olmak üzere çevremizdeki “yabancı”lara daha sempatik davranabilelim diye biraz uzatmış oldum.

Yabancılarla huzur içinde, uyumlu bir biçimde, daha sorunsuz bir şekilde yaşama sürecinde bazı aracı kurumlara çok iş düşüyor. Aracı kurum derken sosyalleşme sürecinde çok aktif rolü olan aile, eğitim ve medya gibi kurumları kastediyorum. Türkiye’deki topluma dışarıdan gelerek dâhil olan göçmenlerin, mültecilerin, geçici koruma altındaki kişilerin, Suriyelilerin -nasıl adlandırırsanız adlandırın- bizimle uyum içinde birlikte yaşaması için bu kurumların her birinin ayrı ayrı özel olarak özenli bir biçimde üzerine düşeni yapması gerekiyor. Aile faktörü sosyalleşmenin ilk ve en önemli kurumudur. Aile derken hem göç edenlerin ailelerini kastediyorum hem de göç kabul

eden toplumdaki aileleri kastediyorum. Göç kabul eden bir toplumun mensubu olarak kendi ailemizdeki bireylere, çocuklarımıza, göçmenlere nasıl davranılması gerektiğini nasıl anlatıyoruz? Kendi çocuklarımızın mülteci, göçmen, Suriyeli algısının olumlu, uyumlu, hoşgörülü olması için neler yapıyoruz?

Mülteci algısını oluşturan önemli kurumlardan biri de medya. Medyanın ayrımcı, düşmanlaştırıcı, ötekileştirici dili maa- lesef göçmenlere karşı veya tırnak içerisinde söylüyorum “misa- firlerle” karşı gelişen olumsuz algıyı en çok etkileyen unsur olarak karşımıza çıkıyor. Kamuoyunda göçmenlere karşı olum- suz bir algı var ise, bu algıyı olumlu hale getirmek için daha bi- limsel ve sistematik bir çabaya ihtiyaç vardır. Olumsuz algıyı oluşturan ve besleyen nedenlerin araştırılması, saha çalışma- ları ile tespit edilmesi ve bu algının yönetilmesi gerekmektedir. Suriyeliler başta olmak üzere, ülkemize sığınan kişileri “geçici” olarak görüp, gereken uyum politikalarını geliştirmemek büyük bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Suriye savaşında beş yıl geride kaldı ve biz 2,5 milyondan fazla Suriyeli ile birlikte ya- şıyoruz. Bu insanların “kalıcı” olabileceklerini de hesaba kata- rak politikalar geliştirilmesi gerekiyor. Bu süreçte kamuoyu al- gısının çok önemli olduğunu, bu algıyı oluşturan aile, eğitim/ okul, medya, kamu kurumları, siyasiler vb. bütün parametre- lerin dikkate alınarak bütünleşik bir politika izlenmesinin fay- dalı olacağını özellikle belirtmek istiyorum.

Birlikte yaşamak zorunda olduğumuz yabancılara karşı ge- liştirilen olumsuz algı ve imaj, bir şekilde korku ve endişeye de yol açabiliyor. Özellikle Batı toplumlarında yabancılara karşı,

medya ve politikacıların olumsuz tutum ve söylemleri, kamuoyunda bir korkuya dönüşüyor. Korku, bir fobi haline geliyor ve artık bir hastalık olarak görülmesi gerekiyor. Yabancı fobisi, göçmen/mülteci fobisi özellikle Avrupa’da gündelik hayatı olumsuz etkileyecek boyutlara ulaşmış durumda. Mültecilik/göçmenlik ile özdeşleşen Müslümanlığa karşı gelişen sosyal hastalık, İslamofobi olarak adlandırılıyor. Avrupa’da mültecilerin sayısının artması yeni korkular, yeni hastalıklar ve fobiler de doğurmuş durumda. *Yabancı olana karşı korkuyu ifade eden xenophobia, kültürel ırkçılık* anlamına gelen *xenorrasim* veya İspanya’da ortaya çıkan *Maurophobi* denen *Mağripli korkusu* Batı’nın yeni hastalıkları olarak sayılabilir.

Burada kültürel ırkçılık derken şunu kastediyorum: Avrupa’da ayrı ayrı bir Alman, bir Fransız, bir Macar kültürü vardır; ancak bunların üstünde bir de Avrupa kültürü olduğu kabul edilmektedir. Kültürel ırkçılık, Avrupa dışından gelen mültecilerin Avrupa kültürü için bir tehdit olduğu düşüncesiyle yürütülen ırkçılıktır. Kültürel ırkçılık, Avrupa ülkelerinde yükselmeye başlayan aşırı sağcı ve ırkçı partilere mahsus bir söylem değildir. Birçok AB ülkesinin başbakanları, devlet başkanları, bakanları düzeyinde yapılan açıklamalar, geliştirilen politikalar, kültürel ırkçılığı çok açık biçimde ortaya koyuyor. Avusturya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti gibi birçok Avrupa ülkesinden, Müslüman mültecilerin ülkeye kabul edilmemesi yönünde açıklamalar geliyor. Müslüman mültecilerin Avrupa’nın Hristiyan kökenlerini tehdit ettiği savunuluyor. Hatırlarsanız Almanya’da PEGIDA isimli bir hareket başladı ve hızla yayıldı. Bu hareketin temelinde de yine kültürel ırkçılık

yatmaktadır. Zaten PEGIDA'nın açılımı *Patriotic Europeans Against the Islamization of the West*, yani Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılardır.

Mülteciler, Avrupa'da İslamofobi ve kültürel ırkçılığın yükselmesinin temel sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, mülteci ve Müslüman, sonrasında ise göçmen, neredeyse aynı anlamlara geliyor. Zaman zaman Avrupa ülkelerinde meydana gelen terör olayları doğrudan göçmenlerle ve İslam ile ilişkilendiriliyor. *Göçmen*, *terör* ve *İslam* kelimeleri sürekli aynı cümlede, aynı haber başlıklarında kullanılarak birbiriyle özdeşleştiriliyor. Medyanın ve siyasilerin de terör olaylarında doğrudan Müslüman göçmenleri hedef alan açıklamaları, Avrupa kamuoyunun Müslüman ve göçmen algısını oldukça olumsuz hale getiriyor. Terör olayları nedeniyle Avrupa başkentlerinde aylarca süren olağanüstü haller ilan ediliyor. Yıllardır birlikte yaşayan Müslüman göçmenler ve Avrupa'daki ev sahibi ülke insanları, birbirlerine şüphe ile bakmaya başlıyorlar. Yalnızca sıradan Avrupa vatandaşlarında değil, ülke yönetimleri bazında da paranoyaya varan tutumlar ortaya çıkıyor. Sadece yeni gelen mülteciler değil, on yıllardır Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslüman göçmenler de potansiyel terörist gibi muamele görebiliyor.

Mülteci ve İslam korkusu; Avrupa kültürünün çoğulcu, hoşgörü ve demokratik politikalarının birer birer terk edilmesine yol açıyor. Bireysel özgürlükler, güvenlik endişesi ile her geçen gün biraz daha kısıtlanabiliyor. Güvenlik paranoyası, bugün Avrupa'nın ortak sınır ve vize politikası olan Schengen'in bile

çöküşünün konuşulmasına neden oluyor. AB'nin birçok ülkesinde sınırlara yeniden tel örgüler çekiliyor. Sınır kontrolleri ve önlemler sıkılaştırılarak seyahat özgürlüğü güvenlikçi politikalara kurban edilebiliyor.

Korku kültürü, Avrupa'daki Müslümanların gündelik hayat pratiklerini de çok yakından ilgilendiren politikaları gündeme getiriyor. Bazı Avrupa ülkelerinde çocukların sünnet edilmesi, kurban kesilmesi, kadınların tesettürü, erkeklerin uzun sakallı olmaları, helal kesim gibi birçok ibadet ve İslami uygulama kısıtlanmaya çalışılıyor. Yöneticilerin bu ayrımcı ve ırkçı politikaları, sokaktaki her sakallının veya tesettürlünün DAES'li zannedilmesine ve tepki görmesine neden olabiliyor. Müslümanlara yönelik sözlü ve fiziki tacizler ve saldırılar gün geçtikçe artıyor.

Avrupa'daki Müslüman ve İslam algısını sadece son dönemlerde artan mülteci akınlarına bağlamak da tek başına doğru olmaz. Avrupalıların Doğu'ya, İslam dünyasına ve Müslümanlara bakışındaki tarihî kökleri de burada zikretmek zorundayız. Doğu-Batı çatışması nasıl yüzyıllar öncesine uzanıyorsa, Batı'nın Müslümanlara bakışındaki haçlı zihniyetin izlerinde de bu gerçeği görmek zorundayız. Zaten sadece PEGIDA değil, Avrupa liderlerinin söylemlerinde de sık sık haçlı vurgusunun yapılması, İslamofobi'nin nedenlerini anlamamız için çok derinlemesine bir araştırma yapmamıza gerek bırakmıyor.

Avrupa'daki göçmen ve mülteci algısının olumsuz olmasını besleyen önemli faktörlerden biri de ekonomi. Ülkelerde ekonomik kriz çıktığı zaman, ekonomi kötüye gitmeye başladığı zaman ilk dikkat çekilen, gözlerin ilk dikildiği kesim yine yabancılar/

göçmenler oluyor. Göçmenler, kötüye giden ekonomiyi kurtarmak için, ülkelerin üzerlerinden atmaları gereken bir yük gibi görülüyor. Çok göçmen ve mülteci alan ülkelerdeki ekonomik istikrarsızlık, ev kiralarının yükselmesi, işsizliğin artması gibi olumsuz durumların tek günah keçisi olarak göçmenler gösteriliyor.

Diğer taraftan Avrupa'ya gelen mültecilerin tamamına yakının Müslüman olması, demografik bir tehdit olarak da algılanıyor. Aynı zamanda mevcut göçmenlerin Avrupalı toplumların doğurganlık oranlarından daha yüksek bir doğurganlık oranına sahip olması, bu tehdit algısını iyice arttırıyor. Avrupa ülkelerinin çoğunda nüfus azalışı yaşanırken, sembolik artışların olduğu ülkelerde de artış, göçmenlerin doğurganlık oranlarının yüksekliği ile sağlanıyor. Avrupa'da göçmenlerin ve Müslümanların oranları üzerine projeksiyonlar yapılıyor.

Avrupa'da Müslüman algısı/imajı maalesef çok kötü. Çingenelerden sonra en kötü algıya sahip olan Müslümanlara karşı olan bu negatif tutumun sosyal, ekonomik, demografik, tarihî, kültürel çok farklı nedenleri var.

Göç alan ülkelerde göçmenlere bakış konusunda zaman zaman araştırmalar yapılıyor. Almanya, İngiltere ve ABD dışındaki ülkelerin tamamında, göçmenler ülke için bir yük olarak görülüyor. Bu konuda en fazla dikkat çeken ülkeler ise %70'ler oranında "mülteciler ülkemize yük oluyor" diyen İtalya ve Yunanistan. İtalya ve Yunanistan'ın Avrupa göç trafiğinde önemli ve ayrı bir yeri var. Çünkü Avrupa'ya geçişlerin %99'u bu iki ülke üzerinden yapılıyor. Dolayısıyla bu ülkelerde biriken yüzbinlerce mülteci, bu algının bu kadar yüksek olmasına neden oluyor.

Bu konuda yapılan bir araştırmada insanlara ülkelerinde tahmini olarak ne kadar göçmen yaşadığı sorulmuş. Araştırma sonuçları oldukça dikkat çekici. Birkaç ülke örneği verecek olursak Amerikalılar ülkelerinin %42'sinin göçmenlerden oluştuğunu düşünüyor ancak bu rakam gerçekte %13. Portekiz'de gerçek rakam %8 iken, kamuoyu algısı %35; İngiltere'de algı %31, gerçek rakam %12; İtalya'da algı %25, gerçek rakam %9; Fransa'da algı %25, gerçek rakam %12. Türkiye'de ise kamuoyu ülkede %21 oranında göçmen/mülteci bulunduğunu düşünürken gerçek rakam sadece %2. Türkiye'de kayıtlı mültecilerden 10 kat daha fazla mülteci olduğu algısı, hepimiz için şaşırtıcı olsa gerek. Ama bu sonucu çevrenizdekilere sorarak kolayca teyit edebilirsiniz. Zaman zaman ben de katıldığım toplantılarda, seminerlerde "Türkiye'deki Suriyelilerin oranı ne kadardır?" diye soruyorum. Aldığım rakamlar gerçekten beni şaşırtıyor. En iyimser rakamı veren %10 diyor. Yani neredeyse 8 milyon. Hatta abartarak "İstanbul'un yarısı Suriyeli" diyecek kadar algı sorunu olan kişilere bile rastlayabiliyoruz.

Yabancılar her yerde, her toplumda çok çabuk dikkat çekiyor ve olduklarından çok daha fazla algılanıyorlar. Avrupa ülkelerinde yapılan bir başka saha araştırmasında insanlara ülkelerindeki Müslümanların oranı soruluyor. Bu araştırmada da göçmen algısı ile paralel sonuçlar elde ediliyor. Yani Müslümanlar kamuoyunda olduklarından kat kat fazla algılanıyorlar. Fransa'da Müslümanların oranı %8 iken kamuoyu bu oranın %31 olduğunu düşünüyor. İspanya'da oran %1 iken algı %16; İtalya'da %4 iken algı %20; Almanya'da %6 iken algı %19; Belçika'da %6 iken algı %29 olarak görülüyor. Burada bütün ülkeleri tek tek

saymamıza gerek yok. Ama görülen o ki, Müslümanların sayısı hakkındaki algı gerçek rakamların beş katından, hatta bazı ülkelerde 10 katından daha fazla.

Müslüman, göçmen ve mülteci algıları Avrupa’da ırkçı partilerin yükselişini de beraberinde getiriyor. Avrupa haritasına baktığımızda son birkaç yılda ırkçılığa kayan ülkelerin sayısının oldukça arttığını görüyoruz. Çünkü mültecilik; özellikle siyasi söylemlerin ve medyanın zihinleri yönlendirmesi ile terör, işsizlik, suç, uyuşturucu, fuhuşla birlikte anılmaya başlandı. Bilhassa terörle ve suç ile birlikte anılıyor mülteciler.

Göçmen ve mülteci alan ülkelerde yabancılara karşı oldukça olumsuz bir algı var. Bu algının yönetilmesinde ve düzeltilmesinde, bireylerden sivil toplum örgütlerine, hükümetlerden devletler arası teşkilatlara kadar herkese sorumluluklar düşüyor. Aksi halde mültecilerin kaçıp geldikleri ülkelerindeki huzursuzluğun dünyanın bütün toplumlarına yayılmasını önlemek, barış ve kardeşlik içinde yaşamının önündeki engelleri kaldırmak mümkün görünmüyor.

MÜLTECİLİK ALGISINDA VE MÜLTECİ SORUNLARINA YAKLAŞIMDA MEDYANIN ROLÜ

Ardan Zentürk*

Medyanın mülteci sorununa yaklaşımında temel meselelerden en önemlisi; toplumsal korku sendromudur. Devletler gibi toplumlar ve bireyler de günlük yaşamdaki kararlarını, tehdit algılamaları zemininde belirlerler.

Nedir bu tehdit algılaması? Çok küçük bir hayat diliminden başlayıp en üst noktaya kadar tırmanan bir tehdit algılaması zinciri içinde yaşıyoruz. “Ev alma komşu al” sözü de bu tehdit

* 24 TV Moderatör, TV Programcısı ve Sunucu

algılamasının en ilginç ifadelerinden biridir. Yani belalı bir komşun olmasın!..

Bu, hayatımıza bütünüyle yön veren bir kavramdır. Hepimiz küçük veya büyük “tehdit algılamaları” içinde yaşıyoruz.

Medya tehdit algılamalarını sever. Medya; devletlerin, toplumun ve bireyin bütün tehdit algılamalarının sinir ucunda bir kurumdur. O nedenle hepimiz medyanın esasında akvaryuma dışarıdan bakması gerektiğine inanırız ama iş toplumsal tehdit algılamaları zincirine geldiği zaman medyayı bir anda o akvaryumun içinde yüzen bir balık gibi buluruz.

Nedir bu? Mülteci akımı dediğimiz şey ilk başladığında toplumlar, terörist yapıların mültecilerin arasına sızıp sızmayacağını devletler gibi düşünemez. Toplumun aklına ilk gelen tehdit, medya analizlerinde gördüğümüz kadarıyla, gelen mültecilerin kamu sağlığına olan etkisi sorunudur. Bunlar bize hastalık taşıyacak mı? İşte ilk olarak böyle bir toplumsal algıyla karşılaşılır mülteci. Siyasi değildir, tamamen bireyin günlük yaşamından kaynaklanan bir tehdit algılamasıdır. “Suriye’deki çocuklara beş yıldır çocuk felci aşısı yapılmıyor, onları biz alıyoruz, acaba o çocuklardan bizim çocuklarımıza çocuk felci geçer mi?” Hayır, çünkü biz onları alır almaz aşıyoruz ve bugüne kadar böyle bir vaka yok. Ama medya bu tehdidi sever. Ve der ki, “Beş yıldır Suriye’deki çocukların hiçbirine çocuk felci aşısı yapılmadı ve bu devlet bunların hepsini alıyor, acaba bizim Adana’mızda, Gaziantep’imizde, Şanlıurfa’mızda bir çocuk felci kampanyası yapılması gerekmez mi?” Hâlbuki yapıyor devlet bunu o arada. Peki niye medya bunu gündem yapar? Çünkü

biz sinir uçlarında olduğumuz için, insanlar bize bunu söylemeye başlamıştır. İnsanlar bunu, “Bizim için bir sağlık sorunu söz konusu olur mu?” endişesiyle dillendirmeye başlamıştır ve işte biz de bunu manşetlerimize taşıyoruz.

Mesela bizde yok şu anda ama Afrikalı mülteciler meselesine değinildiğinde, İngiltere kamuoyunda en çok tartışılan şey, AIDS’in İngiltere’ye transferinin yapılıp yapılmadığı meselesidir. Bu konuda bilimsel araştırmalar, oradaki karantina sistemleri vb. uygulamalar belki bu tehdidi minimize etmektedir ama ben İngiliz meslektaşlarımdan bütün makalelerinde, Afrikalı mülteci konusunun geçtiği hemen her yerde, HIV-AIDS kelimelerini görüyorum. Bu, medyanın eleştirilebilecek bir yönü mü? Hayır. Çünkü biz, baştan söylüyorum, tehdit algılamalarını manşete taşıyarak satışlarımızı ve reytinglerimizi ayakta tutuyoruz. Bu bizim sektörün bir gerçeği. Bize hiç kimse şunu diyemez: “Suriyeli mülteci çocukların çocuk felci aşısı olmamasından kaynaklanan bir risk olsa da siz bunu açıklamayın, saklayın!” Bunu kimse diyemez. Çünkü biz bunu bir şekilde vermek zorundayız.

Esas problem, tehdit algılamasıyla beraber medyanın mülteciyi insan dışı varlık gibi göstermesi, yani “mülteciyi canavarlaştırma” eylemi içine girmesi. Bu, Batı medyasında çok görülen bir yaklaşım, kökü derinlerde yatan bir tercihtir. Biz Türk medyasında böyle bir kavrama sahip değiliz. Çünkü Türkiye geleneksel olarak kavimler kapısı ülkesidir. Bu ülkede -ben dâhil- medya çalışanlarına sorduğunuz zaman hemen hepsinin ailesinin bir tarafı zaten sınırların dışından bir yerlerden gelmiştir. Türk medyasının sadece Suriye ve Irak’tan gelen yaklaşık 3

milyon mülteci meselesinde değil; daha önceden gelmiş, gerek soydaş dediğimiz gerekse farklı kültürlerden mülteciler konusunda da Batılı meslektaşları gibi davranmayıp mültecileri bir nevi canavarlaştırma eylemi içinde olmamasının temelinde, ülkemizin sosyal dokusundan, tarihinden, kültüründen gelen çok önemli bir birikim var.

Ama Batılı dostlarımız bu konuda farklı bir yapıdalar. 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupalı dostlarımız bana göre, yüksek duvarlar ve koruma çemberleri ile çevrili yeni zengin sitelerinin konforunda yaşamaya çok alıştılar. Çevremizde gördüğümüz ve genelde bir tarafında da bir gecekondü mahallesi bulunan o sitelerin; o yüksek duvarlı, güvenli, girenin kimliğinin alındığı, yabancı araçların otoparka sokulmadığı, o yeni zengin sitelerinin konforlu dünyasına zarar gelmesinden endişe eden site sakinleri gibi, onlar da kendi sitelerinin içine yandaki gecekondü mahallesinden bir sızıntı olduğunda paniğe kapılırlar.

Bizim konfora alışmış Avrupalılardan farkımız, biz sokak çocuğuyuz. Biz hâlâ sokak çocuğuyuz. O yan mahallenin zengin sitesinin yanındaki o gecekondü mahallesinin sokaklarından ileriye doğru yürüyen bir toplumsal dokuya sahibiz. O nedenle Avrupalılar bize gelip “Siz 2,5 milyon adamı nasıl aldınız?” diye soruyorlar. Angelina Jolie bile geldi.

Biz o insanları almadık ki, yani sonuç itibarıyla geldiler, bizim de mahalle biraz genişledi, o kadar. Çünkü biz aynı mahallenin insanlarıyız. Bu şuna benziyor; Bağcılar’a veya Sultangazi’ye 100.000 kişi daha geldi, yan tarafa bir mahalle daha kuruldu. Yani biz öyle görüyoruz meseleyi, ama Avrupalı öyle görmüyor.

“Bu güvenliği kim aştı?” Bu güvenliği aşan yan mahalle. Sen onların sorununa bakmadın. Mesele bu.

O yüzden Türk medyası olarak bir sorunumuz yok, mülteciler meselesinde. Biz, gelen kim olursa olsun dini, dili, ırkı ne olursa olsun sonuç itibarıyla kavimler kapısının medyasıyız ve biz bu insanlara karşı hiçbir zaman canavarlaştırma gibi bir anlayışın içinde olmadık, olmayız da. Bu canavarlaştırma konusuyla ilgili en son Batı Ontario Üniversitesi’nde benim de yakından takip ettiğim çok denekli bir araştırma yapıldı. Araştırmada iki grup insana iki farklı makale okutuluyor. Birinci gruba, mülteci veya kaçak göçmenler konusunda derin endişeleri olan bir yazarın makalesi okutuluyor. İkinci gruba da Kanada Göçmen Bürosu’nun hazırlamış olduğu ve Kanada’nın bir göçmen ülkesi olduğundan, o nedenle de gelen herkese kapısının açık olduğundan bahseden, biraz da süslenmiş başka bir metin veriliyor. Sonra bu iki gruba mültecilerle ilgili düşünceleri sorulduğunda, mültecilere karşı derin endişeler taşıyan makaleyi okuyan grup %67 oranında mültecilere karşı bir tavır sergiliyor. Aynı ülkenin aynı kültür dokusundaki vatandaşlarından ikinci makaleyi okumuş olanlar arasında ise bu oran %21 olarak gerçekleşiyor. Yani medyanın mülteci sorununa yaklaşımı bu kadar hayati niteliktedir.

Geçtiğimiz günlerde Bodrum’da o güne kadar sadece turizm haberleri yapmış genç bir muhabir arkadaşımız bir fotoğraf çekti, Aylan bebeğin fotoğrafı. Hayatında daha önce öyle bir olayla hiç karşılaşmamıştı. Arkadaşımızın çektiği o fotoğraf bütün dünya medyasında yayınlandı. Bundan sonra dünyanın her yerinde, özellikle Batı’da kamuoyu Ege’de, Akdeniz’de yaşanan

mülteci sorununun farkına vardı. Tek bir kare fotoğraf ne kadar büyük bir farkındalık yarattı. Yani daha düne kadar canavarlaştırılmış olan o mültecilerin esasında insan oldukları, insan muamelesi görmeleri gerektiği bir fotoğrafla gözler önüne serilmiş oldu. İşte bu, medyanın etki gücünü gösteriyor.

Toplumlar tembeldir, kendilerine aktarılanla yetinebilirler ve özellikle kendilerine aktarılanlar günlük yaşamlarının kolaylaşmasını sağlıyorsa daha da tembelleşebilirler. Mesela mülteci dediğiniz insanı, medyanız ve politikacılarınız insan dışı gösteriyorsa siz de şöyle bir kolaycılığa hemen kapılabilirsiniz; “Evet bunlar farklılar! O zaman benim yaşamsal olarak en doğal hakkım olan seçme ve seçilme hakkımdan, devletin bana verdiği bütün sosyal yardımlardan, vakıfların bana sağladığı bütün sosyal desteklerden ve hatta sağlıklı yaşam koşullarından mahrum olabilirler. Çünkü onlar farklı. Onlar galiba insan bile değil!” Evet, bu türden düşüncelere de medya sayesinde kapılabilirsiniz.

Zaten bütün olumsuz algılar bundan kaynaklanıyor. Batı medeniyetinde özellikle filmlerde -medya deyince sadece haber kanallarından bahsetmiyorum, filmciliğe kadar uzanan geniş bir alandan söz ediyorum- hep iki öykünün neden ısıtıldığını merak etmişimdir. Biri zombiler, öbürü vampirler. Dikkat edin, Batı medeniyetinin kültürel genetiğinde farklı olanı işaret etmek gibi çok özel bir zemin var. Niye zombilerle uğraşıyorsunuz?

Aslında zombi ne biliyor musunuz? Batı medeniyeti kültür geleneğinde “öteki”, “insan olmayan.” O, dünyaya böyle bakıyor; benim gibi olanlar ve zombiler. Bugün itibarıyla Batı’nın

zombisi kapılarına dayanan 1 milyon mülteci. 500 milyon nüfuslu bir AB'nin 1 milyon mülteci karşısında düştüğü bu zavallı durumun temelinde, yüksek duvarlı, güvenli, zengin sitesinde oturup dışardaki mahallede yaşayanları kurtulunması gereken zombiler gibi görmesi yatıyor. Ancak o mahalledekilerin de insan olduğunu onlara Aylan bebek gösterdi. Üç yaşında bir Kürt çocuğu... Ama biz onların insan olduğunu zaten biliyoruz, çünkü biz kenar mahalledeyiz.

Öte yandan bir başka medya mensubu, bir kameraman, oğluyla beraber sınırı aşmaya çalışan bir mülteciye çelme takacak kadar zavallılaştı. Niçin? Çünkü tarihsel olarak baktığımızda onlar kapılarına dayanan bu insanları Roma İmparatorluğu'na saldıran barbarlar gibi görüyorlar.

En son Fransa'daki katliamdan sonra Cumhurbaşkanı François Hollande'ın parlamentoda yaptığı konuşmada seçtiği o kelime önemlidir. Hollande dedi ki, "Biz barbarlara boyun eğmeyeceğiz." Kelimeyi barbarlar olarak kullandı. Teröristler olarak kullanmadı. Teröristlere boyun eğmemekle barbarlara boyun eğmemek arasında fark var, bu beynin arkasındaki tarihsel dokudan gelen bir fark. Ne dedi o tarihsel konuşmasında? "Barbarlar saldırdı bize!" Hayır, size teröristler saldırdı ve hepsi sizin vatandaşınızdı. Sizin hatalarınız sonucunda terörist olmuş insanlardı. Niçin bu kadar dışladınız onları, niçin eğitimlerine önem vermediniz, niçin onları takip etmediniz, niçin onlar Fransa'nın Paris'inden Yemen'e gitmek zorunda kaldılar? Bunları tartışmadan barbarlar dedi. Barbarlar değildi saldıranlar, teröristlerdi. Ama işte bütün mesele burada...

Belirsizlikler üzerinden yürütölen bir medya kampanyasıyla karşı karşıyayız ve bu belirsizlikler manşetlerde daha uzun süre kalacak gibi görünüyor.

Bizim açımızdan böyle bir sorun var mı? Türk medyası bir noktada görev yapamadı, bunu da kendimize bir özeleştiri olarak vereyim. Evet, biz gelen misafirlerimizi, mültecileri, kardeşlerimizi canavarlaştırmadık ama siyasi otoriteyi de bu ortamda “mültecilerin statüsü ve bu statü çerçevesinde toplumsal entegrasyonu” sağlaması noktasında yeteri kadar sıkıştırmadık.

İşte biz bu görevi yapmazsak meydana gelen boşluğu, her türlü pis işlerin kolayca döndüğü sınır bölgelerinde organ mafyası, fuhuş mafyası, insan tacirleri dolduruyor. Benim bir medya mensubu olarak Türkiye medyasına dair özeleştirim şudur: Biz ne yazık ki bu dört yıl içinde o bölgede oluşan karanlık tablonun bu boyutunu gereği gibi ortaya koyamadık. Ama bu yıldan sonra nasılsa entegrasyon süreci başlayacak, Türk medyasının orada dönen dolapları bundan böyle daha iyi anlatacağına inanıyorum.

BMMYK VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Av. Elif Selen Ay*

Bilindiği üzere Türkiye çok büyük bir m ltec  kriziyle karşı karşıya. Ve maalesef dünyada 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük m ltec  krizi yaşanıyor. BMMYK *Global Trend* belgelerine baktığımızda, Türkiye'nin 2014 yılında tüm dünyada en fazla m ltec  alan ülke olduğunu görüyoruz. Suriye'de 11 milyon civarında insan m ltec  oldu. Bunların 7 milyonu kendi ülkesinde yerinden edildi, 4 milyonu da komşu ve diğer ülkelere sığındı. Önümüzde böyle bir trajedi yaŐanıyorken, m lte-ciler denizlerde hayatlarını riske atıyorken, her geçen gün artan m ltec  sayısı, m lte-cileri korumak amacıyla harekete geçen

* BMMYK İstanbul Ofisi Temsilcisi

bütün aktörlerin daha etkili iş birliği yapmaları gerekliliğine işaret ediyor. Yerinden edilen insanların korunması amacıyla yapılan faaliyetlere ortak olmak, sorumluluğu paylaşmak ve bu krizin sonuçlarının sadece komşu ülkeleri değil tüm dünyayı ilgilendirdiğini anlamak daha da önem kazanıyor.

BMMYK'nın, mültecilerin korunması ve temel haklara erişimlerinin sağlanması hususunda gerçekleştirdiği faaliyetlerinin hukuki dayanağı, uluslararası boyutta BMMYK Statüsü ve Türkiye'nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. BMMYK olarak her ülkenin mültecilere verebileceği uluslararası korumanın boyutuna veya hizmet sağlama gücüne göre ülkelerde farklı farklı görevler ifa etsek de aslında ortak hedefimiz ve amacımız mültecilerin uluslararası korumaya erişimini, refahını sağlamak ve mülteciler için yapılan faaliyetleri koordine etmektir. Bu çalışmalarımızda, sığınmacı ve mültecilerin temel insan haklarına erişimlerini sağlarken devletlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) iş birliği içerisinde projeler gerçekleştirmek, hedeflerimizin başında gelmektedir. Bu sunumumda aslında BMMYK'nın dünyada ve ülkemizdeki faaliyetlerinden ziyade, Türkiye'de STK'larla nasıl iş birlikleri yaptığını aktarmaya çalışacağım.

Baktığınızda yıllar önce Türkiye'deki STK'ların sayısı çok az iken bugün sadece güneydoğuda 100'ü aşkın dernek ve vakıf faaliyet göstermekte. Bunun tabii çok önemli sebepleri var. Dünyada artan savaşlar, iç çatışmalar ve insan hakları ihlalleri, insanların yerinden edilmeleri ve bu insanların başka ülkelerde çözüm araması bu sebeplerin başında geliyor. BMMYK'nın

görev alanlarından bir tanesi de taraf ülkelerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uymalarını takip etmek ve faaliyetlerini izlemek, tıkanan noktalarda devletlere ve sivil topluma nasıl destekler verilebileceği hususunu ortak bir akılla çözümlemeye çalışmak. Ancak BMMYK, doğrudan görev ve uzmanlık alanına girmeyen ama mültecilerin korunmasında ve haklara erişimlerinde önemli olan örneğin sağlık gibi, psikososyal destek gibi, aşılama gibi, eğitim gibi uzmanlık isteyen alanlarda doğrudan çalışma yapmaz, bunun yerine STK'larla iş birliği içerisinde bu çalışmalarını yürütmeye çalışır.

Birlikte çalışmalar yaptığımız STK'ları üç başlıkta toplayabiliriz: Hak temelli örgütler; bunlar bizim için son derece önemlidir, çünkü biliyorsunuz BMMYK birçok ülkede mülteci statüsü belirleme görüşmeleri yapar ve bu görüşmelerde karar verici durumundadır. Bir ülkeye giriş yapan sığınmacıların mülteci kriterlerine uyup uymadıklarını hukuki analizler yaparak karara bağlar. Bazı ülkelerde ise mülteci statüsü belirleme çalışmalarını devletler kendi mekanizmaları içerisinde yaparlar ve bu kararlara itiraz mekanizmaları aslında hukuki danışmanlık veren STK'lar veya avukatlar tarafından yapılabilir. Bunun yanı sıra birtakım hak ihlallerine karşı hak temelli örgütlerin mültecilerin haklarının korunması hususunda onlara hukuki danışmanlık yaptıklarını ve hak savunuculuğu faaliyetleri yürüttüklerini de görürüz. İkinci gruptakiler ise aynı veya nakdi yardımlar yapan ya da bunun ikisini bir arada götüren yardım temelli STK'lardır. Bunlar dışında her iki faaliyeti de yürüten yahut belli uzmanlık gerektiren konularda hizmet veren dernek veya vakıflar olduğunu da sahada gözlemliyoruz.

BMMYK, BM ilkeleri ile çatışmadığı sürece ulusal ve uluslararası dernek ve kuruluşlarla çalışma yapmaktadır. Bunlar BMMYK ile uygulayıcı ortaklıklar veya operasyonel ortaklıklar yapan STK'lardır. Uygulayıcı ortaklar, bizim kısmen veya tamamen söz konusu derneğin ya da vakfın planlarını, projelerini fonladığımız derneklerdir. Operasyonel ortaklıklar yapılan STK'lar ise bizim teknik destek vermeye devam ettiğimiz ve iş birliğini sahada çalışırken yürüttüğümüz yapılardır. BM aynı zamanda bu derneklerin koordinasyonunu da sağlamaktadır.

Şimdi de BMMYK her STK ile iş birliği yapar mı, hepsiyle çalışabilir mi çalışamaz mı sorularına yanıt aramak istiyorum. Bizim kılavuz ilkelerimizden bir tanesi, Faaliyet Ortakları Çerçeve Anlaşması'ndaki genel ilkelerimizi belirtmektedir. Bu anlaşmaya göre bizim iş birliği içinde olacağımız yerel ve uluslararası kuruluşların bazı kriterlere uyması gerekmektedir. İnsani yaklaşım özellikle önceliklidir. Yardımlar yani verilen hizmetler, danışmanlıklar ya da diğer tür yardımlar, hiçbir şekilde ırk, inanç, uyruk veya herhangi bir ayırım gözetmeden verilmek mecburiyetindedir. Yardımın herhangi bir dinî veya siyasi faaliyeti yüceltmek için verilmesi de bizim için söz konusu olamaz. İş birliklerimizin sadece insani amaçlı olması gerekmektedir. Sahada ortak faaliyet ve iş birlikleri için, söz konusu STK'ların politikadan ve hükümetlerin dış siyasetlerinden bağımsız hareket etmeleri gerekmektedir. Bölgenin kültürüne, örf ve âdetlerine saygı gösteren dernekler olmaları, yerel yetenekleri ilerletecek şekilde insani müdahale planlaması yapabilmeleri ve şeffaf bir yapıya sahip olmaları bizim için önemli kriterlerdendir. Gelen kaynakların nasıl harcanışından ve efektif

faaliyetler yapılıp yapılmadığından BMMYK'nın bilgisinin olması da etki değerlendirmesi açısından önemlidir. Çalışmaların insanlık onurunu zedelememesi, insanlık onurunu yücelten dernekler olması da yine değerlendirme kriterlerimiz arasındadır.

Türkiye'de krizin beşinci yılında karşımızda olan istatistikî durumu izah etmek gerekirse; kamplarda 270.000 civarında Suriyeli mülteci var. Bunun yanı sıra 2 milyonu aşkın mültecinin de kentlerde yaşadığını görüyoruz. Sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada insanların kırsal kesimlerden kentlere göç ettiklerine şahit oluyoruz. Kentlerde yaşayan mültecilerin bugün kamplara oranla daha fazla olmasının sosyal ve ekonomik nedenler başta olmak üzere çeşitli sebepleri var. Bu tablo BMMYK'nın, devletin ve sivil toplumun kent politikalarını şekillendirmesi açısından önemli bir veri sağlıyor.

BMMYK'nın elindeki verilere göre mültecilerin 10,5 milyonu kentlerde, çok daha azı kamplarda ve kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kamp mültecilerinin ve kent mültecilerinin kendilerine özgü sıkıntıları vardır. Kamp mültecileri için yaşam alanı ve hizmet sunmanın bazı güçlükleri olsa da insani örgütler için aslında buralarda çalışmak bir nebze daha kolay olabilir. Çünkü kamplarda bulunan mültecilerin kaç kadın, kaç çocuk, kaç mağdur, ne kadarının okula gitmesi lazım gibi verilere ulaşmak daha kolaydır. Sonuç olarak kamplar plan ve projelerinizi yapabilmemiz için ya da bir fon istemeniz, donör bulmanız için çok daha rahat ve kolay imkânlar oluşturabilir.

Öte yandan kent mültecilerine ulaşmanız ve ihtiyaç tespiti yapmanız, kamp faaliyetlerine oranla daha zordur. Kent

mültecilerinin daha farklı güvenlik riskleri olabilir; örneğin iş bulamayabilirler veya temel ihtiyaçlarını kendileri karşılamak durumunda olduklarından ciddi sıkıntılar yaşayabilirler. Bugün Türkiye’de kamplardaki mültecilere beş senedir bazı temel hizmetler verilmektedir ve bu hizmetlerin verilmesi hiç kolay olmamakla birlikte, devletin kaynaklarını esnetmesi pahasına yapılmaktadır. Kamplarda kalanlara birçok hizmet verilirken kentlerde yaşayan mültecilerin kamplarda kalanlardan çok farklı sorunları olduğu, bazı risklere çok daha açık oldukları gözlenmektedir. Çok küçük bir örnek vereceğim; biz sivil toplumla çalışırken dezavantajlı ve hassas grupları önceliriz ve bu gruplar da bizim için statik değildir. Örneğin işkence mağdurları, savaş travması mağdurları, yalnız kadınlar, refakatsiz küçükler bizim için hassas olan gruplardan bazılarıdır. Ancak bugün Türkiye’de 35 yaşın üzerindeki Suriyeli mülteci erkeklerin de çok ciddi bir işsizlik problemi yaşadığını, hiçbir şekilde iş bulamadıklarını, bu sebeple de ayrı bir hassas grup oluşturmaya başladıklarını gözlemliyoruz; yani dezavantajlı gruplar duruma göre değişkenlik gösterebiliyor. Bu bizim için şu anlama gelmektedir: Sivil toplum ile çalışırken önceliklerimizi bu bilgiler ışığında şekillendirebiliriz. Sivil toplumla yapacağımız çalışmaların kapsamı bu bilgilere göre değişecektir. Ancak kentlerde, özellikle çok fazla mülteci varken, kişilerin ihtiyaç analizlerine ya da dezavantajlı oldukları bilgisine ulaşmak kolay değildir.

Biraz önce sunum yapan hocam bir kavram ortaya attı ve “makbul mülteci” dedi. İşte tam da bu noktada BMMYK’nın en önemli kent stratejilerinden birinden bahsetmek istiyorum.

Buna göre BMMYK, mülteciler dokümansız gelmiş dahi olsalar -zaten mülteci olmanın doğasında var dokümansız gelmek- kentlerdeki alanların mülteciler için meşru alanlar olmasını sağlamak, yasaların da onlar lehine düzenlenmesine imkân vermek için çaba göstermektedir. Yani bir devletin insanlık dışı muamelesinden yahut bombalardan kaçarken mültecilerin “Aa, vizemi de yenileteyim, pasaportumu da alayım...” gibi bir şey düşünmesi söz konusu olamayacağı için, düzensiz yani belgesiz bir durumda olan mülteci ya da sığınmacıyı meşru alanlara sokmak ilk amacımız olmalıdır; ikinci büyük amacımız da bu insanların haklarına erişimlerini sağlamak olmalıdır. Bu noktada bizler mültecilerin yine hak temelli örgütlerden ve STK’lardan yardım almaya çalıştıklarını gözlemliyoruz.

Altını defaatle çizmek istediğimiz bir husus da şudur; STK’lar olmasaydı BM ya da devletlerin mültecilerin korunması faaliyetlerini kesinlikle ve kesinlikle tek başına yürütmeleri mümkün olamazdı. O yüzden bu çalışmalara katkı sağlayan tüm STK’lara kurumum adına takdirlerimi iletiyorum. Özellikle de krizin başından bu yana özveriyle gece gündüz çalışan birçok STK, hak savunuculuğu yapan arkadaşlarımız, mültecilerin haklara erişimleri için çabalayan arkadaşlarımız, yardım dağıtan birçok arkadaşımız Türkiye’nin her yerinde çalıştılar.

2009 yılında yayınladığımız kent stratejimizle uyumlu olarak STK’lara teknik destek vermek ve onların güçlendirilmesini sağlamak hedeflerimiz arasındadır. Bu stratejinin bir vechesi olarak kent mültecilerine ilişkin yaş, cinsiyet ve farklılıklara dayalı bir yaklaşımımız var ve bu çerçevedeki faaliyetlerimizi de sivil toplumla birlikte yürütüyoruz. Peki bizim bu

yaklaşımımız neden var? Türkiye örneği üzerinden gitmek gerekirse, devletin ve bizim 2 milyonu aşkın Suriyeli mülteciyle tek tek çok uzun görüşmeler yapmamız mümkün değil. O nedenle ihtiyaç analizi, hassas grupların tespiti ve bunlara yönelik programlarımızı oluşturabilmemiz için farklı yöntemler bulmak zorundayız. Bu yöntemlerden biri de AGDM (*Age, Gender and Diversity Mainstreaming*) yöntemi olarak adlandırdığımız yaş, cinsiyet ve farklılık ana akımı üzerine çalışmalar yapmaktır. Yukarıda da ifade ettiğim gibi, mesela engelli bireylerin hassas gruplar olduğunu söyleyebiliriz, bireysel duruma göre bazı yalnız kadınların da hassas gruplar olduklarını söyleyebiliriz. Birtakım dezavantajlı ya da hassas grupları bir araya getirerek onların seslerinin duyurulması, katılımcı yollarla ihtiyaç analizi yapmanın yöntemlerinden biridir. Örnek vermem gerekirse STK'lar yardımıyla 45-60 yaş arası Afgan mülteci kadınlardan bir grubu bir araya getirerek ihtiyaç analizlerini yapmak ve onların yaşam şartlarını öğrenmek üzere odak grup toplantıları düzenliyoruz. Bu faaliyeti çeşitli yaş, cinsiyet veya farklı durumlar üzerinden yapabiliyoruz. Hem STK'ların hem bizim plan ve programlarımızı -2016, 2017, 2018 uzun vadeli planlarımızı- yapabilmemiz için bu analizlerin yapılması önemlidir. Bu analizler ayrıca acil ihtiyaçları tespit edip giderebilmek için de önemlidir. Mülteciler için toplum temelli, ortak katılımlı stratejilerimizi gerçekleştirirken, sahada bulunan STK'lar bize yardımcı oluyorlar ve verileri beraber değerlendiriyoruz.

Bütün bunların yanı sıra sizlere bir de BMMYK'nın toplum temelli yaklaşımından bahsetmek istiyorum. Yine STK'ların destekleriyle yaptığımız bir faaliyet bu. Kentte yaşayan 2 milyonu

aşkın mülteciye tek tek ev ziyareti yapıp bu analizleri yapmamız mümkün olamayacağı için, toplum temelli yaklaşımda mültecileri karar mekanizmalarına katmamız gerekmektedir. Yapılan toplantılara bakınız, konferanslara bakınız, birçoğunda mülteci göremezsiniz; mültecilerin yerine başkaları karar verir; gerçekten de başka insan hakları konularında da bunun böyle olduğu örneklerle rastlarsınız. Örneğin kadın meselesi konuşulur, mülteci konuşulur, başörtüsü konuşulur ama bu konuların öznesi olan kişilerin oralarda olmadığını görürsünüz. Biz bu yaklaşımı doğru bulmadığımız için mutlaka ama mutlaka mültecilerin karar mekanizmalarının içinde olmasına ve seslerinin duyulmasına çok dikkat ediyoruz.

Bunlar dışında bizim için önemli çalışmalardan bir diğeri de toplum merkezleri kurmaktır. Krizin başından bu yana Türkiye’de 36 tane toplum merkezi kuruldu ve bu merkezlerin altısı BMMYK tarafından fonlanıyor. Merkezlerin ikisi İstanbul’da bulunuyor ve İstanbul’da STK’ların yürüttüğü toplam altı toplum merkezi var.

Kentte yaşayan mültecilerin STK’lara veya BMMYK’ya daha rahat ulaşabilmeleri ve onlara dil kursları, mesleki eğitim gibi hizmetlerin sağlanması için toplum merkezleri önemli bir fonksiyona sahip. Bu merkezlerde ne tür yardımlar verilmektedir? Özellikle psikososyal danışmanlık, hukuki danışmanlık, eğitim, sağlık gibi konulara erişim, hak savunuculuğu, çocuk dostu alanlar kurulması, dil kursları vb. bu merkezlerde mültecileri güçlendirmek ve kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamak amacıyla yapılan faaliyetlerden bazılarıdır. Örneğin STK’ların UNICEF destekli toplum merkezlerinde çocuk dostu alanlar

kurmuş olmalarının hem İstanbul'da hem Güneydoğu'da son derecede etkili olduğunu düşünüyorum. Gelen mültecilerin ve özellikle de çocuk mültecilerin çoğu, savaş travması nedeniyle ya okulu bırakmakta ya da okulda başarısız olmaktadır. Çocuk dostu bu alanlar, eğitim konusunda sorun yaşayan, savaş travması olan çocukların iyileşmesini sağlayabilen yerlerdir. Öte yandan adolesan/ergenlik çağında, örneğin Suriyeli genç çocuklar, ablalık ve ağabeylik yaparak diğer Suriyeli mülteci çocuklara yardımcı oluyorlar bu merkezlerde. Bu da mülteci çocukların topluma kazandırılabilmesi için yine STK-BMMYK iş birliğinin önemli örneklerinden biridir.

Biliyorsunuz, krizin başından itibaren yaşananlardan beş ülke etkilendi: Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Mısır. Biz beş yıldır önce Suriye müdahale eylem planında, daha sonra geliştirilen dayanıklılık, sürdürülebilirlik planlarında yol gösterici olmaya çalışıyoruz. Bu müdahale eylem planına hem krizden etkilenen ülkelerin yetkilileri hem de uluslararası ve yerel STK'lar üye. Bu müdahale eylem planı bütün dünya kamuoyuna bu beş ülkenin ihtiyaçlarının ve problemlerinin aktarılması ve mültecilerin güçlendirilmesi faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla kuruldu ve STK'lar da bu koordinasyonun önemli bir ayağını oluşturuyor. BMMYK olarak Türkiye'de hem ulusal hem uluslararası STK'larla düzenli toplantılarımız ve koordinasyon faaliyetlerimiz devam ediyor. Başbakanlık ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de bu konuya hassasiyetle yaklaşp STK'ların görüşlerine başvurmak için toplantılar düzenliyor.

Bugün Türkiye'de akredite olmuş uluslararası STK'ların sayısı 127. Bu çok önemlidir. Toplum merkezlerinin sayısının 36'ya

çıkmiş olması da önemlidir. Yani canla başla hummalı bir çalışmanın olduğunu görüyorsunuz. Daha da önemlisi, bu çalışmaları daha efektif hale getirmek ancak doğru iş birlikleriyle mümkündür. Şimdi burada BMMYK ve STK'lar arasındaki iş birliği ve koordinasyonu aktarmaya çalışıyoruz ancak bu noktada STK'lar arasındaki koordinasyon ve iş birliği eksiklikleri de önemli bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Bazı konularda Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok. Geçmişte önemli birikimleri olan derneklerle yapılan iş birliği çalışmaları, kaynakların doğru kullanılması açısından faydalıdır. Yardım temelli, yardım dağıtan dernekler arasında da bir haritalama yapılması çok önemlidir. Ama görüyoruz ki bu dernekler sahada birbirleriyle çok fazla iletişim halinde değiller. Mesela X mahallesinde dört tane dernek yardım dağıtırken Y mahallesinde hiçbir derneğin çalışmaması gibi durumlar olabiliyor. Maalesef İstanbul da bu iş birliği eksikliği olan yerlerden. Biz BM olarak sürekli çağrıda bulunuyoruz, toplantılarımıza katılımı önemsiyoruz ki, bu koordinasyonu STK'lar arasında da arttıralım. Çünkü gelen yardımlar çok sınırlı ve sonsuza kadar sürmeyecek. Şu bir gerçek, Türkiye bu konuya çok ciddi bir kaynak ayırdı; BM Türkiye Ofisi 260 milyon dolar gibi bir bağışta bulundu ama dünyanın en pahalı şeyi ve en sürdürülemez şeyi insani yardımdır. Ekonomiye katılmamış kişilere sürekli insani yardım götürmek son derece zordur; bu hem bizlerin hem de STK'ların belini çok bükecek bir yükür.

Bunun dışında bizler uluslararası ve yerel STK'ların çalışmalarını izlemeye, onlara destek olmaya mutlaka devam ediyoruz ve edeceğiz. Ayrıca hem yerelde hem merkezde devletle çalışırken

devlet aktörlerinin STK'larla beraber çalışması için de katkılarımız oluyor ve olmaya da devam etmesini arzu ediyoruz. Eğitim çalışmaları, çalıştaylar, yuvarlak masa toplantıları düzenliyoruz ve buralarda sadece STK'larla değil akademisyenlerle de bir araya gelinmesi ve fikir alışverişinde bulunulmasını önemsiyoruz. STK'ların daha dinamik yapılar olması nedeniyle BM gibi yapıların plan ve programlarına katkıları, ufuk açıcı faaliyetleri ve fikirleri var ve bunlar bizim için yol gösterici oluyor.

Bunun dışında sektörel yaklaşımlarımız da var. Örnek vermem gerekirse eğitim konusunda eğitimle ilgili STK'larla iş birliklerimiz olmasına özen gösteriyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı, STK'lar ve BM'nin aslında üç ayaklı götürdüğü çalışmalar oldu. Bizim şu ana kadar Türkiye'de uygulama ortağı olarak belli miktarını ya da tamamını fonladığımız altı STK mevcut ve bu iş birliklerinin artması için her sene çağrıda bulunuyoruz. Bu kuruluşların tamamını fonlamak istiyoruz ama unutmamak gerekir ki biz de çalışmalarımızı bağışlarla yürütüyoruz. O nedenle her başvuruyu kabul etmemiz mümkün olamayabiliyor. Seçim sürecimizde kuruluşların profesyonel yaklaşımları, fonların efektif kullanılması ve bazı teknik kriterlere de mutlaka dikkat ediyoruz. Bize başvuru yapan ulusal veya uluslararası dernek ve vakıfların başvurularını her sene değerlendirmeye almaya devam edeceğiz. Mültecilerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerini ve hayatlarını normalleştirmeyi, yeniden kurmayı ancak bütün değerli aktörlerle el birliği içinde gerçekleştirebileceğimizi her platformda ifade ediyor ve STK'ların güçlendirilmesinin ve ortaklıkların önemini bir kez daha vurgulamak istiyorum.

III.BÖLÜM
GÜNCEL
MÜLTECİ
KRİZLERİNE
YAKIN BAKIŞ

SURİYELİ MÜLTECİLER VE ENTEGRASYON

Doç. Dr. Murat Erdoğan*

Suriye’de yaşanan dramın boyutu olağanüstü seviyelerdedir. 21 milyon Suriyeliden en az 250.000’i öldürüldü, 1 milyon kişi yaralandı, 5 milyon kişi Suriye’den kaçtı, 7 milyon kişi ülke içinde yer değiştirdi. Bu tablonun en acı tarafı da bölgede yakın ve orta vadede barış beklenmemesidir. Dolayısıyla bu manzaraya bakarak gelecekte neler yapmamız gerektiğini bir kez daha düşünmemiz gerekiyor.

Bir fotoğraf dünyayı ayağı kaldırdı ve savaşın boyutunu gözler önüne serdi. Oysa o fotoğraftakine benzer görüntüleri her gün başka büyükler ve başka çocuklar yaşıyordu, fakat bu gerçekler

* Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

insanların gündemine girmeyi başaramamıştı. Ancak dünya imaj dünyası ve bazen kamuoyunu motive etmek için sembolleşen unsurlar gerekiyor, bu da bunlardan bir tanesi oldu. Avrupa’da bu heyecan bundan yaklaşık altı ay önce başladı fakat çok fazla sürmeden duruldu. Artık Avrupa’nın her geçen gün kendi korkularına daha da fazla teslim olduğuna tanıklık ediyoruz. Önce görmezden geldiler, sonra görüp umursamadılar, sonra biraz ilgilenme ihtiyacı hissettiler ama ardından yine korkularına teslim oldular...

Türkiye’nin ise başından itibaren Suriyelilere dair politikasının üç ayağı olageldi:

1. Açık kapı politikası (insan haklarına uygundur.)
2. Geri göndermeme ilkesi
3. Geçici koruma

Türkiye 2014 sonundan itibaren dünyada en çok mülteci barındıran ülke haline gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye bu konuda söz söyleyecek ve yeni modeller oluşturacak konumdadır. Sorun şu ki, mültecilerle ilgili uluslararası düzenlemeler oldukça eski tarihli ve güncel ihtiyaçları karşılama konusunda soru işaretleri ile dolu. Bu nedenle Türkiye’nin mülteci düzenlemeleri konusunda güncel çalışmalara ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Üstelik mülteci kavramıyla ilgili de bir karmaşa bulunmaktadır. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne göre, mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti veya siyasal gruba mensubiyeti veya siyasal düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu

tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.

Türkiye bu anlaşmaya iki bakımdan çekince koymuştur. Buna göre Türkiye, yalnızca Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte, Avrupa dışından gelenleri mülteci kabul etmemektedir. Yapılan son düzenlemelere göre ise biz Suriyelilere sığınmacı diyebiliriz ve geçici koruma statüsü verebiliriz.

Türkiye 2011'de 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkardı ve 11 Nisan 2011'de de İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurdu. Ancak Suriye olayı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın gördüğü en büyük göç hareketliliği ve en büyük dramdır. Bundan dolayı da yaptıklarımız yeterli olamamaktadır. Türkiye coğrafi konumu itibarıyla göç alan bir toplum olmuştur, fakat daha önce hiç bu büyüklükte göç almamıştır. Türkiye'nin 1923 ile 2011 arasında aldığı göç, toplamda 2 milyondur. Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen Türk ve Türk soyundan olan bu insanlar, belirli mesleki niteliklerine göre Türkiye'de çeşitli illere dağıtılarak yerleştirildi. Son dalga 1980'li yıllarda Bulgaristan'dan geldi. Ancak Suriyeliler için bu şekilde bir yerleştirme planı izlenmedi. Suriyeliler ülke içerisinde kendileri dağıldılar. Onlar hakkında herhangi bir bilgimiz yok, yeteneklerini bilmiyoruz ve bu insanlar savaşın içinden geldiler. Bu sebeple de çok travmatik bir grup, dolayısıyla bu grubun yönetiminin daha özenle yapılması gerekiyor.

BM'ye göre kayıtlı Suriyeli mültecilerin sayısı 4,2 milyonun üzerinde ama eminim ki bu rakam 5 milyonu bulmakta ve bu rakamın büyük bir bölümü de Türkiye'de.

Avrupa, Suriye olayına karşı büyük bir duyarsızlık gösterdi ancak Aylan bebeğın durumu kamuoyunda büyük yankı yarattı. Oradaki STK'ların baskısıyla Avrupa devletleri kapılarını biraz olsun araladı. Avrupa'nın kapılarını aralaması, Suriyeli mülteciler için büyük umut olurken yeni bir göç hareketini de başlattı. Almanya, Avrupa devletleri arasında en çok yükü üstlenen ülke oldu. Senenin sonuna doğru rakamlar daha da artacaktır. Almanya'ya gidenlerin büyük çoğunluğu Türkiye'de kayıtlı olmayan, geçici olarak buraya gelip Avrupa'ya gitmek isteyenlerdir.

Son iki yılda Akdeniz'de ölen insan sayısı 5.000-6.000 ama karşıya geçmeyi başaran insan sayısı 500.000-600.000'dir. Bu nedenle bu insanlar yaşadıkları dramatik olaylardan sonra botlara binerek karşıya geçmeyi büyük bir tehlike olarak görmektedir.

Türkiye'de kayıtlı Suriyeli sayısı 2 milyonu aşmıştır. Net rakamlar bilinmemektedir. Bunun nedeni ilk iki sene kayıt yapamamış olmamızdır. Esed'in bu kadar direnebileceğı tahmin edilmediğinden kayıt konusu üzerinde durulmamıştır. Sonradan binlerce insanı kayıt altına almak ise bir hayli zor olmuştur. Bugün sadece kamplarda yaşayan insan sayısı net olarak verilebilmektedir. Kamplarda yaşayanların durumu ise bir süre sonra açık ceza evine dönüştüğünden kamplardan kaçışlar fazladır. Dolayısıyla bu sebeplerden ötürü bizim de konsantasyonumuzu kamp dışına vermemiz gerekmektedir.

Suriyelilerin durumuyla ilgili hâlâ stratejik bir karar alınmamıştır. Artık Suriyelilerin geçici olmadığını, kalıcı olduğunu kabullenmemiz gerekmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin %80'den

fazlası kadın ve çocuklardan oluştuğu için bunların geriye dönebilmesi çok daha zordur. Dolayısıyla biz bundan böyle Suriyelilerin kalıcı olduğunu bilerek planlarımızı yapmak zorundayız.

0-4 yaş arasındaki Suriyelilerin oranı %20'dir. Yani mülteci sayısını 2,5 milyon olarak alırsak Türkiye'de 0-4 yaş aralığında yaklaşık 500.000 Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Şu kesin ki, bu çocukların nerdeyse yarısı Türkiye'de doğdu. Bu çocukların yasal statüsü ne olursa olsun bunlar Türkiye'nin çocuklarıdır. Ama asıl büyük kriz 5-17 yaş grubu okul çağı çocukları arasında yaşanmaktadır. Bu çocukların sayısı yaklaşık 800.000'dir. Bunların okula gitmemesi kayıp kuşak oluşumuna neden olmaktadır. Bu çocukların acil olarak eğitim imkânına kavuşmaları gerekmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin küçük bir kısmı Arapça olarak Suriye müfredatına göre eğitim alabilmektedir. Ancak çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmeleri gerekmektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin yaklaşık 80.000'i yabancı statüsündedir ve ikamet belgeleri bulunmaktadır. Sadece 6.000-7.000'i yasal olarak çalışabilmektedir ve halen en az 400.000 Suriyeli Türkiye'de kayıt dışıdır. Bu kişiler ancak ucuz işçi olarak iş bulabilmektedir. Büyük bölümü çocuk yaşıta olan bu işçiler ciddi risk altındadır. Bu konuda hükümet bazı çalışmalar yapıyor, mesela Amerika'daki yeşil kart benzeri turkuaz kart çıkartılması öngörüldü. Umarım bu adımların atılmasıyla Suriyeliler çalışma hayatında kendilerine yer bulabilirler. Tabii bu durum Türkiye'de %11 seviyelerinin üzerindeki işsizlik oranları sebebiyle toplum tepkisini çekmektedir. Bu kaygı haklı olsa bile, pastayı büyütmekten başka seçenek bulunmamaktadır. Bu insanlar zaten çalışıyor ama çalışırken yerel insanları yerlerinden etmeyecek

tedbirlerin de alınması gerekiyor, aksi takdirde sosyal çatışma kaçınılmaz hale gelebilir.

Türkiye’de günde 125, yılda 45.000 bebek doğuyor. Bugüne kadar Türkiye’de 9,5 milyondan fazla Suriyeli, hastane veya polikliniklerden bir şekilde sağlık hizmeti aldı, 280.000’in üzerinde ameliyat gerçekleştirildi. Bunlar olağanüstü rakamlar olmakla birlikte ve bu süreç şimdiye kadar fena yönetilmemiş olsa da bundan sonra yeni stratejik kararlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’deki yönetim yapısı şu şekildedir: En tepede Başbakan, onun altında Başbakan Yardımcılığı ve başbakanlığa bağlı Göç Koordinatörlüğü, onun altında İçişleri Bakanlığı ve AFAD. Bu yük bu şekilde Türkiye gibi merkezî sistemin güçlü olduğu bir ülkede yeni bir bakanlık olmadan götürülebilecek bir yük değildir. Bu nedenle benim önerim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ikiye bölünerek Aile ve Kadın olarak ayrılıp Sosyal Politikalar ve Uyum denilen yeni bir yapılanmayla Türkiye’de bu sürecin yönetiminin tek elde toplanmasıdır. Devamında belediyelerin güçlendirilmesi, kaynaklarının genişletilmesi ve sivil toplumun bu konudaki inisiyatifinin artırılması gerekiyor.

Türkiye’nin Suriyelilere ve genel olarak Araplara karşı ciddi ön yargıları bulunmakta. Bunlar yapılacak iyi çalışmalarla zamanla kırılabilir. Korkular yersiz olsa da komşumuz ve din kardeşliğinden ötürü entegrasyonun tek başına yeterli olduğuna güvenmek de makul değildir. Ön yargıların kırılması gerekmektedir. Ötekileştirme oldukça fazladır. Şu an Türkiye’deki Suriyelilerin suça karışma oranları oldukça düşük ancak 2,5 milyon kişi zorunlu göçle bir yere geldiyse ilk birkaç yıl oldukça sakin geçer.

Ama ondan sonraki süreçte, eğitimsiz, işsiz ve ötekileştirilmiş kârlırlarsa bu durumun yaratacağı sıkıntılar kaçınılmazdır. Şu an cezaevlerimizde 3.500'e yakın yabancı mahkûm bulunmaktadır. Bunların %40'ı Suriyeli ve bu sayı gitgide artmaktadır. Hatta yakın zamanda sadece Suriyeliler için bir cezaevi açılması konusu Adalet Bakanlığı'nda tartışılmaya başlanmıştır, çünkü bu insanlarla iletişim oldukça güç olmaktadır. Ancak bu kadar büyük bir topluma vatandaşlık vermeden entegrasyon sağlanamaz; aksi takdirde sorunlar kaçınılmaz hale gelir.

Türk ekonomi dünyası bu insanlara istihdam alanlarının açılması ve legal çalışma haklarının verilmesi konusunda net bir tavır ortaya koymaktadır. Türk iş dünyasına göre uyum politikalarında öncelikli olarak;

- Sağlıklı kayıtlama
- Çocukların eğitimi
- Çalışma ve iş yeri kurma hakkının düzenlenmesi
- Uluslararası hukuk ile yasal ve idari düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Suriyelilerin istihdamı için hem Suriyelilerin niteliklerinin hem de Türkiye'nin sektörel ve bölgesel analizlerinin yapılması gerekmektedir.

Her şeye rağmen Türkiye'nin bu krizi aşacak kapasitesi vardır. Suriyeli mültecilerle birlikte yaşanabilecek huzurlu bir toplum oluşturulması için en az zararlı olayı kapatabilmek gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için gerçekçi olmak ilk adımdır. Türkiye'nin performansının takdir edilip eksikliklerin üzerine gidilmesi gerekmektedir.

SURİYELİ MÜLTECİLER

Samir Hafez*

Türkiye’de bugün 2,5 milyon Suriyeli mülteci olduğu çok sıklıkla telaffuz edilmektedir. Ürdün’de ve Lübnan’da da, net olmamakla birlikte, 3 milyon yahut daha az sayıda sığınmacı barınıyor. Bilhassa Lübnan’da çok kötü şartlar altında kalanlar olduğunu biliyoruz ve bu durum sadece rejimden kaynaklı değil; farklı etnik ve dinî yapılardan oluştuğu için Lübnan halkının Suriyeli sığınmacılara olumsuz yaklaşması sebebiyle de problemler yaşıyor.

Bu ülkede bulunanların çoğu Şam’dan veya Humus’tan giden sığınmacılar. Burada şu hususun altını özellikle çizmek gerekir ki, Humus’un neredeyse %60’ı Türkmen asıllıdır. Bazılarını

* Suriye Türkmen Birliği Başkanı

Türkiye'ye getirmekle beraber çoğunu getiremedik. Aradaki mesafenin daha az oluşu sebebiyle, birkaç saatlik yoldan dola-
yı, insanların çoğu Lübnan'a geçmeyi tercih etmiştir, ancak bu-
rada çok kötü şartlarda yaşıyorlar. Dilencilikten başka bir şey
yapamıyorlar, çalışmalarına izin verilmiyor ve hor görülüyor-
lar. Lübnan 6 milyon nüfuslu, görece küçük bir ülke ancak gi-
den Suriyeli sığınmacılarla bu sayıya 1 milyon kişi daha eklen-
di ve nüfus 7 milyon oldu.

Suriye halkının neredeyse yarısına yakını, yani 10 milyonu,
ülke dışında yaşamaya çalışıyor. Suriye sanki kasıtlı olarak bo-
şaltılıyor ve bu bilhassa mezhebî ve etnik temelde rejimin işine
gelecek şekilde yapılıyor. Olayların başladığı 2011 yılının ba-
har aylarını hatırladığımızda, ilk altı ay içinde insanların ya-
şadıkları yerlerden sürülmesi konusunda talimatlar geliyordu.
Kırsal bölgelerdeki göçü hızlandırmak için “Günde 20 kişi öl-
dürülecek” diye bir rapor gelmişti o günlerde. Altı ay geçtikten
sonra devlet sistematik şekilde halkın silaha sarılmasını istedi.
Biz de silaha sarılmak mecburiyetinde kaldık çünkü evlerimi-
ze kadar geldiler. Evlerimizi ve ailelerimizi savunmak için si-
laha mecburen sarıldık.

Türkmen Dağı'ndan bir örnek vereyim sizlere. Türkmen
Dağı'nda bir ailenin yıllık geliri ortalama 2.000 dolar düzeyin-
deydi. Bu olaylar başladığında insanlar kendilerini, ailelerini
ve köylerini koruyabilmek için silah almak zorunda kaldı ve
bu, yıllık gelirin yarıdan fazlasının bireysel korunma amacı-
yla silahlanmaya harcanmasına yol açtı. Hiç kimse durduk yer-
de silaha sarılmak istemeyeceği gibi, gelirinin büyük kısmını

da bu işe harcamak istemez. Ama büyük bir dengesizlik vardı ve sivil halkın üzerine gelişmiş silahlarla gelen baskıcı güçlere ve rejim milislerine karşı başka çare bırakılmamıştı.

Bunu çok iyi anlamak lazım. Ben yine başladığım noktaya dönüyorum. O da şu; halk Suriye'yi boşaltması için âdeta zorlandı. Önce Suriye rejimi bu işi yaptı, ardından İran ve destekçileri sivilleri bombalayarak aynı görevi sürdürdü ve bugün de Rusya Suriye'ye girdi. Başka bir dış gücün müdahalesi ile insani durum düzelmüyor. Bugün mülteci durumuna düşen insan sayısı günlük 10.000 ise, yarın bu rakam iki-üç katına çıkacaktır. Sonunda ne oldu diye baktığımızda, Suriye'nin yarısının boşaldığını ve insanların farklı ülkelere göç etmek zorunda kaldığını görüyoruz. Ülkemiz boşaltıldıktan sonra kuzeyde PYD, batıda rejim, doğuda da DAEŞ yerleşti, ülkenin orta kesiminde ise karmakarışık bir durum var.

Bakınız Suriye boşaltıldı ve böyle giderse ülkenin bir arada yaşayabilen insanlardan arındırılması süreci devam edecek. Şam'dan, Halep'ten, Humus'tan gençler, sizin de televizyonlarda gördüğünüz gibi, hep Avrupa'ya göçmek istedi. Peki neden birdenbire Avrupa? Bunun bir rastlantı olmadığını bazı rakamlar vererek göstermek isterim. Suriye'de devletin desteği ile 1.150 ofis açıldı. Bunlar, göçmenlerin işlerini kolaylaştırma adı altında, halkın göç etmesine yardımcı olmak için kuruldu. Peki nasıl yardımcı oluyorlar? Diyorlar ki, "Siz kişi başı 180 dolar ödeyin, biz sizi Şam'dan, Humus'tan veyahut herhangi bir bölgeden alıp Lübnan'da Trablus'a götürelim ve oradan gemiye bindirip Türkiye'ye kadar ulaştıralım. Ardından

siz kendi gayretlerinizle Avrupalı kuruluşlarla diyalog kurarak Türkiye’den daha batıya doğru devam edin.” Buradaki süreci Suriye devleti âdeta destekledi ve mafya aracılığı ile ülkeyi boşaltma planını yürüttü. Fark ettiyseniz bilhassa Batı’ya göç edenlerin çoğu, belki %95’inden daha fazlası genç. Ülkenin geleceğini inşa edecek entelektüel ve fiziksel gücünü oluşturan bu gençlerin çoğu Batı’ya gitti. Batı ise fırsatçı bir şekilde şimdiki aralarından istediğini seçiyor.

Türkiye ile kıyaslamak bile istemiyorum. Türkiye’nin yaptığı, insaniliğin en zirve noktası. Hiç kimseye kimsin, nesin diye sormadı. Ama şunu da itiraf etmemiz gerekir ki, biz, Türkiye olarak böylesi büyük bir göçe hazır değildik. Biraz geç de olsa çalışmalara başlandı ama beş sene sonra. Çok geç kalındı. Biz baştan bunun üzerinde durmalıydık. Suriye yavaş yavaş boşaltılıp ülkenin geleceğini oluşturan genç beyinlerin çoğu para için Avrupa’ya götürülürken, keşke sadece bu genç iş gücü için bir miktar bütçe ayırsaydık ve bunların en azından bir kısmını alıp onlar iş bulana kadar deseydik ki, “Siz burada kalın ve iş bulana kadar size ayda bir miktar işsizlik parası verelim ve burada Türkçe öğrenip değişik sektörlerle yerleşin.”

Bu şekilde göçten çok faydalanabilirdik. Bakın, bilginiz olsun, İstanbul’da doktoraşı olan tam tamına 1.000 mülteci saydık, tam 1.000 kişi. Üniversitede hocalık yapan, doktoraşı olan kişiler var ve biz bu insanlardan hâlâ adam akıllı faydalanamıyoruz. Sıkıntıları sayarsak bunlar içinde en öne çıkanı tabii ki dil sorunu. Ama aradan zaman geçince, insanlar birbiriyle anlaşmaya başlayınca, Türkiye bunu sonradan müthiş bir

şekilde telafi etti. Artık evini, eşyalarını paylaşan çok düşük gelirli aileler bile var.

Kamplarda 300.000'e yakın insan yaşıyor. Adana'da bir kamp-
ta 10.000 Türkmen var ve kamptan saat sekizden önce çıkılması,
beşten sonra da kampa giriş yapılması yasak. Bu kural kamp-
ta birtakım teknik düzenlemeleri temin için konulmuş olabilir
ama insanların hayatını çok da kolaylaştırmadığı ortada. Zira,
bu kısıtlamalar, kampta kalan ve çalışabilecek durumda olan
insanların iş gücüne katılımını engelliyor. Gördüğüm bir diğer
sıkıntı da şu. Kamplarda kalan kişiler ihtiyaçlarını bulunduk-
ları kamptaki marketten temin etmek zorunda. Devlet ailede-
ki her kişi için 100 liralık bir kupon veriyor ama bu kuponlar-
la çocuklar için çikolata, şeker, bisküvi vb. gıdalar alınamıyor,
ancak temel tüketim malzemeleri alınabiliyor. 10.000 kişilik bir
kampta sadece bir market var ve oradan her şeyi alamıyorsu-
nuz. İnsanlarla konuştuğumuzda hepsi aynı soruna işaret edi-
yor: "Hanımlar sabah markete gidiyor ancak öğlen kendileri-
ne sıra geliyor."

Yine kamplarda yaşanan sıkıntılardan bir diğeri, içerde bir
çeşit tekel oluşması riski. Kamplarda yaşayan insanların bir bö-
lümü Türkmen ve Türkçe biliyorlar. Dışarıya çıkıyorlar ve bakı-
yorlar, kampta kilosu 2 TL olan domates dışarıda 1 TL. Ancak
dışarıdan kampa bir şey getiremezler, getirdiklerinde ellerin-
deki poşetleri çöpe atıyorlar. Bunun için ben AFAD'la çok
görüştim, vali beylerle de bir görüşmem oldu ama hâlâ bu so-
runu çözemedik. Evet, biz Türkiye olarak bir kamp açtık, yer
verdik ancak arkasında çok iyi bir organizasyon yok. Yalnızca

gıdadan bahsetmiyorum; kamptan birisi herhangi bir şeye itiraz etse, bağırsa ve dese ki, “Ben bunu kabul etmiyorum” yahut bir yürüyüş yapıp “Biz bunu hak etmiyoruz” dese, o kişi hemen alınıyor ve “Seni Esed’e geri yollayacağız” diye tehdit ediliyor. Bakın bu da bir zulümdür.

Bunları anlatırken şunu inkâr etmiyorum; bir kampın içine 10.000 kişi alıp barındırmak veya genel toplamda neredeyse 3 milyon sığınmacıyı ülkenize alarak onları idare etmeye çalışmak büyük bir fedakârlıktır. Bu çok büyük emek ve organizasyon ister. Ama biz Türkiye olarak buna hâlâ çok hazırlıklı değiliz.

Ben neredeyse 1970 yılından beri Türkiye’ye değişik vesilelerle gelip gittiğim için alışkınım ama savaş sonrasında buraya gelen Türkmen asıllı bir Suriyeli nasıl hastaneye gideceğini dahi bilmiyor; yahut bir sıkıntısı olduğu zaman, bir şeyi çalındığında nasıl karakola gideceğini, kiminle konuşacağını bilmiyor; çok kişi duydum böyle. Evet, Suriyelilere hastaneler bedava. Allah çok razı olsun. Dünyada kimse bize böyle bir kapı açmadı. Fakat çoğu kişi nereye gideceğini ve hangi usulle gideceğini bilmediği için hastanelerin kapısından geri dönüyor. Başıma gelen çok acı bir hadiseden bahsetmek isterim. Bazı doktorlar var ki, “Siz Suriyelisiniz, niçin Esed’e karşı geliyorsunuz, bakmıyoruz size.” diyorlar. Beş hastane dolaşan kişiler var bu şekilde, hatırlıyorum bir kadın beşinci hastaneden sonra vefat etti.

Aradan geçen uzun süreye rağmen ülkemizdeki Suriyeliler bazı şeyleri nasıl yapacaklarını hâlâ bilmiyor. Onun için ben şöyle bir öneride bulundum: Suriyelilerin hepsinin cep telefonu var, bunların telefon numaralarını kaydedelim ve gerekli

bilgilendirmeyi mesajla yapalım, diyelim ki, “Siz şimdi şöyle bir hak kazandınız veya siz bu belgeyi elde ettikten sonra artık hastaneye gidebilirsiniz.”

Çalışma izni resmî olarak tanınmadığı için en azından son birkaç yıla kadar 600 lira ile 12 saat çalıştırılan kişiler vardı. Bu insanlar nereye şikâyetle bulunabileceklerini dahi bilmiyorlar. Zaten paraya ihtiyaçları olduğu için de şikâyet etmeyi düşünmüyorlar ama bu noktada onların haklarını gözetecek bir mekanizmanın olmaması büyük eksiklik. Bu konularda çok sıkıntı var, biraz geç kaldık.

Tekrar ediyorum, kolay değil 3 milyon insanı entegre edebilmek ya da barındırabilmek. Aklıma hac organizasyonu geldi. Düşünün, bir-iki gün içinde 2-3 milyon kişi Mekke’ye geliyor ama orada önlem alındığı için büyük bir sorun olmadan her şey yolunda işliyor. Biz beşinci seneye girdik ama hâlâ bir çalışma yapmadık. Benim önerim beş senelik, on senelik, on beş senelik bir program hazırlanması yönünde. Ama şunu dikkate alarak çıkartalım bu programı; tüm Suriyeli sığınmacılarla birlikte ben de bir Suriyeli olarak asimilasyona karşıyım. Hatta benim tavsiyem, sığınmacılara kimlik de verilmemesi yönünde. Bazıları kimlik verelim diyor ancak ben ona karşıyım çünkü Esed’in istediği de bu. Kimlik alsınlar, Türkiye’de kalsınlar, Suriye’ye dönmessinler istiyor. İşte bu yüzden Suriye insanını Türkiye’de kalıcı hale getirecek önlemlerin tümüne prensip olarak karşı olmak gerekiyor.

Bununla birlikte aciliyeti olan bazı konuların da iyi niyetli bir şekilde bir an önce çözüme kavuşturulması lazım. Suriyeli

sığınmacılarla birlikte buradaki halkın da bilinçlendirilmesi önemli. Ayrıca insanlara bir sorunla karşılaştıklarında ne yapabilecekleri, nereye gidebilecekleri konularında bilgilendirme yapılması gerekli. Bunun için müşterek heyetler kurulmalı. Bu konuyla ilgili iki buçuk senedir uğraşıyorum ancak bir netice alamadım. Suriyelilerin sağlık, eğitim, hukuki işler vb. sorunları için Türk-Arap ortak heyetleri kurulmalı. Çünkü Suriyeliler hâlâ, fiziki olarak Türkiye’de bulunsalar da, kendi içlerinde bir dünyada yaşıyorlar. Bu arada, sığınmacıların sorunlarıyla ilgilenmesi gereken sürgünde geçici bir başbakanlık kuruldu. Ancak bu geçici başbakanlık tam bir başarısızlık içinde. Ulusal koalisyon ise seçimler için uğraşıyor ve sığınmacıların hayati sorunları konusunda oralı bile değil. Bu nedenle Türkiye’deki yetkililer bu konuda inisiyatifli ele alarak çözümler üretmeli ve Suriyelileri iş birliğine zorlamalı.

Suriyeliler çok çalışkan ve üretken bir halktır. Ancak son yıllarda uğradıkları sosyal travmalar onlarda biraz tembelliğe yol açmış durumda. Gençler kamplarda yatıyor, dışarı çıkma izni olan bazıları çalışıyor ancak kamplardakilerin çoğu çalışmıyor, “bir eli yağda bir eli balda” gibi görünüyorlar. Biz bunlardan hiç faydalanamıyoruz hatta koyduk kamplara ve en verimli olmaları gereken dönemlerinde onlardan ne fiziki olarak ne de entelektüel olarak verim alabiliyoruz. Peki biz eğitim için ne yaptık? Herkes gelip Suriyeliler için okul açmak istediğini söyledi ve yüzlerce özel okul açıldı ancak bunlar üzerinde yeterli devlet kontrolü sağlanamadı. Evet, devlet o okullara Arapça bilmeyen bir müdür atıyor ve müdür okulda ne okutulduğunu dahi bilmiyor.

Şimdi sizlerle küçük bir şey paylaşacağım. Bu uygulama kaldırıldı ancak bu yaşanmış bir olay. Suriye’de geçici hükümet döneminde, bir bakan tarafından bir tarih kitabı hazırlandı ve iki sene öncesine kadar okutuldu. Bugün kaldırıldı ancak bilin diye anlatıyorum! O kitabın kapağında Osmanlı amblemi var; Fatih’in, Yavuz Selim’in resimleri, tuğraları vb. Türkiye’de biz bunu görünce “Oh, herhalde Türkiye’ye ve Osmanlı’ya saygısı olan çok iyi bir kitap”, deriz ancak bu kitabın içinde tam 36 yerde Türkiye’nin Arap ülkelerine zulmü diye bir bahis geçiyordu. Neden? Çünkü biz Türkiye olarak iyi niyetle kitabın içeriğini tamamen kontrol etmedik. Onun için diyorum ki, kontrolümüz hâlâ zayıftır. Bunun üzerinde çok durulmuyor, oysa müşterek heyetler kurulması lazım. Bu heyetlerin her kesimi temsil etmesi gerekir. Bunu en başta da söylemiştim, hâlâ da söylüyorum. Sonradan, benim bilgimin dışında böyle heyetler kurulmuş mudur bilemiyorum ancak kurulmadı ise kurulmalıdır.

Burada kimi sosyolojik gerçekler nedense hep görmezden gendi. Örneğin, Suriyeliler burada kendi aralarında dahi hemen gruplaştılar. Bu gruplaşmalar olumlu sonuçların yanı sıra, birçok olumsuzluğu da beraberinde getirdi. Bu durumun en iyi tarafı, birbirini sahiplenme duygusunun gelişmesi idi. Örneğin, Humuslular ayrı bir grup oldu, Halepliler ayrı, hatta futbol takımı bile kurdular Antep’te. Müzik dersleri verenler, performans sergileyenler oldu. Bunlar çok ilginç şeyler ancak yine de kontrolün dışında. Oysa yakından takip etmemiz gereken bir konu. Yeniden vurgulamak istiyorum, bu sığınmacılara kesinlikle Türkiye vatandaşlığı verilmemeli. Ama yaşamlarını kolaylaştıracak düzenlemelerle ülkelere dönünceye kadar

birtakım imkânlar sunulmalı. Örneğin, çalışma haklarını korumamız lazım; Suriyeli doktorlar, dişçiler hâlâ kaçak çalışıyor. Hâlâ adam akıllı bir çalışma yapılmadı onlar hakkında. Hatta, bazıları gerçekten doktor mu bilinmiyor! Bu, bir imtihana tabi tutularak mı olur yoksa başka bir yöntemle mi bilmiyorum, ancak bir şekilde halledilmesi gereken çok önemli bir konu. Çünkü Suriyeliler hâlâ o doktorlara gidiyor ve onlar da hep kaçak çalışıyorlar. Suriyeliler gelirleri çok düşük olduğu için 20 lira gibi az bir para karşılığında bu kişilere tedavi oluyorlar.

Suriyeliler gerçekten çok aktif ve sosyal olarak iyi sayılabilecek bir durumdalar. 2,5 milyonun neredeyse 2 milyona yakını kamp dışında yaşıyor ve hepsi bir kazanç yolu bulma çabasında. Hepsı dilenci değil; kimisi çalışıyor, kimisi kendi işini kuruyor. Ama bu aşamada üzerinde durmamız gereken önemli nokta, Suriyelilerin artık Türkçe öğrenmek zorunda olduğu. Bunu mecbur hale getirmek mümkün olmasa da en azından iş yapanlar için bunu bir kurs ile düzenleyebiliriz, özellikle gençler için. Bir genç Almanya veya İsveç'e gittiğinde hemen hükümet tarafından alınır ve bir dil kursuna gönderilir. Biz çok serbest bıraktık bu konuyu, bence artık üzerinde durulması gerekiyor. Düşünün, okula giden küçük çocuklar anneleriyle çarşıya gidiyor, beş-altı yaşındaki çocuk annesine tercümanlık yapıyor. Evet, Arapçayı unutmazınlar, ancak herkese Türkçe öğrenme şartı getirmeliyiz, devlet bunun için bir şey yapmalı. Bu anlatıklarım küçük olaylar ama bunların üzerinde durulursa oldukça etkili sonuçlar elde edilebilir.

Belki bunu anlatmanın yeri burası değil ama bilin ki bizim Bayırbucak Dağı'nda, Bucak'ta insanlar evlerinden çıkamıyor.

Türkiye'nin Hatay ilinin hemen güneyindeki bölgede yaklaşık 73 köy bulunuyor ve nüfusu da 400.000 civarında. Hepsi Türkmen, hepsi de Türkçe biliyor, Türkçeleri benden iyi. Bazı bölgelerde kendileri çıkamadıkları için çocuklarını savaşa gönderiyorlar. Bazıları da Türkiye'nin sınırına kadar geliyor ve içeri girmeyecek duruyorlar, herhangi bir yere ayrılmıyorlar. Söyledikleri ise, "Biz duracağız, Suriye'yi, toprağımızı onlara bırakmayacağız, koruyacağız." oluyor. Çünkü biz Suriyeli Türkmenler olarak 1.000 seneden daha fazla bir süredir buradayız, onun için buralar bizim ana yurdumuzdur ve biz burayı koruyacağız, çocuklarımızın yanında duracağız. İnanın ki, ben oradayken genç çocuklar dahi kilometrelerce yürüyerek İranlı veya Lübnanlı Şii militanlara ya da Şebbiha veya Ruslardan bölgeye saldırı düzenleyen silahlı kişilere karşı bölgeyi savunuyor ve yurtlarına kimseyi sokmamaya çalışıyorlardı. Anneleri, aileleri her ihtimale karşı Türkiye sınırına kadar gelseler de, Türkiye tarafına geçmeden son ana kadar orada bekliyor ve son ana kadar çocuklarının yanında kalmak istiyorlar. Onun için oradaki Türkmenler gelmek istemiyor.

Suriye'de Türkmenlerin çoğu dağınık bir şekilde beş yerde yaşıyor. En kalabalık olan yer Halep. Orada 1 milyondan fazla Türkmen var. Sonra Humus geliyor, orada da 800.000 Türkmen var ancak asimilasyondan dolayı yalnızca yaşlılar Türkçe biliyor, yeni nesil ise Arapça konuşuyor. Türkmenlerin yaşadığı üçüncü yer Bayırbusak, dördüncüsü de Golan Tepeleri'nde bir bölge. Bunlar Türkmen olanlar, bir de eski Osmanlı'dan kalanlar var. Eski cumhurbaşkanımız Muhammed Said bir Türkmen'di. Sonra, 1946'dan sonraki bağımsızlık ardından

gelen ilk cumhurbaşkanımız Şükrü el-Kuvvetli de Türk asıllı idi. Sonraki dönemde iktidara gelen cumhurbaşkanları Edip Çiçekli ve Hüsnü es-Zaim de birer Türk'tü. Onun için bilin ki biz başka bir yerden gelmedik. Biz kendi memleketimizden, yine memleketimiz olan başka bir yere geldik ama biz asıl vatanımıza dönmek istiyoruz, çünkü Suriye'nin bölünmesine karşıyız.

FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER

Muhammed Mişeniş*

1917 senesinde, Osmanlı döneminden sonra, İngilizlerin bölgeyi işgal etmesi sonrası dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour, Yahudilere Filistin’de bir devlet kurulacağını sözünü vermiştir. Batı’nın özellikle bizim coğrafyamız söz konusu olduğunda olumsuz düşüncelere sahip olduğu aşikârdır. Bir milleti yok etmek, dışarıdan başka bir milleti o topraklara yerleştirmek ve asıl yer sahiplerini tamamen saf dışı bırakmak Batı zihniyetinin ne kadar acımasız olduğunu ortaya koymuştur. Filistin’de bir Yahudi devleti kurma projesi, İngiltere’nin desteğiyle ve dünyadaki siyonizm yanlılarının yardımıyla gerçekleştirilen bir proje ve bu proje karşısında da güçsüz bırakılmış bir toplum ve hatta bir ümmet var.

* Filistin Dayanışma Derneği Başkanı

Bu proje her ne kadar ilk defa 1917’de uygulamaya konmuş olsa da 1948’de tam anlamıyla gerçekleşti. Siyonist İsrail rejiminin kurulmasıyla birlikte Filistin topraklarının %78’ine bu tarihte el konuldu. Bu işgal süresinde siyonistler ilk birkaç yılda 550 Filistin köyünü tamamen yok ettiler. O günlerde yerini yurdunu terk etmek zorunda kalan Filistinli göçmenler ise, ülkelerinden sadece birkaç gün veya birkaç ay için uzak kalacaklarını düşünüyorlardı. Kendileri doğrudan işgal altında kaldığından diğer Arap ülke yetkililerinin vaatlerine güvenerek bu sürenin uzun olmayacağına inandırılmışlardı. Ancak çok geçmeden Arap ordusunun hezimetıyla uyandıklarında, 850.000 Filistinli kendini sürgüne uğramış olarak buldu. O tarihten itibaren sürekli artan oranlarda göçmen, Filistin’in çevresindeki ülkelerde mülteci olarak yaşamlarını sürdürmeye başladı.

Büyük umut ve beklentilerle girilen 1967 Savaşı’nda Arap rejimleri ikinci hezimete uğradığında, Filistinliler için artık kendi kaderlerini çizmek üzere harekete geçme vaktinin geldiği anlaşıldı. Bu savaş ardından İsrail işgal rejiminin Filistin topraklarının tamamını ele geçirmesiyle binlerce yeni mülteci ortaya çıkarken, mülteci kamplarında da direnişin sesi yükselmeye başladı.

Olağanüstü koşullarda mülteci konumuna düşürülmüş milyonlarca Filistinli, gerek uluslararası yasalara gerekse pratik uygulamalara göre çok büyük mağduriyetlere maruz kalmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nden başlamak üzere, 1967 taslağı ve BMMYK’nın anlaşmasına göre Filistinli mülteciler için birtakım düzenlemeler getirilmiştir ancak bütün bu düzenlemelere

rağmen Filistinli mültecilerin başka herhangi bir ülke mültecisi gibi pasaport alma, gezme hakkı yoktur. Sadece belirli belgeleri ibraz etmeleri koşuluyla geçici olarak ülkeler arası geçiş yapabilme hakları bulunmaktadır. Filistinliler savunma ve koruma haklarına sahip olmadıkları gibi, mülteci olarak yaşadıkları ülkelerde de çoğunlukla birçok haktan mahrumdurlar.

Filistinlilerle ilgili üç önemli yasal düzenleme bulunmaktadır: Bunlardan birincisi 29 Aralık 1947’de BM’nin kabul ettiği 181 sayılı karardır. Bu karara göre Filistin toprakları üç parçaya bölünmüştür. Parçalardan birini oluşturan Filistin Arap Devleti %43 toprağa sahip olurken, Yahudi devleti %56 toprağa çöreklenmiştir. Kudüs kenti ve çevresi ise sahip olduğu özellikli durumu sebebiyle çözüm ona uluslararası himaye altına alınmıştır. Sadece Filistin topraklarının %56’sını Yahudilere vermekle kalmayıp yüz binlerce Filistinlinin yurtsuz kalmasını yasalaştıran bu kararın çok ciddi sonuçları olmuştur. O tarihlerde Filistin topraklarındaki Yahudi nüfusu ölçü alınmış olsaydı Yahudilere sadece %6 oranında toprak verilmesi gerekirdi. Bu karar şu anlama geliyor: BM Filistinlilerin canları ve kanları üzerinden bir devlet inşa edilmesine ön ayak olmuştur.

İkinci karar ise yine BM’nin 194 no.lu kararıdır. 1948’de kabul edilen bu kararla İsrail devletinin kurulması ve tanınmasından sonra Filistinlilerin kendi köylerine dönmeleri yasal zemine bağlanmıştı. Ama bu kararda bilinçli olarak ve zımnen dayatılan sonuca göre, Filistinlilerin bir bölümünün kendi köylerine ve memleketlerine dönmeleri ancak İsrail devletinin vatandaşı olmayı kabul etmeleri halinde mümkün olabilecekti.

Genel olarak tüm Filistin tarihini ama özelde mültecileri ilgilendiren üçüncü karar ise UNRWA'nın kuruluşunu getiren karardır. Filistin topraklarının işgali sonucunda ortaya çıkan büyük mülteci sorunu, insani bir trajedi üretmeye başlayınca, mültecilere yönelik insani yardımları uluslararası güvence altına almak üzere BM'ye bağlı bir kurum olarak UNRWA 1949 yılında kuruldu. Bugün tüm Filistin mülteci kamplarında bu örgütün aktif çalışmaları olsa da UNRWA tarafından ayda bir verilen gıda kolileri ya da BM denetimindeki okulların tefrişatının yapılması, mültecilerin yaşamsal sorunlarını çözmede kalıcı bir araca dönüşememiş, bilakis İsrail işgalini meşrulaştıran bir rol oynamıştır.

Bugün Filistinli mültecinin tanımı ile ilgili bir ittifak yoktur. BM'nin Filistin hakkındaki kararlarında yapılan tanımlar bir yana, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kendi tanımında, 1949 Cenevre Anlaşması'nda ve hatta Afrika Birliği Örgütü belgelerinde farklı ifadeler geçmektedir. İnsani yardım kurumlarının her biri de kendi konumuna göre Filistinli mültecilerin kimler olduğu konusunda ayrışabilmektedir. Bu tanımlama problemi, Filistin mültecinin ülkesini terk edip başka bir ülke sınırları içinde geçici olarak barındırılan klasik anlamdaki mülteciye farklı durumundan kaynaklandığı için karmaşık görünmektedir. Zira Filistinliler, neredeyse üçüncü nesil geçtiği ve hayat koşulları tamamen değiştiği halde kendi vatanlarından uzaklarda, 60 yıl önceki statü ile hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadır.

Onların bu farklı durumunu kötüleştiren hususlardan biri de Filistinlilerin toplam mülteci sayısının kendi topraklarında yaşayan Filistin nüfusundan çok daha fazla olmasıdır. Bugün

dünyanın farklı bölgelerine dağılmış vaziyette yaşayan Filistinli mülteci ya da göçmen sayısı 5 milyondan fazladır. Şu anda bu insanların köyleri, kasabaları tamamen İsraililerle dolmuş olduğundan geri dönmeleri için öncelikle işgalcilerin kovulması yahut çekilmesi gerekmektedir. Bu yönüyle Filistin sorunu sadece yiyecek içecek sorunu değildir. Bir vatan meselesidir, memleketine dönmek isteyen bir milletin meselesidir.

Bölgedeki ülkelerde sığınmacı ya da mülteci olarak yaşayan Filistinlilerin sorunları, bulundukları ülkeye göre farklılık göstermektedir. Öncelikle tüm dünya ülkelerinde ve özellikle Türkiye’de Filistinlilerin oturma hakları ya yoktur veya çok sıkı koşullara bağlıdır. Uluslararası mahfillerde Filistinlileri temsil eden bir kurum olmadığı için, Filistinli mültecileri koruyan da bulunmamaktadır. Bugün Filistinli mültecilerin yaşadığı Ortadoğu ülkelerinin hemen tümünde ya iç savaş ya da istikrarsızlık vardır. Bu da zaten o ülkede misafir durumundaki Filistinlileri, ülke halkının sıkıntılarından daha büyük sorunların içine itmektedir. Savaş öncesi 450.000 Filistinlinin yaşadığı Lübnan’da, Filistinliler yasal olarak ev alamaz ve çalışamazlar. Seyahatleri için de elle yazılı bir belge gerekmektedir. Mısır’da yaşayan bir Filistinli seyahat belgesini almasına rağmen Mısır’dan vize almadan tekrar Mısır’a giremez. Irak birçok Filistinli mülteciyi ya sürgüne gönderdi ya da öldürdü. Türkiye ise Suriye’den gelen Filistinli mültecilerin Türkiye’ye girmelerine veya girenler olmuşsa Türkiye’de kalmalarına izin vermiyor. Oysa Suriye’den kaçan Suriyeli nasıl canını kurtarmak için Türkiye’ye geliyorsa bunun Filistinliler için de geçerli olması lazım.

Son olarak birkaç tavsiyeyle bitirmek istiyorum. Keşke Filistinlinin Filistin'e dönmesi için bir çaba gösterilse, yardım yapılsa. Filistin derken; İsrail'in işgal etmiş olduğu yani eski Filistin'i kastediyorum. Osmanlı'nın, Türklerin tanıdığı Filistin'i kastediyorum. Avrupa'ya göç etmemeleri için; Filistin'in çevresindeki ülkelerde, bölgelerde ayakta durabilmeleri için Filistinlilere yardım etmemiz gerekir. Filistinli mültecilere çalışma izni verilmesi ve onların Türkiye'ye girmelerine izin verilmesi gerekir. Uluslararası mahfillerde Filistinlilerin memleketlerine dönmesi için Türkiye'nin, Türkiye'ye yakışan rolünü oynaması lazım. Filistin'e döneceğimizden ve Mescid-i Aksa'da tekrar namaz kılacağımızdan ben çok eminim, inşallah bu isteğimiz çok yakında gerçekleşir.

HAVADA DURAN KILIÇ/BİLİNÇ

Ahmet Mercan*

Hız. Ali kılıcını düşmana indirirken hasmı aniden yüzüne tükürdü. Ve Hız. Ali'nin inmeye hazır kılıcı anında havada durdu.

Tarihte bilince verilecek referanslar içinde en etkililerinden biridir bu örnek. Âlim ve mücahit Halife Ali'ye olayı sorduklarında şöyle izah etti: "Onu Allah (cc) için yapılan bir mücadele adına öldürecektim, ama yüzüme tükürünce öfkelen dim, o an niyetimin bulanıklaştığı hissettim, nefsimin arzusunu susturdum ve onu bağışladım."

Amellerin anlamı niyette saklı.

* İnsan Hakları Aktivisti

Niye, ne adına, ne yapıyorum sorularını sormadan yapılan işler, çoğu kez kaosu çağrıştırır ve genel olarak bu durumda harekete geçirici unsur nefsin istekleri olur. Anlık bir sürede değişen niyeti tanımlayıp öfkeyi damarda kontrol edebilmek, erdem sahibi insanlara mahsus bir durumdur.

İlmin kapısı, hikmetin işçisi Hz. Ali'nin duyarlılığı, çağlardan çağlara akarken, bütün insanlığa eşsiz bir ibret tablosu olmaktadır. Bu örnek, öfke kontrolü için verilecek bütün seminerlerden daha etkili konuşan ve konuşmaya devam eden altın bir çerçevedir. Yapılacak her iş öncesi, işi meşrulaştıran veya gayrimeşru kılan, niyettir. Niyetin "rıza"ya uygun olması, Müslüman için hayati önemi haizdir. Gayrimeşru bir iş ne kadar fayda temin ederse etsin, Rabbin rızasına muhalif olduğunda mundar olarak kabul edilir. Müminin işe koyulma, ecir alma süreci niyete başlar. Öyle ki, hayırlı bir niyetle başlayan ama akim kalan işin dahi, Mevla katında ödüle denk geldiği bilinir.

Doğum sancısı

Beş yaşındaydım. Yani yıl 1961. Atmosferi ve ilişkilerin özelliklerini anlatmak açısından tarih önemli. Babaannem beni Bayburt'tan alıp Çaykara'nın Ulucami köyüne gezmeye götürdü. Akrabalarının biri bana bisküvi alırken tahta rafta bir deste kurşun kalem gözüme ilişti. Bu benim kalemle ilk karşılaşmamdı. Babaanneme günlerce yalvardım, nazlandım, kalem alsın diye.

Nihayet harçlığı denkleştirdiğimde dükkânın yolunu tuttum. Ancak dükkân kapalıydı. Nasıl üzülmüştüm. Yeşil köşeli ve köşe boyunca daha açık renkte uzayıp giden çizgili kurşun kalemi bugün görsem tanırım.

O sırada bazı sesler duydum. Hemen ses gelen yan pencereden baktım. Bir kadın, sancılar içerisinde kıvranıyordu. Ne olduğunu o zaman anlayamamıştım. Koştum babaanneme haber verdim.

Yıllar geçti, ne o kalemin rafta duruşunu ve fiziki özelliklerini ne de o acı dolu feryatları unutabildim. Kalem ve sancı bu tablo ile bende yerleşik hale geldi.

İlmek ilmek üretilen meramın bir başkasına ulaştırılması çok da kolay ve keyfi bir durum değil. Sözün namusu var. Sözün yazı ile belgeye dönüşmesinin getirdiği sorumluluklar mevzubahis.

Zamanla belge özelliği kazanan yazı, failini utandırmamalı ve olabildiğince de kalıcı olabilmeli.

Yazar öldüğünde, yazı arkasından ifade gücünü kaybetmeden yürürlükte olmalı.

Dile her gelen kaleme düşmemeli.

Sözün sıhhati, yankısı ve geleceği düşünülerek kaleme aktarılmalı. Başkasına ait her söz, yorum dışında, bir emanettir. Ondan bir şey eksiltmek ve artırmak emanete ihanet anlamına gelir.

Kalem ve sancı; iyi şeyler, hayırlı neticeler doğurmalı fikri, bende, yazarla anne arasındaki sancı ortaklığıyla ortaya çıktı.

Kalemin tamamen ortadan kalktığı zamanlar geldiğinde, böyle bir yazı anlaşılmasız hale gelecektir. Çünkü kalbin sıcaklığını hisseden kalemin yerini, kesik vuruşlu tuşlar dolduramaz.

Süvarisiz bir at, yerde bir kılıç

Samimi olana, beklenmedik kapıların açılması mümkündür. Samimi olmanın ilahi bağışla bilemediğimiz ilgisi ve ilintisi olsa gerek.

Ebru Sufyan'ın oğlu İkrime düşmanlıkta çok ileri gitmişti. Mekke fethinde, İslam ordusunun ihtişamı karşısında teslim olanlardan olmadı. Küçük bir grupla çatışmasını sürdürdü ve fetihle birlikte kaçtı. Hanımı da azıllılar arasındaydı ve Hz. Peygamber'in şefkatli yaklaşımı karşısında Müslümanlığı seçti. Efendimizden de kocasını getirmesi halinde affedilmesini talep etti.

Talebi kabul gördü ve yollara düştü.

Yolda büyük tehlikeler atlattı, yılmadı. İkrime'yi bulup ikna etti.

Kâbe'de sahabileriyle Efendimiz otururken, İkrime gözyaşlarıyla koşup ona sarıldı.

Sarılmak, ama nasıl!

“Ey Yemen'den gelen mücahit!”, diyordu Efendimiz, kelime-i şهادet getirmeyen birine.

Ve İkrime öyle bir samimiyetle kucaklamıştı ki Peygamberi, *urvetul vuskaya* tutunmuştu.

“Bana öyle bir dua et ki”, diyordu, “Ben ancak şهادetle temizlenebilirim.”

Efendimiz ona, “Müslüman'ım de, mücahidim de!” diye telkinde bulunuyordu.

Yıllar sonra Yermük Savaşı'nda, büyük bir orduyu durduran, birbirine bağlanıp şehit olana kadar çarpışınlar içinde İkrime de bulunuyordu. Bu fikir de ona aitti ve komutanın karşı çıkışına “Ben Resulullah’tan izin aldım.” demişti.

Süvarisiz bir at, yerde bir kılıç... Samimi olanı arar bulur kurtuluş.

Dili bağlı gidenler

Namazını kıldı. Elleri arkadan kelepçelendi. Basamakları vakur bir şekilde çıktı. Üzerindeki idam gömleği ile ötelere ait bir çağrışım gibiydi.

Ve boynundaki yafta, iki ayrı dünyanın buluştuğu çelişkide karar kılışının göstergesiydi. Son sözün nedir diye sorulunca:

“Benim adım Maşallah, şapka giymem inşallah.”

Büyük bir dramın, anlaşılmaz bir çelişkinin kurbanlarından biriydi Maşallah Amca. Öte yandan cennetin ufkunda beliren yiğit bir şehit.

Ölülerin bile idam sebebine güldüğü, suçu, adında saklı duranlardan biriydi. O, ülkeyi kurtarıırken sırt sırta veren, imkânsızlıklardan destanlar üreten Kurtuluş Savaşı gazilerinin, gün gelip kıyafetlerinin suç olacağı akıllarına gelir miydi?

Dahası, böylesi komik, anlaşılmaz ve keyfi bir tutum ve davranış insanın canına kast edebilir miydi? Rize, Erzurum, Maraş, Konya ve diğer beldelerde şapka giymeyen, vatanlarından kovdukları düşmana benzemek istemeyen yürekli Müslümanlar, idama mahkûm edildiğinde sözleri boğazlarına düğümlendi.

Düşmana ölüm yağdırdıkları Hamidiye savaş gemisinin nam-luları onları gösterdiğinde şaşkındılar, çaresiz ve anlaşılmaz halde, ancak kime komşu olacakları konusunda kararlı ve heyecanlıydılar. Başlarını sarıklarıyla yele verdiklerinde, insanların aklında şaşkınlık, vicdanlarında sarsıcı etkiler uyandırdılar.

Pişman olmadan, eğilmeden, bükülmeden, özür dilemeden ve suçlarını anlayamadan gittiler.

Arkaya, izlerini kutlu işaret belleyeceklerle önemli soruyu miras bıraktılar:

“Biz hangi suçtan öldürüldük?!”

Kendinden hapsolmak

Nuh efendimiz oğluna son defa seslendi:

“Gel, bin gemiye ve kurtul!”

Oğlu kabul etmedi. Dağa sığınacağını ve öylece kurtulacağını söyledi. Vahiyle uyarıldı Nuh efendimiz: “O senin aileden değildir!”

Ve kurtarıcı kabul edilen dağlar, sulara boyun eğdi. Yeryüzü üzerinde, Rabbin izniyle yapılan ve O’nun izniyle yüzen tek bir gemi kaldı.

Maddenin gerçekliği görünürlüğüyle sınırlıdır, diyen ve duyu organlarının hapisanesinde yaşayanlar bir kez daha ders aldı. Hiçbir dağın kurtarıcı olamayacağını anlayamadılar, çıkmayı/yükselmeyi fiziğe hapsederek anlam dünyasında boğuldular.

Dağın denizin dibine inmesi, kuş gibi uçuşması insana muhal gelebilir. Ancak Kadir-i Mutlak olan için zorluk yoktur, gayrimüm-kün ne mümkün!..

Sığınlacak tek başına bir gemi kalmışsa, hayat tekrar oradan neşet edecektir. Direği tevhid olan, yelkeni “rıza”ya açılan gemiye aileden olmayan çağrılmaz.

Bu, kan bağı ailesi değil, tevhid ailesi.

Babalık duyguları hareketlense de inkârcıların tevhid ailesiyle hemhâl olmaları, aynı değerde görülmeleri kabul edilemez.

Pek çok peygamberin ailesinde kendine karşı duran, tevhidin kurtuluş çağrısına sırt çeviren insanlar çıkar. Bu durum bir ibret tablosu olup sonuca yansıyarak önemli derslerin çıkmasına vesile olur. İnkârın, bütün çeşitleriyle bir aile olduğu gerçeği ve peygamberlerin birinci dereceden inkârcı yakınlarının da o cennaha ait olduğu vurgusu, imanın değerinin anlaşılmasını sağlar.

Yeryüzü, Hz. Adem efendimiz sonrası iki aileye ayrılarak çoğaldı ve kıyamete doğru aynı minval üzere yoluna devam ediyor; iman ve inkâr ehli.

Mühür

Miras hadisesi gerçekleştiğinde Mekkeli müşrikler çok sevin-diler. Efendimizi destekleyen müminlerin bu olay karşısında onu terk edeceğini düşündüler. Hele Ebubekir gibi bilgili, dürüst, toplum içinde saygın birinin onu terk etmesi, büyük sarıntıya yol açabilirdi.

Bu düşünceyle daha Hz. Peygamber’le karşılaşmadan Ebubekir’i buldular. Ve ona bu “inanılmaz” olayı anlatıp inkâra yönelik cevabı beklemeye başladılar. O büyük sahabi hiç tereddüt etmeden çağları aşan sadakat yüklü cevabı verdi:

“O mu söylüyor bunu?”

“Evet, o.”

“O söylüyorsa doğrudur.”

Ve bu cevapla birlikte Ebubekir sadakatin, doğru olana bağlılığın zirvesine yerleşti. Peygamber sevgisinin nasıl olması gerektiğinin açık beyanı da olan bu cevap, samimiyetin mührü olmuştur. İmanın bilimsel bir izahın karşılığı olmadığını ve olamayacağını da uhdesinde taşıyan bu kararlı beyan, hem o günkü müminler üzerinde önemli etki oluşturdu hem de tarih boyunca peygamberi anlamanın, değerlendirmenin ve bağlanmanın mihengi oldu.

“O dediye doğrudur...” Çünkü yalandan, yanıltan beri, Rabbin vahyinde mazhar olmuş bir peygamberdir o.

İman gaybe inanmadan makbul olsaydı, aklın ve bilimin nenesi olurdu.

Kartal çocuğu, fotoğraf ölümü beklerse

Afrika'nın kavurucu sıcağında kemikleri tek tek sayılabilen bir çocuk ve biraz ötede çocuğu izleyen yırtıcı kuş. Daha ötede, önemli bir fotoğraf karesi yakalamak üzere parmağı deklanşöre basmak için konumlanmış muhabir.

Kuş çocuğun ölmesini bekliyor.

Leş yiyen yırtıcı kuşlar avlarını tanımada tecrübe sahibidirler. Kuşun çocuğun cesedine müşteri olması, insanlığı ilgilendirir her şeyden önce.

Çekilen bu fotoğraf birincilik elde etti.

Ancak fotoğrafı çeken muhabir bir müddet sonra intihar etti.

Kimi zaman birinci olmanın ne acı mahiyet taşıdığını bu resimle bir kez daha anlama imkânına kavuşma fırsatı vardı. Ancak insanlık bundan yeteri kadar ders çıkardı mı?

Başlı başına dehşet durumunu açıklayıcı fotoğraf ve acıya ilave olarak intihar, dünyayı sarsacak etkiye sahipti. Dünya acıya karşı tedbirini ne yazık ki, ilk atom bombasının atıldığı günden beri almış durumdaydı.

Modern dönem iletişimi hızlandırırken çözümsüz pek çok konuyu ortada bırakıyor. En çok da acı dolaşıyor. İnsanın insana reva gördüğü, normalleştirilen acılar.

Ekonomisi, sömürü sayesinde büyüyen ülkelerde, insan-hayvan dengesi değişmiş durumda. Üstelik hayvanların fitratını zorlayarak sevdiklerini sananlar, başka kıtalardaki insanların sorunlarıyla ilgilenmeyi akıllarından dahi geçirmiyorlar.

Oysa dünyanın israf edip çöpe döktüğü yiyeceklerle Afrika'daki açlıktan ölümlerin önüne geçilir. İnsan insana karşı öylesine korumasız ki...

Kendini fetheden Kudüs

Dünyada pek çok savaş ve fetih gerçekleşmiştir. Çok görkemli fetihler, büyük komutanlar ve onların veciz sözleri, tarihinin sayfalarında yeni kuşaklara aktarılmak üzere yer alır.

Fetihler içinde Hz. Ömer'in Kudüs'e gidişi bir başka biçim ve önemi haizdir.

Bütün fetihlerden başka, onlarla kıyaslanamayacak özelliklere sahiptir bu yürüyüş. Denilebilir ki, şehrin fatihini çağırması, kendini büyük bir mutlulukla adalet ve merhamete teslim etmesidir yaşanan.

Çöller boyu Hz. Ömer ve yardımcısı, deve üzerinde yol alırlar. İki arkadaş, iki yoldaş olarak yola koyulurlar ve bir müddet sonra Hz. Ömer deveden iner ve yardımcısının binmesini ister. Şaşıır yardımcısı. Doğrusu o güne kadar ne bir devlet başkanı böyle bir iş yapmıştır ne de herhangi bir köle sahibi.

Kabul etmez yardımcısı teklifi. Ancak karşıdaki Hz. Ömer'dir. Adaletin insanlar içinde ilk akla gelen şahsiyeti. Kardeşliğin, paylaşımın ne olduğunu en derinden kavramıştır. Yardımcısı deveye biner ve Hz. Ömer yuları eline alarak tekrar yola koyulurlar.

Öyle sade, içten, kardeşçe ve samimi.

Böyle bir yolculukla kendine yönelene Kudüs, teslim olmaksızın gayrı ne yapılabilir.

Şehrin anahtarı kendine verildiğinde bir ferman yayımlar Hz. Ömer. Herkesin temel haklarının güvende olduğunu bildirir.

Kimsenin dışlanmayacağını, göç etmek isteyenlere kolaylık sağlanacağını, malının gerçek değerinde satılmasına yardım edileceğini, vergi/cizye vermede kolaylık sağlanıp mühlet verileceğini bildirir. Kudüs, Müslümanlarla buluşmakta ne kadar haklı olduğunu, gözleri ışıltılı yanarken dünyaya Hz. Ömer'in adalet anlayışı ile göstermiştir.

IRAKLI MÜLTECİLER

Mithat İbrahim*

Irak 5.000 seneden fazla bir tarihi olan çok eski bir medeniyet. Örneğin, Hz. İbrahim'in, Hz. Yunus'un Iraklı olduğu sabittir tarihçiler arasında. Abbasi döneminde hilafeti yürütmekte olan Bağdat, Irak'ın başkentiydi. İslamiyet altın dönemini Irak'ta yaşamıştır; o zaman Çin'e kadar sınırlımız vardı. İslamiyet'in tanıdığı dört mezhepten ikisinin imamı Iraklıdır; İmam-ı Azam ve İmam Ahmet bin Hambel Iraklıdır. Irak çok köklü tarihi olan bir memlekettir. Kendimi bildim bileli Irak'a giriş yapmak istiyorum, Irak'ın bu duruma gelmesi çok ilginçtir.

Dikkatinizi çekmek isterim, Saddam Hüseyin 1979'da o zaman cumhurbaşkanı olan, kendi amcası oğlu Ahmet Hasan

* Irak Türkleri Adalet, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

el-Bekir'i devirdi. Ne hikmetse 1979'da Humeyni Fransa'dan uçakla Tahran hava limanına inmişti. Bir sene sonra Irak ile İran arasında 8 sene, 8 ay, 8 gün süren bir savaş başladı. 1980'de başladı, 8 Ağustos 1988'de bitti bu savaş. Âdeta Irak'ı bitirme savaşıydı. Savaş bitti. Durum iyiye gider diye herkes ümitlendi. O zamanlar Irak'ın 1 dinarı 3,5 dolardı. Ancak nasıl olduysa Amerika yeşil ışık mı yaktı ne oldu bilinmez küçücük bir ülke olan Kuveyt Irak'ın sınırından birkaç petrol kuyusu ele geçirdi. Saddam buna çok kızdı, çok sinirlendi; müzakerelerle geri almak istedi, alamadı. Bu arada Amerika çok zekice bir tuzak kurdu ve Irak ile Kuveyt'i birbirine düşürmeyi başardı. Amerikan büyükelçisi Saddam ile bir görüşme yaptı ve görüşmede, "O sizin aranızdaki problem, biz karışamayız, kendi aranızda nasıl çözecekseniz çözün." dedi ve Saddam'a Kuveyt'i işgal edebilirsiniz mesajı verdi. Saddam da buna kandı ve Kuveyt'i işgal etti. Kuveyt, Irak'ın bir toprağıdır; Osmanlı zamanına kadar Basra'ya bağlı bir vilayetti.

Saddam Kuveyt'e girdikten sonra 30 ülke birleşti ve Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkardı. Hâlbuki Saddam çekilmeyi kabul etmişti. Buna rağmen koalisyon güçleri Irak'ın 200.000 askerini öldürdü. Bu Irak'ın kırılma noktası oldu. Amerika güneyden Şiilerin ayaklanmasına yardımcı oldu ve Saddam'ı devireceklerini söyledi; onları isyana ve silahlanmaya çağırdı; kuzeyden de Peşmergeleri kışkırttı. Irak, güneydeki Şii milisleri bitirdikten sonra kuzeye yönelecekti ancak o zaman da Irak'ın bölünmesi söz konusuydu. 36. paralel yani Erbil, Süleymaniye ve Dohok Saddam'a yasaklandı, artık oraya ne girebilir ne de uçak uçurabilirdi. Kuveyt'in işgalinden sonra 2003 senesine kadar

Irak'a çok ağır bir ambargo uygulandı. Ticaret, ithalat, ihracat yapılamıyordu ve Saddam'ın zulmü devam ediyordu; faturayı Iraklılar ödüyordu. 1 dinar 3,5 dolar iken 1990'dan sonra 1 dolar 200 dinar oldu. Bu sefer kıtlık, açlık baş gösterdi; insanlar organlarını ve hatta daha ileri gidip evlatlarını satmaya başladılar. Böyle olunca Iraklıya ülkenden çıkma diyebilir miyiz?

2003'e kadar Saddam direndi ama günden güne zayıflıyordu. Daha sonra Irak'ın atom bombası ürettiği bahanesiyle Saddam'ı devirdiler. Demokrasiyi getiriyoruz diyen Amerika; Irak ordusunu, emniyetini çözdü ve otorite boşluğunun oluşmasına sebep oldu. Birçok Iraklı, özellikle Sünni kesim, Amerika'yı kabul etmeyip direnişe başladı, vatanlarını savundular. Çünkü Amerika vaadinde yalancı çıktı; ülkeye ne demokrasi getirdi ne de adaleti sağladı. Amerika direniş gösterenleri bitirmeye gayret etti. Ebu Gureyb Hapishanesi'ni hepiniz hatırlarsınız. Baş edemeyince geri çekildi. Bir toprak düşünün: İçinde 30 milyon insan yaşıyor ama ne yasa var ne devlet ne ordu ne de polis.

Amerika çekildikten sonra Irak'ı kötü bir komşuya, İran'a hediye etti. Herkes İran'ın Irak'taki kötü rolünü biliyor. Ambar, Felluce, Musul, Selahaddin, Diyale ve Kerkük'ün bir kısmında yaşayan insanlar kendi haklarını savunmaya başladılar. Bu arada DAEŞ hapishanelerde, dağlarda, vadilerde yavaş yavaş üretiliyordu. 2013 yılında Ebu Gureyb Hapishanesi'nin kapılarını açtılar, idama mahkûm olan sözde el-Kaide örgütü üyelerine herkesin gözü önünde yol açıldı ve Suriye'de DAEŞ kuruldu. Sonra bir baktık DAEŞ Musul'u işgal etti. Binlerce asker 300 DAEŞ üyesine direnemedi. O günden bugüne yani Haziran 2014'ten bu yana iç göç 3,5 milyona ulaştı. Ramadi ile Bağdat

arası 100 kilometre olmasına rağmen Ramadililer terör yüzünden Bağdat'a giremedi. Bir Türk vatandaşı düşünün, İstanbul'dan Sakarya'ya, İzmit'e gidemiyor. Yani insanlar kendi memleketlerinde bir yerden başka bir yere gidemiyorlar. Mültecilerimiz çok zor durumdalar. Elektrik ve güvenlik sıkıntısı devam ediyor ve açlık had safhada. Ülke dışında 1 milyondan fazla mülteci var ve bunların 300.000'i Türkiye'de yaşıyor. Bu ne zaman biter bilmiyoruz ama biz hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmadık. Mülteci sorununun çözümü onlara giyecek, yiyecek temin etmek değil; bu problemi temelden çözüp işgali bitirmek gerekiyor. Bu zulüm bitecek ve mutlaka bir gün herkes vatanına dönecek.

MORO'DA İNSANİ DURUM VE MÜLTECİLER

Ömer Kesmen*

Ben sizlere 15.000 kilometre uzakta, sessiz sakin, yüzyıllardır varlık mücadelesi veren, kendi inancını yaşamak için savaşan ve bu konuda da son dönemlerde Allah'ın inayetiyle zafer kazanan bir toplumdan bahsedeceğim. Bu toplumun ismi Moro Müslümanları. Moro Müslümanlarını özellikle bizim jenerasyondan sonraki gençler çok iyi bilmiyor, ama bizim jenerasyona kadar -1990'lı yıllara kadar- Moro Müslümanlarının destanları dilden dile dolaşıyordu. O dönemlerde bize Moro destanını, Moro'daki mücadeleyi anlatan ağabeylerimize, Moro'nun nerede olduğunu sordüğümüzda bize buranın haritadaki yerini

* İHH İnsani Yardım Vakfı Moro Özel Temsilcisi

gösteremezlerdi çünkü aslında Moro diye bir yer yoktu. Moro bir halkın, bir toplumun adıydı.

Moro Müslümanlarının tarihine kısaca değinmek istiyorum. Özellikle 1200'lü yıllarda Yemenli Müslüman tacirlerin bölgeye intikal etmesi, orada sergiledikleri vicdani ve ahlaki davranışlar bölge halkını derinden etkilemiş ve bu vesileyle bölge halkı İslam ile müşerref olmuş. 1200 yılından 1300 yılına kadar bütün Filipinler İslam'la tanışmış. 1300'lü yıllarda bu bölgede özellikle Mindanao adalarında, Sulu İslam Devleti'nin kurulduğu tarihçiler tarafından belirtilir.

Evet, orada bir İslam devleti kurulmuştu. Yine bazı bölgelerde küçük sultanlıklar kurulmuştu, ta ki 1500 yılına kadar. 1500 yılında İspanyollar Müslümanları Endülüsten çıkarttıktan sonra buraya gelip bölgeyi işgal etmiş; bölgedeki Müslümanlara yönelik büyük bir zulüm ve katliam başlatmışlar. Mültecilik kelimesi ilk defa 20. yüzyılda literatürümüze girdiği ve bilhassa son dönemlerde gündemimizi oluşturduğu halde, Müslümanlar ilk defa 1500 yılında Moro'da mülteci konumuna düştüler ve kendi topraklarından uzaklaştırılarak ata topraklarını terk etmek zorunda bırakıldılar; Mindanao Adası'na doğru göç etmeye başladılar. Ancak İspanyollar durmadılar, özellikle despot Kral Felipe, Müslümanlara yönelik çok büyük bir soykırım gerçekleştirdi. İspanyollar Müslümanları Hristiyanlaştırmak istiyordu ama beklemedikleri bir direnişle karşılaştılar. Moro'yu işgal etmeden önce Kuzey Afrika'da Moritanya ve Fas bölgelerini işgal ederken de benzer bir direnişle karşılaşan İspanyollar, Moro Müslümanlarının bu direnişini Moritanyalılara benzettikleri

için Filipinli Müslümanları Morolular olarak isimlendirdiler. İşte o dönemden sonra oradaki Müslümanların ismi Moro Müslümanları olarak kaldı. Felipe denen diktatör bölgeyi işgal ettikten sonra buraya *Felipe'nin yurdu* anlamına gelen *Filipinler* ismi verildi. Yani Filipinler adı iki topluma isim olarak verilmiş oldu; biri Moro Müslümanları, diğeri de Filipinliler.

Filipinlilerin Müslümanlara zulmü yaklaşık 500 sene sürdü. 19. yüzyılda İspanyollar, İngiltere ve Batı ülkelerinin desteğiyle güçlenen Amerikalıların bölgeye gelmesi üzerine hiçbir direniş göstermeden bütün Filipinleri Paris Anlaşması'yla Amerikalılara 20 milyon dolara sattılar ve bölgede artık Amerika'nın işgali ve sömürgesi başlamış oldu. Müslümanlar ilk dönemlerde, özellikle İspanyollardan çok zulüm gördükleri için, Amerika'nın bu topraklara hâkim olmasına olumlu yaklaştılar fakat Amerikalılar da zamanla Müslümanlara karşı gerçek niyetlerini ortaya koyarak tıpkı İspanyolların yaptığı zulmü yapmaya başladılar. Müslümanlar kendi topraklarında, kendi yurtlarında barınmıyorlardı. Direniş gösteriyorlar ve her direniş hareketinin ardından da güçsüz oldukları için bulundukları topraklardan tekrar iltica etmek zorunda kalıyorlardı. Ta ki 1945 yılına kadar; 1945 yılında Amerikalılar Filipinlere bağımsızlığını verdi ve Filipinler bağımsız bir devlet oldu.

Müslümanlar Filipinli Hristiyanlarla beraber yaşamının hesaplarını yaparken o dönemlerde aşırı dinci Hristiyan milisler Müslümanların olduğu bölgelerde tıpkı İspanyollar ve Amerikalılar gibi soykırıma giriştiler ve ülkedeki Müslümanları katletmeye başladılar. Müslümanlar güçsüzdü, ama buna rağmen

direniyorlardı. Ancak bu sefer İspanyollar ve Amerikalılardan farklı olarak Filipinliler, kendi halklarına karşı katliam yapıyorlardı. Müslümanların izzetini, şerefini, haysiyetini ayaklar altına alacak birtakım fiillerde bulunuyorlardı. Hristiyan Filipinliler Müslüman kadınların ve kızların ırzına geçmeye başladılar.

İHH olarak bölgeye yaptığımız ziyaretlerde çatışmaların yoğun olduğu o günleri yaşayan insanlarla, yaşlı teyzelerle karşılaşıyoruz. O teyzelere o dönemlerde neler yaşadıklarını sorduğumuzda yüzlerindeki ifadeden, mimiklerinden neler yaşadıklarını anlamamız çok zor olmuyor. Zira onlar yaşadıkları zulmü halen daha anlatamıyorlar. 1960'lı yıllara kadar bu zulüm öylece devam etti. Müslümanlar Mindanao Adası'na doğru çekilmişlerdi. Adada kendi yaşadıkları bölgelerde camiler, ibadethaneler yaptılar ama Hristiyan milisler orada da Müslümanları rahat bırakmadılar. Camileri yakmaya başladılar; evleri, iş yerlerini, tarlaları tahrip ederek Müslümanların bölgeden göç etmesine sebep oldular. Yani Moro'da Müslümanlar 500 yıldır bu mültecilik konusunu yaşıyor.

1969 senesinde Müslümanlar ilk defa kendi aralarında bir teşkilat kurdular ve bu teşkilata Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi adını verdiler. Cephenin başkanlığına da o dönemlerde bir akademisyen olan Nur Misuari'yi getirdiler. Moro Müslümanlarının Hristiyanlara karşı, Filipin Devleti'ne karşı ilk resmî mücadelesi de 1960 senesinde başladı.

Ulusal Cephe içinde Selamet Haşimi öncülüğünde İslamcı bir kesim vardı. Özellikle Mısır'da eğitim almış olan rahmetli

Selamet Haşimi başlangıçta Nur Misuari ile beraber hareket etti. Ancak Misuari ve arkadaşları, çok kısa süre içerisinde dönemin en zalim diktatörlerinden biri olan Filipinler Devlet Başkanı Markos ile bir anlaşma yaptı. Bu, âdeta Müslümanlara ihanet anlaşmasıydı. Selamet Haşimi ve arkadaşları bu ihanet karşısında suskun kalmadılar ve Moro Ulusal Cephesi'nin İslam'dan uzaklaştığını, İslami hassasiyetleri gözetmediğini açıklayarak bu yapıdan ayrıldılar. 1971 senesinde de Moro İslami Kurtuluş Cephesi adı altında başka bir teşkilat kurdular.

Moro Ulusal Cephesi içinde komuta kademesinde mücadele eden neredeyse bütün Müslümanlar, Moro İslami Kurtuluş Cephesi'ne geçti. Bu gelişmelerden sonra Ulusal Cephe oldukça zayıfladı. Bundan böyle Moro Müslümanlarının hak ve özgürlük mücadelesi, Moro İslami Kurtuluş Cephesi çatısı altında devam etti. O dönemlerde, bize söylenen rakamlara göre silahlı özgürlük mücadelesi veren yaklaşık 30.000 Müslüman, mülteci konumunda kamptan kampa, bölgeden bölgeye gitmeye başladı. Yerleşik bir hayat düzeni yoktu Müslümanların, çünkü Filipinler hükümeti onlara rahat vermiyordu. Müslümanlar bir bölgeye yerleşke kurduklarında hükümet uçak ve tanklarla hemen oraları bombardımana başlıyordu ve Müslümanlar başka bir yere gitmek zorunda kalıyorlardı. Ta ki Selamet Haşimi liderliğindeki Moro İslami Kurtuluş Cephesi ciddi direniş gösterene kadar. Bu dönemden sonra artık Müslümanların da kurtarılmış bölgeleri oluşmaya başlamıştı.

Müslümanlar bazı bölgelere Filipin askerinin ve polisinin girmesini engellemeyi başardılar. Ama havadan veya uzaktan

yapılan saldırılara karşı direnmek için ellerinde hiçbir şeyleri yoktu. 1980'lere kadar mücadeleyi bu şekilde sürdürdüler. Özellikle Markos döneminde Müslümanların bölgesi olan Mindanao'da sıkıyönetim ilan edildi. Bu dönemde 40.000'den fazla insan katledildi. Bunlar halktan masum insanlardı; yani silahsız sivil insanlardı. 1980-1990 yılları arasında Filipinler yönetimiyle bazı görüşme ve müzakereler yapıldı. 1997 senesinde Ulusal Cephe lideri Nur Misuari Filipinler devletiyle bir anlaşma yaptı ve Müslümanların bölgesinde bir otonomi devleti kuruldu; ancak yapılan anlaşma yine bir ihanet anlaşmasıydı. Yine Müslümanların haklarını savunacak, Müslümanların oradaki varlık nedenini koruyacak maddeler anlaşmada yoktu. O dönemlerde Nur Misuari'nin yani Ulusal Cephe'nin başkan yardımcılığını yapan, ancak daha sonra Ulusal Cephe'den ayrılan Müslimin Sema, anlaşmanın hayata geçirilmesi konusunda Selamet Haşimi'den destek istedi. Selamet Haşimi onlara, "Şu an sizin bu anlaşmanızı bozacak bir şey yapamayacağız ancak bu ihanet anlaşmasında yanınızda olmayacağız." diyerek anlaşmayı kabul etmedi ancak barış ihtimaline karşı da onlara bir fırsat vermiş oldu. 1997'deki anlaşmada Filipinler hükümetinin Ulusal Cephe'ye dayattığı en önemli madde silah bırakma, yani mücadeleyi bırakma maddesiydi. O dönemde Ulusal Cephe'deki insanlar silahlarını bıraktılar ve devletin polis gücüne, asker gücüne boyun eğdiler. Çok kısa süre sonra Filipinler hükümeti anlaşmayı bozarak Ulusal Cephe'nin hâkim olduğu bölgelere saldırılar düzenledi ve Ulusal Cephe'nin zaten zayıflamış olan gücü tamamen bitme noktasına geldi.

Yapılan saldırılar sonucunda on binlerce insan mülteci konumuna düştü, topraklarını terk etmek zorunda kaldı. Şu

anda Moro'da iç göç sebebiyle 2 milyondan fazla mülteci var, iç göç çünkü dışarı çıkamıyorlar. Filipinler 7.000 adadan oluşuyor. Bu da insanların başka ülkelere göç etmesini mümkün kılmıyor. 1997'deki anlaşmadan sonra, özellikle 2007 yılına kadar, Moro İslami Cephesi özgürlük mücadelesini ciddiyetle sürdürdü. 2007'den sonra da devletle müzakereye başladılar. Müzakereler 2012 yılına kadar devam etti. 2012 yılında Moro İslami Cephesi ile Filipinler Devleti arasında bir barış anlaşması imzalandı.

Biz o yıllarda İHH olarak bölgede yardım faaliyetlerinde bulunuyorduk; hem ramazanlarda hem kurbanlarda bölgeye gidiyorduk. Bu anlaşmadan sonra Moro İslami Kurtuluş Cephesi, İHH İnsani Yardım Vakfı'na barış sürecinde gözlemci olması teklifinde bulundu. Bizler de bu teklifi kabul ettik. Müzakereler üç yıldır devam ediyor. Müslümanlar bu dönemde hem ticari anlamda hem de eğitim anlamında oldukça güçlendiler. Ancak tabii üçüncü taraf olan gerek Batılı ülkeler gerekse Filipinler içindeki milliyetçi kesimler bu anlaşmanın hayata geçmesini istemiyor ve bu sebeple provokasyonlar yapıyorlar, zaman zaman da bölgede çatışmalar yaşanıyor. En son, geçtiğimiz 2015 Ocak ayında Mamasapano bölgesinde çok ciddi bir çatışma çıktı. Onlarca mücahit şehit düştü. Bu olay sebebiyle barış müzakereleri bir dönem sekteye uğradı. Tabii bu durum ülkede infiale yol açtı. Barış sürecinde nasıl böyle bir olay yaşanır, diyerek özellikle aşırı dinci Katolik Hristiyanlar Müslümanlara karşı tekrar bir cephe oluşturmaya başladılar. Filipinli 24 senatör, İslam karşıtı söylemleriyle halkı galeyana getirdi. Bölgede halen zaman zaman gerginlik yaşanmaya devam ediyor.

500 senedir kendi topraklarında mülteci konumunda yaşayan Morolu Müslümanlar inşallah bizlerin, Türkiye'deki Müslümanların desteğiyle sessiz sakin bir devrim yapacak. Morolu Müslümanlar kendi bölgelerinde özgürce yaşayabilecek. Biz buna inanıyoruz, oradaki kardeşlerimiz de inanıyor. Anlaşma maddelerinden birkaç tanesini sizinle paylaşmak istiyorum. Konumuz mültecilik olduğu için, kendi topraklarında zorla yerlerinden edilen ve toprakları ellerinden alınan Müslümanlara, kurulacak Bangsamoro Özerk Bölgesi içindeki arazilerinin iade edilmesi maddesi konuldu. Bu da binlerce kilometrekarelik bir alana tekabül ediyor. İnşallah bu anlaşma çerçevesinde, Müslümanlar topraklarını ellerindeki belgelerle ispat ettiklerinde bu topraklar kendilerine iade edilecek.

Biz Uzakdoğu'nun, Güney Asya'nın Filistinlileri olarak adlandırılan Moro Müslümanlarının bu mücadelesini takdirle karşılıyoruz. Bu uzak coğrafyada bağımsızlık için mücadele eden Moro Müslümanlarının başarısındaki en büyük etkenlerden birincisi, özgürlük mücadelesi veren bütün toplumlarda olduğu gibi Allah'ın yardımudur. İkincisi, Moro Müslümanlarının teşkilatlanma yapısıdır. Buradaki kardeşlerimiz kendi içlerinde çok iyi teşkilatlandılar ve bu yapıyı en ücra köşelere kadar kurdular. Üçüncü olarak teşkilat yapısını, İslami anlamda, askerî anlamda ve mücadele anlamında çok iyi geliştirdiler, herkesi çok iyi bir eğitimden geçirdiler. Son olarak ise, benim çok önemseydiğim bir şey ve bugün Suriye'de, Irak'ta yaşadığımız en büyük problemlerden bir tanesi, Moro Müslümanları asla dışarıdan herhangi bir yardım almadılar, herhangi bir mücahidi kabul etmediler ve gelenleri de ülkelerine geri gönderdiler.

Başkalarının bu bölgeye nüfuz etmemesi, onların bir arada kalmasına sebep oldu. Aralarında herhangi bir ayrılığa neden olmadı ve 40 yılı aşkın süredir devam eden bu mücadelede de inşallah Cenab-ı Allah onlara zafer nasip edecek.

Göçmenlerin geçiş ülkesi olarak kullandığı ve sık sık mülteci ölümleri ile gündeme gelen Türkiye’de, kamuoyunun yabancı olmadığı mülteci gerçeği insanlarımız için gazete haberi olmanın ötesinde bir duyarlılık unsuruna dönüşmeli.

Mülteci sorununun çözümünü, insanların kendi ülkelerinde kalmalarını sağlayacak önlemlerde görüyoruz. Bu önlemler ise insan hayatına ve insan haklarına saygının esas olduğu, ekonomik olarak kendi kendine yetebilen bir toplum oluşturmakla mümkün. Bunun yolu ise göçmenleri sınır kapılarında bekletmekten değil, onları Avrupa sınırlarına getiren koşulları ortadan kaldırmaktan geçiyor.

İşte elinizdeki bu çalışma, insanların yaşadıkları sorunları ve çözüm yollarını tartışmakta ve bir kitapla da olsa konuyu kamuoyunun gündemine getirerek çözüme mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamakta.

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

ISBN 978-605-5260-13-2

9 786055 260132